

TEM oppaat ja muut julkaisut • 2019:5

OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Tämä asiakirja ja sen sisältämät kartat eivät vaikuta minkään alueen asemaan tai suvereniteettiin, kansainvälisten rajojen määrittämiseen tai minkään alueen tai kaupungin nimeen.

Käännöksen julkaisusta on sovittu OECD:n kanssa. Se ei ole virallinen OECD-käännös. Käännöksen laatu ja yhdenmukaisuus oppaan alkuperäiskielisen tekstin kanssa ovat yksinomaan käännöksen tekijän/tekijöiden vastuulla. Mikäli alkuperäinen opas ja käännös poikkeavat toisistaan, ainoastaan alkuperäisen oppaan tekstiä on pidettävä oikeana.

OECD on julkaissut alkuperäisen englanninkielisen oppaan nimellä:

OECD (2018), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct

<http://mneguidelines.oecd.org/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct.htm>

© Tämä suomenkielinen versio: 2019 Työ- ja elinkeinoministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö
Työllisyys ja toimivat markkinat
Linda Piirto
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 029 516 001
www.tem.fi

TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:5
ISSN 2342-7922 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-327-421-1

Taitto: TEM, maaliskuu 2019

Alkusanat

OECD:n asianmukaista huolellisuutta koskevat ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan (jäljempänä ”ohjeet”) on laadittu auttamaan yrityksiä toteuttamaan käytännössä OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille: asianmukaista huolellisuutta koskevia suosituksia ja siihen liittyviä säännöksiä selitetään yksinkertaisella kielellä. Näiden suositusten noudattaminen auttaa yrityksiä välttämään sitä, että niiden toiminta, toimitusketju tai muut liiketoimintasuhteet vaikuttaisivat haitallisesti työntekijöihin, ihmisoikeuksiin, ympäristöön, kuluttajiin, lahjonnan torjumiseen tai hallintotapaan sekä antaa valmiuksia käsitellä kyseiset ongelmat. Liitteessä annetaan lisätietoja, vinkkejä sekä asianmukaista huolellisuutta havainnollistavia esimerkkejä.

Ohjeiden tarkoituksena on myös edistää yhteisymmärrystä hallitusten ja sidosryhmien piirissä sen suhteen, mitä vastuullisen liiketoimintatavan vaatima asianmukainen huolellisuus tarkoittaa. Asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä suosituksia sisältyy myös YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskeviin ohjaaviin periaatteisiin sekä ILO:n kolmikantaiseen periaatejulistukseen, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa. OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet auttavat yrityksiä noudattamaan myös niitä.

Nämä ohjeet ovat vastaus G7-johtajien 7.–8.6.2015 Schloss Elmaussa antamaan julistukseen, jossa mainittiin, että yhteisen käsityksen luominen asianmukaisesta huolellisuudesta on tärkeää erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille ja kehoitettiin niiden maissa toimivia tai päämajaa pitäviä yrityksiä noudattamaan asianmukaista huolellisuutta toimitusketjuissaan. Hampurissa 8.6.2017 antamassaan julistuksessa G20-johtajat sitoutuivat edistämään työ-, yhteiskunta- ja ympäristönormeja kansainvälisesti tunnustettujen viitekehysten mukaisesti, jotta voitaisiin luoda kestäviä ja kattavia toimitusketjuja. He myös korostivat yritysten vastuuta osoittaa tässä asiassa asianmukaista huolellisuutta.

Ohjeiden laatiminen tapahtui OECD:n vastuullisen liiketoiminnan työryhmän (WPRBC) ohjauksessa ja se sisälsi laajan sidosryhmäprosessin, johon osallistui sekä OECD:n jäsenvaltioita että sen ulkopuolisia maita sekä yritysten, ammattiliittojen ja kansalaisyhteiskunnan edustajia. Ensimmäinen luonnos toimitettiin kommentoitavaksi WPRBC:lle ja OECD:n institutionaalisille sidosryhmille vuoden 2016 toukokuussa. Julkinen kuuleminen ohjeiden korjatusta luonnoksesta järjestettiin helmikuussa 2017. Kesäkuussa 2017 muodostettiin sidosryhmistä koostuva neuvoa-antava ryhmä, jonka tehtävänä oli avustaa WPRBC:tä sidosryhmien kommenttien käsittelyssä ja ohjeiden saamisessa valmiiksi. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuspuoli osallistui prosessiin huomattavissa määrin.

Ohjeet saivat OECD:n vastuullisen liiketoiminnan työryhmän hyväksynnän 6.3.2018 ja OECD:n investointikomitean hyväksynnän 3.4.2018. OECD:n suositus ohjeista hyväksyttiin neuvostossa ministeritasolla 30.5.2018.

OECD on lisäksi kehittänyt asianmukaista huolellisuutta ja vastuullista liiketoimintaa koskevia ohjeita yrityksille, jotka toimivat tietyillä aloilla ja toimitusketjuissa. Näitä ovat mineraalit, maatalous, vaatetus ja jalkineet, kaivannaisteollisuus ja rahoitus.

Sisältö

Johdanto	8
I. Yleiskatsaus vastuullisen liiketoiminnan vaatimaan asianmukaiseen huolellisuuteen	14
Haitalliset vaikutukset ja riskit	15
Miksi noudattaa asianmukaista huolellisuutta?	16
Asianmukaisen huolellisuuden keskeiset ominaispiirteet	16
II. Asianmukaisen huolellisuuden prosessi	21
1. Vastuullisen liiketoiminnan sisällyttäminen osaksi käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä	23
2. Yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvien todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistaminen ja arviointi	26
3. Haitallisten vaikutusten pysäyttäminen, ehkäiseminen ja lieventäminen	30
4. Toteutuksen ja tuloksien seuranta	33
5. Vaikutuksien käsittelyyn liittyvä viestintä	34
6. Korjaustoimenpiteistä huolehtiminen tai yhteistyön tekeminen tarvittaessa	35
LIITE: Yleiskatsaukseen vastuullisen liiketoiminnan vaatimasta asianmukaisesta huolellisuudesta liittyviä kysymyksiä	37
K1. Mitkä ovat esimerkkejä haittavaikutuksista, jotka sisältyvät OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille?	38
K2. Miten yritys voi yhdistää sukupuolinäkökohdat asianmukaiseen huolellisuuteen?	40
K3. Miten yritys voi tehdä priorisointia koskevia päätöksiä?	41
K4. Missä asianmukaisen huolellisuuden vaiheissa priorisointi on olennaista?	44
K5. Miten ihmisoikeusriskien priorisointi poikkeaa muista haittavaikutuksista?	44
K6. Miten resurssipulaa voi käsitellä?	45
K7. Miten asianmukainen huolellisuus voi sopia yrityksen olosuhteisiin?	46
K8. Ketkä kuuluvat yrityksen sidosryhmiin?	47
K9. Mitä on ”mielekäs sidosryhmien osallistaminen”?	48
K10. Milloin sidosryhmien osallistaminen on tärkeää asianmukaisen huolellisuuden kontekstissa?	49
K11. Miten yritys voi osallistaa mahdollisesti haavoittuvat sidosryhmät?	50
K12. Miten yritykset voivat tehdä yhteistyötä toteuttaessaan asianmukaista huolellisuutta?	51
K13. Voiko yhteistyö aiheuttaa kilpailulain mukaisia riskejä?	53

A.1 Vastuullisen liiketoiminnan sisällyttäminen osaksi käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä

K14. Mitä sisältyy vastuullisen liiketoiminnan käytäntöihin?	55
K15. Millaista asiantuntemusta vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä laadittaessa voidaan hyödyntää?	56
K16. Mitkä tiimit tai liiketoimintayksiköt on huomioitava, kun laaditaan tavoitteita ja sovitetaan niitä yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskeviin käytäntöihin?	57
K17. Mitä eroja on hallituksen ja johdon rooleissa varmistettaessa, että vastuullista liiketoimintaa toteutetaan?	59
K18. Miten vastuullista liiketoimintaa koskevat odotukset sisällytetään liikesuhteisiin?	59

A.2 Yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvien todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistaminen ja arviointi

K19. Mitä tarkoitetaan kartoituksella ja miten laaja-alainen yrityksen suorittaman kartoituksen pitäisi olla?	61
K20. Mitä tarkoitetaan toimialariskeillä, tuoteriskeillä, maantieteellisillä riskeillä ja yritysriskeillä?	62
K21. Millaisia tietolähteitä on saatavilla kirjalliseen aineistoon pohjautuvaan tutkimukseen?	63
K22. Miten tietovajeisiin tulisi puuttua?	65
K23. Miten yritys voi arvioida oman toimintansa haittavaikutuksia?	65
K24. Miten yritys voi määrittää omien toimintojensa ja liiketoimintasuhteidensa arviointijärjestyksen?	66
K25. Miten yritys voi toteuttaa liiketoimintasuhteiden arvioinnin kartoitusvaiheeseen perustuvan priorisoinnin pohjalta?	67
K26. Mitä liiketoimintasuhteiden arviointi pitää sisällään, ja kenen sellainen pitäisi tehdä?	67
K27. Milloin on syytä arvioida liiketoimintasuhteita?	68
K28. Miten yritykset voivat arvioida liiketoimintasuhteita, joihin niillä ei ole suoraa sopimussuhdetta?	69
K29. Mitä tarkoitetaan haittavaikutuksilla, jotka yritys on "aiheuttanut", joihin se on "myötävaikuttanut" ja jotka ovat "suorassa yhteydessä" sen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin?	71
K30. Miksi tavalla, jolla yritys on osallinen haittavaikutuksiin, on merkitystä?	73
K31. Miten yritys voi priorisoida haittavaikutusten ehkäisemiseen ja lievittämiseen pyrkivät toimenpiteensä toiminnassaan ja liikesuhteissaan?	74

A.3 Haitallisten vaikutusten pysäyttäminen, ehkäiseminen ja lieventäminen

K32. Mitä eroa on haittavaikutusten ehkäisemisellä ja niiden lieventämisellä?	75
K33. Miten yrityksen tulisi ehkäistä ja lieventää todellisia tai mahdollisia haittavaikutuksia, jotka se voi aiheuttaa tai joihin se voi myötävaikuttaa?	76
K34. Kuinka yritys voi liiketoimintasuhteissaan pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään toteutuneita tai mahdollisia vaikutuksia, jotka liittyvät suoraan sen toimintoihin, tuotteisiin tai palveluihin?	78
K35. Miten yritys voi muuttaa toimintaansa ehkäistäkseen ja lieventääkseen liikesuhteisiin liittyviä haittavaikutuksia?	79
K36. Kuinka yritys voi hyödyntää vaikutusvaltaansa?	79
K37. Miten yritys voi toimia, jos sillä ei ole riittävää vaikutusvaltaa?	80
K38. Miten yritys voi tukea liiketoimintasuhdettaan haittavaikutusten ehkäisemisessä tai lieventämisessä?	81
K39. Miten yrityksen tulisi suhtautua liikesuhteen päättämiseen?	82

A.4 Toteutuksen ja tuloksien seuranta

K40. Miten yritys voi pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään liikesuhteisiin liittyviä haittavaikutuksia tapauksissa, joissa yrityksellä ei ole sopimussuhdetta haittavaikauksia aiheuttavan tahon kanssa?	83
K41. Mitä tietoja asianmukaisen huolellisuuden puitteissa seurataan?	84
K42. Miten yritys voi seurata toteutusta ja tuloksia?	85
K43. Kuka suorittaa yrityksessä toteutuksen ja tulosten seurantaa?	86
K44. Miten yritys voi vastata sen seurannan tuloksiin?	87
K45. Miten seurantatoimenpiteet priorisoidaan?	87

A.5 Vaikutuksien käsittelyyn liittyvä viestintä

K46. Millaista on asianmukainen julkinen viestintä ja viestintä sidosryhmille, joihin vaikutukset kohdistuvat?	88
K47. Miten kaupallisesti arkaluonteisista tiedoista voidaan viestiä?	89

A.6 Korjaustoimenpiteistä huolehtiminen tai yhteistyön tekeminen tarvittaessa

K48. Mikä on asianmukaisen huolellisuuden ja korjaustoimenpiteiden välinen suhde?	91
K49. Mitä ”korjaaminen” ja ”korjaustoimi” tarkoittavat?	91
K50. Miten yritys voi tunnistaa sopivat korjaustoimet?	91
K51. Mitä ovat ”oikeutetut korjausmekanismit”?	92
K52. Mitä ”yhteistyö oikeutettujen korjausmekanismien kanssa” tarkoittaa?	94
K53. Millaisissa olosuhteissa voidaan käyttää useita prosesseja korjaamisen mahdollistamiseksi?	94
K54. Mikä on varoitusjärjestelmän ja korjaustoimet mahdollistavan prosessin ero?	95

OECD:n neuvoston suositus asianmukaista huolellisuutta koskevista ohjeista vastuulliseen liiketoimintaan	96
---	-----------

Lähteet	100
----------------	------------

Johdanto

Perusta

Nämä asianmukaista huolellisuutta koskevat ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan (jäljempänä ”ohjeet”) perustuvat OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille (jäljempänä ”OECD:n toimintaohjeet”). OECD:n toimintaohjeet ovat valtioiden monikansallisille yrityksille esittämiä ei-sitovia suosituksia, jotka koskevat vastuullista liiketoimintaa. Niissä tunnustetaan yritysten myönteinen rooli talous-, ympäristö- ja yhteiskunnallisten asioiden kehityksessä ja siihen kannustetaan edelleen. Samalla toimintaohjeissa kuitenkin myönnetään, että liiketoiminnasta voi olla haitallisia vaikutuksia, jotka liittyvät työntekijöihin, ihmisoikeuksiin, ympäristöön, lahjontaan, kuluttajiin ja hallintotapaan. OECD:n toimintaohjeet suosittelevat, että yritykset osoittavat riskeihin perustuvaa asianmukaista huolellisuutta, jotta voitaisiin varmistua, ettei niiden toiminnasta, toimitusketjusta tai muista liiketoimintasuhteista aiheudu tällaista haittaa.

Tarkoitus

Nämä ohjeet auttavat yrityksiä ymmärtämään asianmukaisen huolellisuuden käsitteen ja toimeenpanemaan sitä vastuullisessa liiketoiminnassa OECD:n toimintaohjeiden (asianmukainen huolellisuus) tarkoittamalla tavalla. Ohjeiden tarkoituksena on myös edistää yhteisymmärrystä hallitusten ja sidosryhmien piirissä sen suhteen, mitä vastuullisen liiketoimintatavan vaatima asianmukainen huolellisuus tarkoittaa.

OECD:n toimintaohjeet antavat yrityksille mahdollisuuden toimia joustavasti ja soveltaa asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteitä, erityistoimia ja prosesseja omien olosuhteitensa mukaisesti. Yritysten tulee käyttää näitä ohjeita viitekehyksenä, kun ne kehittävät ja vahvistavat omien tarpeittensa mukaisia asianmukaisen huolellisuuden järjestelmiä ja prosesseja. Sitten ne voivat etsiä lisää lähteitä tietojensa syventämiseen tarpeen mukaan.

OECD:n toimintaohjeet sisältävät ainutlaatuisen edistämisen- ja valitusmekanismin: kansalliset yhteyselimet (jäljempänä ”NCP:t”). Niille tässä esitetyt ohjeet toimivat hyödyllisenä apuvälineenä OECD:n toimintaohjeiden ymmärtämisessä ja niiden käytön edistämiseksi.

► *Katso lisätietoja NCP:istä laatikossa 8*

Soveltamisala

Taulukko 1. OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeiden soveltamisala vastuullisessa liiketoiminnassa

Yritykset	<ul style="list-style-type: none"> Ohjeita sovelletaan kaikkiin sellaisiin monikansallisiin yrityksiin riippumatta niiden omistusrakenteesta, koosta tai toimialasta, jotka toimivat tai sijaitsevat maissa, jotka ovat sitoutuneet OECD:n toimintaohjeiden noudattamiseen, mukaan lukien monikansalliset pienet ja keskisuuret yritykset (jatkossa ”pk-yritykset”). Ohjeita sovelletaan kaikkiin monikansallisen yritysryhmän yksiköihin, mukaan luettuna emo- ja tytäryhtiöt ja paikalliset yksiköt. Monikansallisilta ja kotimaisilta yrityksiltä odotetaan samanlaista toimintatapaa, kun OECD:n toimintaohjeet soveltuvat molempiin.
Asianmukaisen huolellisuuden kattamat aihepiirit (vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät vaikutukset)*	<ul style="list-style-type: none"> Ihmisoikeudet (OECD, 2011, luku IV) Työ ja työelämän suhteet (OECD, 2011, luku V) Ympäristö (OECD, 2011, luku VI) Lahjonnan, lahjusvaatimusten ja kirstyksen torjunta (OECD, 2011, luku VII) Kuluttajansuoja (OECD, 2011, luku VIII) Yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen (OECD, 2011, luku III)
Asianmukaisen huolellisuuden kattamat liiketoimintasuhteet	<ul style="list-style-type: none"> Kaikenlaiset yrityksen liiketoimintasuhteet Toimittajat, franchising-yrittäjät, luvanhaltijat, yhteisyritykset, sijoittajat, asiakkaat, alihankkijat, konsultit, taloudelliset, oikeudelliset ja muut neuvonantajat sekä kaikki muut valtiosta riippumattomat tai valtion elimet, joilla on yhteys sen liiketoimintoihin, tuotteisiin tai palveluihin.

*Ohjeet eivät kata näitä OECD:n toimintaohjeiden kolmea lukua: Tiede ja teknologia, Kilpailu ja Verotus.

Kohderyhmät

Näiden ohjeiden pääasiallinen kohderyhmä ovat ne, joiden tehtävänä on toteuttaa asianmukaisen huolellisuuden periaatetta yrityksen sisällä. Koska OECD:n toimintaohjeet koskevat monia eri aihepiirejä ja asianmukaisen huolellisuuden periaate soveltuu niin moniin erilaisiin yrityksen toimintoihin ja liiketoimintasuhteisiin, on todennäköistä, että useiden eri liiketoimintayksiköiden, toiminta-alueiden ja henkilöiden vastuulla on noudattaa asianmukaista huolellisuutta. Ohjeet voivat hyödyttää myös muita osapuolia, kuten alakohtaisia ja useiden sidosryhmien välisiä aloitteita, jotka helpottavat yhteistyötä asianmukaista huolellisuutta koskevissa toiminnoissa, sekä myös työntekijöitä, ammattiliittoja, työntekijöiden edustajia¹ ja kansalaisjärjestöjä.

Rakenne

Aluksi esitetään lyhyt yhteenveto jokaisesta OECD:n toimintaohjeiden luvusta. Seuraavaksi esitetään asianmukaista huolellisuutta koskeva yleiskatsaus, jossa selitetään joitakin avainkäsitteitä ja ominaispiirteitä, jotta lukijan olisi helppo ymmärtää OECD:n toimintaohjeiden suosittelema asianmukaisen huolellisuuden periaate.

Pääasiallinen osuus tekstistä keskittyy kuvailemaan asianmukaisen huolellisuuden prosessia ja tukitoimia askel askeleelta, vaikkakin käytännössä se on jatkuvasti meneillään oleva ja toistuva prosessi, jonka useat vaiheet voivat olla käynnissä samanaikaisesti ja täydentää toisiaan. Jokaisessa vaiheessa esitetään käytännön toimenpiteitä, jotka osoittavat, miten tukitoimia ja asianmukaisen huolellisuuden prosessia voidaan toteuttaa ja muokata tarpeen mukaan. Käytännön toimenpiteitä ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi listaksi, jota tulee noudattaa orjallisesti. Kaikki käytännön toimenpiteet eivät sovellu jokaiseen tilanteeseen. Yritykset voivat myös havaita jotkut toiset toimenpiteet hyödyllisiksi joissakin tilanteissa.

Lisätietoihin, vinkkeihin ja asianmukaista huolellisuutta havainnollistaviin esimerkkeihin viitataan ohjeissa kauttaaltaan. Ne esitetään kysymys ja vastaus -muodossa ja yhdistetään tiettyihin ohjetekstin osioihin.

¹ Näissä ohjeissa käytetään termejä työntekijöiden edustajat, ammattiliitot ja edustusjärjestöt heidän itsensä valitsemista edustajista, kuten seuraavat kansainväliset työelämän normit esittävät: ILO:n yleissopimukset nro 87 (järjestäytymisvapaus), nro 98 (järjestäytymisoikeus ja kollektiivinen neuvottelu-oikeus) ja nro 135 (työntekijöiden edustajat).

Linkkejä muihin prosesseihin ja välineisiin

OECD:n vastuullista liiketoimintaa koskevat alakohtaiset ohjeet

OECD on laatinut alakohtaiset ohjeet asianmukaisesta huolellisuudesta mineraalien, maatalouden ja vaatetus- ja jalkinealan toimitusketjuille sekä hyvää liiketoimintatapaa koskevat ohjeet kaivannaisteollisuuteen ja rahoitusallalle (ks. OECD, 2016a; OECD, 2016b; OECD, 2016c; OECD, 2017a; and OECD, 2017b). Ne kehitettiin tiiviissä yhteistyössä hallitusten, yritysten, ammattiliittojen ja kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa. Alakohtaisissa ohjeissa esitetyt menettelytavat ovat samassa linjassa tässä esitettyjen ohjeiden kanssa, mutta niiden suositukset ovat yksityiskohtaisempia ja sovellettu tiettyihin puitteisiin ja aloille. Näitä ohjeita ei ole tarkoitettu korvaamaan tai muuttamaan OECD:n ala- tai aihekohtaisia vastuullista liiketoimintaa koskevia ohjeita, vaan täydentämään niitä. Yrityksen tulee noudattaa niitä ohjeita, jotka ovat tarkimmat ja soveltuvat sen toimintaan, toimitusketjuun tai toimialaan.

Muut OECD:n asiakirjat

OECD:n toimintaohjeisiin viitataan useissa muissa OECD:n asiakirjoissa, jotka osoittavat vastuullisen liiketoiminnan yhteyden muihin aihealueisiin. Näitä ovat G20/OECD:n hyvän hallintotavan periaatteet, valtionyhtiöitä koskevat hyvän hallintotavan suositukset, suositus ympäristöä ja yhteiskunnallisia asioita koskevaa asianmukaista huolellisuutta sekä julkisesti tuettuja vientiluottoja koskevista yhteisistä lähestymistavoista, investointipolitiikkaa koskeva viitekehys, neuvoston suositus julkisista hankinnoista ja neuvoston suositus kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjumiseksi (ks. OECD, 2015a; OECD, 2015b; OECD, 2016d; OECD, 2015c; OECD, 2015e; OECD, 2009).

Muut monenväliset prosessit ja välineet

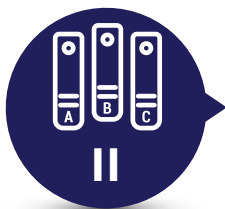
Ihmisoikeuskysymyksissä, joihin kuuluvat työntekijöiden ihmisoikeudet, nämä ohjeet pyrkivät olemaan yhdenmukaiset seuraavien lähteiden kanssa: YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet, ILO:n julistus työelämän peruseriaatteista ja perusoikeuksista, ILO:n yleissopimukset ja suositukset, joihin viitataan OECD:n toimintaohjeissa ja ILO:n kolmikantainen periaatejulistus, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa (ks. YK, 2011; ILO, 1998; ILO, 2017).

OECD:n toimintaohjeiden luvut

Käsitteet ja periaatteet

Toimintaohjeiden ensimmäisessä luvussa määritellään käsitteet ja periaatteet, jotka antavat kontekstin seuraavissa luvuissa esitetyille suosituksille. Nämä käsitteet ja periaatteet (esimerkiksi että kansallisten lakien noudattaminen on yritysten ensisijainen velvoite) ovat toimintaohjeiden runko ja korostavat niiden taustalla olevia perusajatuksia.

Yleiset periaatteet

Tämä on ensimmäinen luku, joka sisältää nimenomaisia suosituksia yrityksille yleisten periaatteiden muodossa, jotka luovat seuraaville luvuille viitekehyksen ja määrittävät niille lähtökohdat. Se sisältää muun muassa tärkeitä kehotuksia noudattaa asianmukaista huolellisuutta, puuttua haitallisiin vaikutuksiin ja ottaa sidosryhmät mukaan päätöksentekoon.

Yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen

Selkeät ja täydelliset tiedot yrityksestä ovat tärkeitä monille käyttäjille. Tässä luvussa kehoitetaan yrityksiä olemaan toiminnassaan avoimia ja vastaamaan yleisön jatkuvasti monipuolistuvaan tiedontarpeeseen.

Ihmisoikeudet

Yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa käytännöllisesti katsoen kaikkien kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien tilaan. Siksi on tärkeää, että ne täyttävät velvollisuutensa. Tämä uusi toimintaohjeiden luku pohjautuu YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevaan "Protect, Respect and Remedy" -viitekehykseen ja on linjassa viitekehyksen toimeenpanoa ohjaavien periaatteiden kanssa.

Työ ja työelämän suhteet

ILO on toimivaltainen elin määrittelemään ja käsittelemään kansainvälisiä työnormeja ja edistämään työhön liittyviä perusoikeuksia siinä muodossa kuin ne on esitetty ILO:n työelämän perusperiaatteita ja -oikeuksia koskevassa vuoden 1998 julistuksessa. Tämä luku keskittyy siihen, mikä toimintaohjeiden rooli on edistettäessä ILO:n kehittämien kansainvälisten työnormien noudattamista monikansallisissa yrityksissä.

Ympäristö

Ympäristöä käsittelevä luku esittää monikansallisille yrityksille suosituksia, miten parantaa ympäristönsuojelun tasoa ja kehottaa niitä parantamaan sisäistä hallintoa ja suunnittelua, jotta ne voisivat antaa maksimaalisen panoksen ympäristönsuojeluun. Se heijastaa laajalti Rion ympäristöä ja kehitystä koskevan julistuksen ja Agenda 21 -toimintaohjelman periaatteita ja tavoitteita.

Lahjonnan, lahjusvaatimusten ja kiristuksen torjunta

Lahjonta ja korruptio vahingoittavat demokraattisia instituutioita ja yritysten hallinnointia. Yrityksillä on tärkeä rooli näiden käytäntöjen torjunnassa. OECD on eturintamassa maailmanlaajuisessa lahjonnan vastaisessa taistelussa, jotta voitaisiin taata tasapuoliset edellytykset kansainvälisten yritysten toiminnalle. Toimintaohjeiden suositukset perustuvat OECD:n tekemään mittavaan työhön tässä asiassa.

Kuluttajansuoja

Yrityksiä vaaditaan noudattamaan hyvää liiketoimintaa, markkinointi- ja mainontatappaa ja varmistamaan tuotteidensa laatu ja luotettavuus. Tämä luku perustuu OECD:n kuluttajapolitiikkakomitean ja rahoitusmarkkinakomitean työhön sekä muiden kansainvälisten organisaatioiden, kuten Kansainvälisen kauppakamarin, kansainvälisen standardoimisjärjestön ja YK:n antamaan panokseen.

Tiede ja teknologia

Luvussa mainitaan, että monikansalliset yritykset ovat maasta toiseen tapahtuvan teknologian siirron pääkanava. Se pyrkii edistämään teknologian siirtoa isäntämaihin ja rikastuttamaan niiden innovaatiokapasiteettia.

Kilpailu

Luku korostaa sen tärkeyttä, että monikansalliset yritykset noudattavat toiminnassaan kaikkia sovellettavia kilpailulakeja ja -asetuksia ja ottavat huomioon kilpailulainsäädännön kaikilla lainkäyttöalueilla, joilla niiden toiminnalla voi olla kilpailua vääristäviä vaikutuksia. Yritysten tulee pidättäytyä tekemästä kilpailua rajoittavia sopimuksia, jotka haittaavat kotimaisten ja kansainvälisten markkinoiden tehokkuutta.

Verotus

Toimintaohjeet ovat ensimmäinen kansainvälinen yritys vastuuta määrittävä asiakirja, joka kattaa verotuksen. Se perustuu suurelle määrälle verotusta koskevaa työtä, erityisesti OECD:n malliverosopimukseen ja YK:n kehittyneiden ja kehittyvien maiden väliseen kaksinkertaista verotusta koskevaan mallisopimukseen. Tämä tärkeä luku sisältää verotusta koskevat keskeiset suositukset.

**Yleiskatsaus asianmukaiseen
huolellisuuteen vastuullisessa
liiketoiminnassa**

OECD:n toimintaohjeissa tunnustetaan yritysten myönteinen rooli talous-, ympäristö- ja yhteiskunnallisten asioiden kehityksessä ja siihen kannustetaan edelleen. Samalla kuitenkin myönnetään, että liiketoiminnasta voi olla haitallisia vaikutuksia, jotka liittyvät työntekijöihin, ihmisoikeuksiin, ympäristöön, lahjontaan ja kuluttajiin. Asianmukainen huolellisuus tarkoittaa prosessia, joka yritysten tulee toteuttaa, jotta ne voisivat tunnistaa, ehkäistä ja lieventää todellisia ja mahdollisia haitallisia vaikutuksia omissa toiminnoissaan, toimitusketjussaan ja muissa liiketoimintasuhteissaan sekä selvittää, miten niihin puututaan, kuten OECD:n toimintaohjeissa suositellaan. Tehokkaan asianmukaisen huolellisuuden tueksi tulisi pyrkiä ottamaan vastuullinen liiketoiminta osaksi käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä sekä korjaamaan haitalliset vaikutukset, jotka yritys on aiheuttanut tai joiden syntyyn se on myötävaikuttanut. ► *Katso Kuva 1*

Haitalliset vaikutukset ja riskit

Asianmukainen huolellisuus puuttuu toteutuneisiin haitallisiin vaikutuksiin ja mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin (riskeihin) näillä OECD:n toimintaohjeiden käsittelemillä alueilla: ihmisoikeudet, mukaan lukien työntekijät ja työelämän suhteet, ympäristö, lahjonta ja korruptio, yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen ja kuluttajansuoja (vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät haittavaikutukset). OECD:n toimintaohjeiden vastaavissa luvuissa annetaan yksityiskohtaisia suosituksia toimintatavaksi jokaisella vastuulliseen liiketoimintaan liittyvällä alueella. Jos yrityksen toimintatapa tai sen toimitusketjuun tai liiketoimintasuhteisiin liittyvät olosuhteet eivät ole OECD-toimintaohjeiden mukaisia, haitallisten vaikutusten todennäköisyys kasvaa. Riski niiden syntymiseen voi olla olemassa myös silloin, kun toimiminen vastoin OECD:n toimintaohjeita on mahdollista, koska riski sisältää tulevaisuudessa mahdollisesti syntyvät vaikutukset. ► *Katso Liite K1*

Laatikko 1. Mitä OECD:n toimintaohjeissa tarkoitetaan riskillä?

Monille yrityksille termi "riski" tarkoittaa pääasiassa yritykseen kohdistuvia riskejä: rahoitus-, markkina-, toiminta-, maineriskiä ja niin edelleen. Yritykset ovat huolissaan markkina-asemastaan kilpailijoihinsa nähden, yrityskuvastaan ja olemassaolostaan pitkällä aikavälillä, joten kun ne tarkastelevat riskejä, on yleensä kyseessä yritykseen kohdistuvat riskit. Toimintaohjeissa riskeillä tarkoitetaan kuitenkin sellaisten ihmisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan kohdistuvien haitallisten vaikutusten todennäköisyyttä, joita yritykset aiheuttavat tai joiden syntyyn ne myötävaikuttavat tai liittyvät. Toisin sanoen se on ulospäin suuntautuva lähestymistapa riskeihin.

Yritykset voivat tunnistaa vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien haittavaikutusten riskit etsimällä mahdollisia kohtia, joissa niiden toiminta, toimitusketju tai liikesuhteet poikkeavat OECD:n toimintaohjeiden suosituksista. ► *Katso Liite K1*

Miksi noudattaa asianmukaista huolellisuutta?

Jotkin liiketoimet, tuotteet tai palvelut ovat luonnostaan riskialttiita, koska ne todennäköisesti aiheuttavat haitallisia vaikutuksia vastuulliseen liiketoimintaan liittyvissä kysymyksissä tai myötävaikuttavat tai liittyvät niiden syntyyn. Toisaalta vaikka jotkin liiketoimet eivät olisi-kaan luonnostaan riskialttiita, olosuhteet (kuten oikeusvaltioperiaatetta koskevat kysymykset, hyväksytyjen normien puute tai liikesuhteiden toiminta) voivat aiheuttaa haitallisten vaikutusten riskin. Asianmukainen huolellisuus auttaa yrityksiä ennakkoimaan ja ehkäisemään tai lieventämään näitä vaikutuksia.

Joissakin harvoissa tapauksissa asianmukainen huolellisuus voi auttaa niitä ratkaisemaan, kannattaako toimintaa tai liikesuhdetta jatkaa vai katkaista se viimeisenä vaihtoehtona, kun haittavaikutuksen riski on liian suuri tai kun sen lieventämisyritykset eivät tuota tulosta.

Tehokas haitallisten vaikutusten ehkäisy ja lieventäminen voi auttaa yritystä maksimoimaan myönteisen panoksensa yhteiskunnalle, parantamaan suhteita sidosryhmiin ja suojelemaan mainettaan. Asianmukainen huolellisuus voi auttaa yrityksiä luomaan lisäarvoa muun muassa seuraavilla tavoilla: tunnistamalla mahdollisuudet pienentää kustannuksia, parantamalla ymmärrystä markkinoista ja strategisista hankintalähteistä, vahvistamalla yrityskohtaisten liiketoimintariskien hallintaa, pienentämällä ongelmatilanteiden todennäköisyyttä OECD:n toimintaohjeissa käsitellyissä asioissa ja pienentämällä järjestelmäriskiä. Lisäksi asianmukaisen huolellisuuden noudattaminen auttaa yritystä täyttämään lainsäädännön vaatimukset, jotka liittyvät tiettyihin vastuullisen liiketoiminnan kysymyksiin, kuten paikallisiin työmarkkinoihin, ympäristöön, hyvään hallintotapaan, rikosoikeuteen ja lahjonnan vastaisiin lakeihin.

Asianmukaisen huolellisuuden keskeiset ominaispiirteet

Asianmukainen huolellisuus on ennaltaehkäisevää.

Asianmukaisen huolellisuuden tarkoitus on ennen kaikkea ehkäistä ihmisiin, ympäristöön tai yhteiskuntaan kohdistuvien haitallisten vaikutusten syntyminen. Yritys pyrkii siihen, etteivät sen toiminta, tuotteet tai palvelut aiheuta haittavaikutuksia ja ettei se myötävaikuta tai ole yhteydessä niiden syntyyn liiketoimintasuhteiden välityksellä. Jos osallisuutta haittavaikutuksen syntyyn ei voida välttää, asianmukaisen huolellisuuden tulisi saada yrityksen lieventämään niitä, ehkäisemään niiden toistuminen ja tarvittaessa korjaamaan ne.

Asianmukainen huolellisuus käsittää useita prosesseja ja tavoitteita.

OECD:n toimintaohjeissa mainittu asianmukaisen huolellisuuden käsite tarkoittaa kiinteästi toisiinsa liittyvien prosessien kokonaisuutta, joka mahdollistaa haittavaikutusten tunnistamisen, estämisen ja lieventämisen sekä prosessin toteutuksen ja tuloksien seurannan ja raportoinnin siitä, kuinka näihin vaikutuksiin puututaan yrityksen omissa liiketoimissa, toimitusketjuissa ja muissa liikesuhteissa. Asianmukaisen huolellisuuden tulisi olla erottamaton osa yrityksen päätöksentekoa ja riskinhallintaa. Tässä suhteessa sitä voidaan kehittää perinteisten liiketoiminnallisten tai vastapuolen tuntemista korostavien asianmukaisen huolellisuuden prosessien pohjalta, vaikkakin se on laajempi kuin ne prosessit. Vastuullisen liiketoimintatavan sisällyttäminen osaksi käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä auttaa yritystä ehkäisemään haitallisia vaikutuksia vastuulliseen liiketoimintaan liittyvissä kysymyksissä ja tukee tehokasta asianmukaista huolellisuutta selventämällä yrityksen strategiaa, parantamalla henkilöstön valmiutta, varmistamalla resurssien saatavuuden ja antamalla selkeän viestin yrityksen johdolta.

Asianmukainen huolellisuus on oikeassa suhteessa riskiin (riskiperusteista).

Asianmukainen huolellisuus on riskiperusteista. Yrityksen toimenpiteet asianmukaisen huolellisuuden noudattamiseksi tulee suhteuttaa haitallisen vaikutuksen vakavuuteen ja todennäköisyyteen. Kun haittavaikutuksen vakavuus ja todennäköisyys on suuri, asianmukaisen huolellisuuden tulee olla laajamittaisempaa. Asianmukaista huolellisuutta tulee mukauttaa myös vastuulliseen liiketoimintaan liittyviin kysymyksiin, kuten ihmisoikeuksiin, ympäristöön ja korruptioon, liittyvien haittavaikutusten luonteen perusteella. Tähän kuuluu lähestymistapojen räätälöiminen tietyille riskeille ja sen huomioonottaminen, kuinka nämä riskit vaikuttavat eri ryhmiin, esimerkiksi sukupuolinäkökulman soveltaminen asianmukaiseen huolellisuuteen. ► *Katso Liite K2*

Asianmukainen huolellisuus voi sisältää priorisointia (riskiperusteista).

Jos ei ole mahdollista käsitellä kaikkia havaittuja vaikutuksia kerralla, yrityksen tulee priorisoida toimenpiteiden järjestys haittavaikutuksien vakavuuden ja todennäköisyyden perusteella. Kun kaikkein tärkeimmät vaikutukset on tunnistettu ja käsitelty, yrityksen tulisi siirtyä käsittelemään vähemmän merkityksellisiä vaikutuksia. Kun yritys aiheuttaa vastuullisen liiketoiminnan aihealueisiin liittyviä haittavaikutuksia tai myötävaikuttaa niiden syntymiseen, yrityksen tulisi aina keskeyttää, jotka aiheuttavat vaikutuksen ja huolehtia sen korjaamisesta tai osallistua siihen. Priorisointi on jatkuva prosessi, joten joissakin tapauksissa voi ilmentyä uusia tai orastavia haittavaikutuksia, jotka pitää priorisoida ennen kuin voidaan siirtyä vähemmän merkityksellisiin vaikutuksiin. Kun priorisoidaan ihmisoikeuksiin kohdistuvia riskejä, merkittävien tekijä vastatoimenpiteiden priorisoinnissa tulee olla mahdollisen haittavaikutuksen vakavuus, kuten se että toimenpiteiden viivästyessä vaikutus olisi peruuttamaton. ► *Katso Liite K3–5*

Asianmukainen huolellisuus on dynaamista.

Asianmukaisen huolellisuuden prosessi ei ole staattinen, vaan jatkuva, reagoiva ja muuttuva. Prosessi sisältää palautteen antamisen, jonka avulla yritys voi oppia siitä, mikä on toiminut ja mikä ei. Yrityksen tulisi pyrkiä edistyneesti parantamaan järjestelmiään ja prosessejaan, jotta haittavaikutuksia voidaan ehkäistä ja niihin voidaan puuttua. Asianmukaisen huolellisuuden prosessin avulla yrityksen pitäisi pystyä sopivalla tavalla reagoimaan mahdollisiin muutoksiin sen riskiprofilissa, kun olosuhteet muuttuvat (esimerkiksi maan lainsäädännön muutoksissa, uusien riskien ilmaantuessa toimialalle tai uusia tuotteita ja liikesuhteita kehitettäessä).

Asianmukainen huolellisuus ei siirrä vastuuta.

Jokaisella liiketoimintasuhteessa olevalla yrityksellä on oma vastuunsa tunnistaa ja käsitellä haitallisia vaikutuksia. OECD:n toimintaohjeiden asianmukaista huolellisuutta koskevien suositusten tarkoitus ei ole siirtää hallitusten vastuuta yrityksille eikä niiden yritysten vastuuta, jotka aiheuttavat haittavaikutuksia tai myötävaikuttavat niiden syntyyn niille yrityksille, jotka ovat suoraan yhteydessä haittavaikutuksiin liikesuhteidensa välityksellä. Sen sijaan OECD:n toimintaohjeet suosittelevat jokaista yritystä hoitamaan oman vastuunsa haitallisten vaikutusten suhteen. Kun vaikutukset ovat suoraan yhteydessä yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin, sen tulee pyrkiä käyttämään mahdollisimman paljon vaikutusvaltaansa joko yksin tai yhteistyössä toisten kanssa muutoksen toteuttamiseksi.

Asianmukainen huolellisuus liittyy vastuullista liiketoimintaa koskeviin kansainvälisesti tunnustettuihin normeihin.

OECD:n toimintaohjeiden vastuullista liiketoimintaa koskevat periaatteet ja normit ovat yhtäpitävät soveltuvan lainsäädännön ja kansainvälisesti hyväksytyjen normien kanssa. Niissä mainitaan, että yritysten ensisijainen velvoite on noudattaa kansallisia lakeja, sillä lainkäyttöalueella, missä se toimii tai missä sen kotipaikka sijaitsee. Asianmukainen huolellisuus voi auttaa yrityksiä täyttämään oikeudelliset velvoitteensa OECD:n toimintaohjeisiin liittyvissä asioissa. Maissa, joiden kansalliset lait ja säädökset ovat ristiriidassa OECD:n toimintaohjeiden periaatteiden ja normien kanssa, asianmukainen huolellisuus voi auttaa yrityksiä noudattamaan OECD:n toimintaohjeita niin suuressa määrin kuin se on mahdollista kansallista lakia rikkomatta. Kansallinen laki voi myös joissakin tapauksissa vaatia yritykseltä toimenpiteitä tietyssä vastuullista liiketoimintaa koskevassa kysymyksessä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi ulkomainen lahjonta, moderni orjuus tai konfliktialueilta ja korkean riskin alueilta peräisin olevat mineraalit.

Asianmukainen huolellisuus sopii yrityksen olosuhteisiin.

Asianmukaisen huolellisuuden luonne ja laajuus voi riippua yrityksen koosta, toimintaolosuhteista, liiketoimintamallista, asemasta toimitusketjussa ja sen tuotteiden ja palvelujen luonteesta. Suuret yritykset, joiden toiminta on laaja-alaista ja käsittää monia tuotteita ja palveluita, voivat tarvita muodollisempia ja mittavampia järjestelmiä tehokkaaseen riskien tunnistamiseen ja hallintaan kuin pienemmät yritykset, joiden tuotteiden ja palvelujen määrä on rajallisempi. ► *Katso Liite K6–7 ja Taulukko 4*

Asianmukaista huolellisuutta voidaan mukauttaa käsittelemään liiketoimintasuhteissa ilmaantuvia rajoitteita.

Yritykset voivat kohdata käytännön tai lainsäädännön asettamia rajoitteita sille, kuinka ne voivat vaikuttaa liikesuhteissaan vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien haittavaikutusten pysäyttämiseen, ehkäisemiseen tai lieventämiseen. Varsinkaan pk-yrityksillä ei ole välttämättä tarvittavaa markkinavoimaa, jotta ne voisivat itse vaikuttaa muihin toimijoihin liikesuhteissaan. Yritykset voivat pyrkiä voittamaan nämä haasteet sopimusjärjestelyin, esivalintavaatimuksin, äänestysvaltuutuksin, lisenssi- ja franchising-sopimuksin ja yhdistämällä voimansa ja vaikutusvaltansa muiden toimijoiden kanssa toimialajärjestöissä ja monialaisissa aloitteissa.

Asianmukainen huolellisuus käy ilmi sidosryhmien osallistamisesta.

Sidosryhmät ovat henkilöitä tai ryhmiä, joiden etuihin yrityksen toiminta voi vaikuttaa.² Sidosryhmien osallistamiselle on ominaista kaksisuuntainen viestintä. Se sisältää olennaisten tietojen esittämisen helposti saatavilla olevassa ja ymmärrettävässä muodossa, jotta sidosryhmät voivat tehdä sen pohjalta tietoisia päätöksiä. Jotta osallistaminen olisi tarkoituksellista, kaikkien osapuolien tulee toimia vilpittömästi. Merkityksellinen olennaisten sidosryhmien osallistaminen on tärkeää koko asianmukaisen huolellisuuden prosessin ajan. Kun yritys on aiheuttanut haittavaikutuksen tai myötävaikuttanut sen syntyyn tai kun riski siihen on olemassa, on erityisen tärkeää ottaa mukaan sidosryhmät ja oikeuksien haltijat, joihin vaikutus kohdistuu tai voi kohdistua.

Haitallisen vaikutuksen luonteesta riippuen tämä voisi tarkoittaa osallistumista paikan päällä suoritettavaan arviointiin ja sen tuloksista tiedottamista, lievennystoimenpiteiden kehittämistä, jatkuvaa valvontaa ja valitusmekanismien luomista.³

2 Sidosryhmiä voivat olla työntekijät, heidän edustajansa, ammattiliitot (mukaan lukien kansainväliset ammattiliitot), yhteisön jäsenet, kansalaisjärjestöt, sijoittajat ja toimialajärjestöt.

3 Liitteessä K8 selitetään termit "olennaiset sidosryhmät", "sidosryhmät joihin vaikutus kohdistuu tai voi kohdistua" ja "oikeuksien haltijat". Liitteessä K8-11 annetaan lisätietoja sidosryhmien osallistamisesta.

Asianmukaiseen huolellisuuteen sisältyy jatkuva viestintä.

Asianmukaisen huolellisuuden prosessista, suunnitelmista ja löydöksistä tiedottaminen osa koko asianmukaisen huolellisuuden prosessia. Sen välityksellä yritys voi rakentaa luottamusta sen toimintaa ja päätöksentekoa kohtaan sekä osoittaa vilpittömyytensä. Yrityksen tulee pitää kirjaa siitä, miten se tunnistaa ja käsittelee todellisia tai mahdollisia haitallisia vaikutuksia ja tiedottaa asiasta sen mukaisesti. Tiedot tulee tehdä saataville sen kohderyhmille (esimerkiksi osakkeenomistajille, sijoittajille ja kuluttajille) ja niiden pitää olla riittävän laajat todistamaan, että yritys reagoi oikealla tavalla haittavaikutuksiin. Liikesalaisuudet ja muut kilpailuun⁴ ja turvallisuuteen liittyvät seikat tulisi huomioida viestinnässä. Erilaiset strategiat saattavat olla apuna, jotta viestintä voisi olla mahdollisimman kattavaa, mutta tietojen luottamuksellisuus ei vaarannu. ► *Katso Liite K47*

Laatikko 2. Yhteistyö asianmukaisen huolellisuuden toteuttamisessa

Yritykset voivat tehdä yhteistyötä toimialatasolla tai useiden toimialojen välillä ja olen-
naisten sidosryhmien kanssa koko asianmukaisen huolellisuuden prosessin ajan, mutta
ne pysyvät aina vastuussa asianmukaisen huolellisuuden tehokkaasta toteutuksesta. Yh-
teistyö voi olla esimerkiksi keino kerätä tietoja, lisätä vaikutusvaltaa ja tehostaa toimen-
piteitä. Yhteistyön avulla voidaan jakaa kustannuksia ja toteuttaa säästöjä ja se voi olla
erityisen hyödyllistä pk-yrityksille. ► *Katso Liite K12*

Vaikka yritykset voivat usein tehdä yhteistyötä asianmukaista huolellisuutta koskevissa
asioissa rikkomatta kilpailulakia, yritysten ja yhteistyöhankkeiden, joihin ne osallistuvat,
kannattaa toimia ennakoivasti ja selvittää oman lainkäyttöalueensa kilpailulakiin liittyvät
kysymykset voidakseen välttää toimet, joita voitaisiin pitää kilpailulain vastaisina.

► *Katso Liite K13*

4 Kilpailunäkökohdat tulisi tulkita soveltuvan kilpailulain mukaisesti.

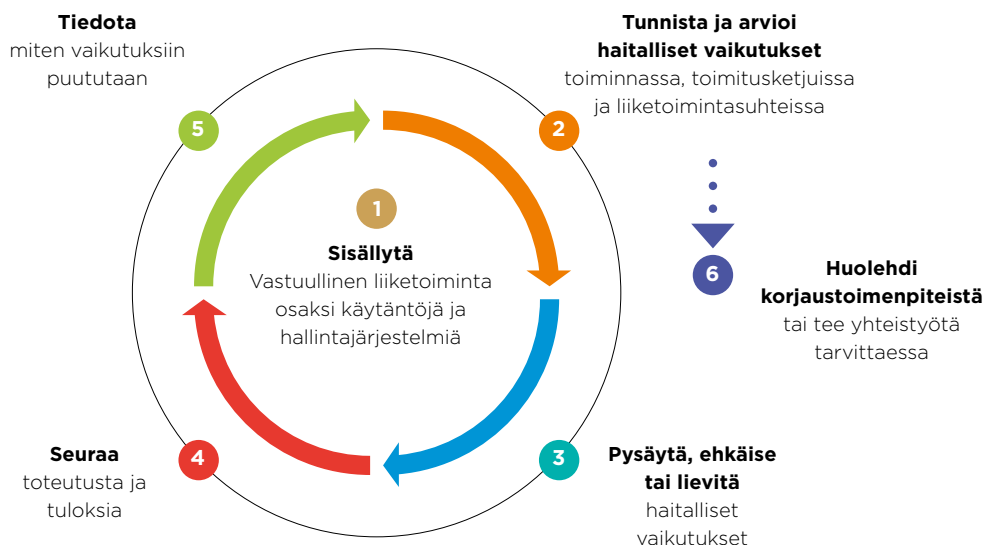
Asianmukaisen huolellisuuden prosessi

Ottaen huomioon, että asianmukaisen huolellisuuden tulee olla sopivassa suhteessa riskeihin ja yrityksen olosuhteisiin ja toimintaympäristöön sopiva, seuraavassa osiossa kuvaillaan toimenpiteitä: (1) sisällyttää vastuullinen liiketoimintatapa osaksi yrityksen käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä; ottaa käytäntöön asianmukainen huolellisuus (2) tunnistamalla todelliset tai mahdolliset vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät haittavai-
kutukset, (3) pysäyttämällä, ehkäisemällä tai lievittämällä niitä, (4) seuraamalla toteutusta ja tuloksia, (5) tiedottamalla miten vaikutuksiin puututaan; ja (6) korjaamalla vahinko tarvit-
taessa. ► *Katso Kuva 1*

Tässä kuvailtuja käytännön toimenpiteitä ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi listaksi, jota tulee nou-
dattaa orjallisesti. Kaikki käytännön toimenpiteet eivät sovellu jokaiseen tilanteeseen. Joissakin
tilanteissa voi olla hyödyllistä suorittaa muita toimenpiteitä, jotka eivät sisälly näihin ohjeisiin.

Kuva 1. Asianmukaisen huolellisuuden prosessi ja sitä tukevat toimenpiteet

1 Vastuullisen liiketoiminnan sisällyttäminen osaksi käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä

1.1 Laadi, ota käyttöön ja levitä useita vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä, jotka kertovat yrityksen sitoutumisesta OECD:n toimintaohjeisiin ja sen aikomuksesta noudattaa asianmukaista huolellisuutta. Käytäntöjen tulee soveltua yrityksen omaan sekä sen toimitusketjun ja muiden liike-toimintasuhteiden toimintaan. ► *Katso Liite K14-15*

Käytännön toimenpiteet

- a) Käy läpi ja päivitä olemassa olevat vastuullista liiketoimintaa koskevia kysymyksiä (esimerkiksi työvoimaa, ihmisoikeuksia, ympäristöä, yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittamista, kuluttajansuojaa, hallintotapaa, lahjonnan ja korruption torjuntaa) koskevat käytännöt yhdenmukaisiksi OECD:n toimintaohjeiden periaatteiden ja normien kanssa.
- b) Kehitä erityiset käytännöt yrityksen huomattavimpien riskien suhteen sen riskinarvioinnin pohjalta ja luo ohjeistus yrityksen nimenomaisiin menettelytapoihin näiden riskien käsittelemiseen. Harkitse, voidaanko yrityksen asianmukaisen huolellisuuden hankkeet saattaa osaksi näitä käytäntöjä.
- c) Saata yrityksen vastuullisen liiketoiminnan käytännöt julkisesti saataville esimerkiksi yrityksen verkkosivustolle tai toimitiloihin ja huolehdi tarvittaessa, että ne on käännetty paikallisille kielille.
- d) Tiedota käytännöistä yrityksen omalle (asian kannalta) olennaiselle henkilöstölle ja muille työntekijöille esimerkiksi työhön perehdyttämisen tai henkilöstökoulutuksen aikana sekä aika-ajoin tarvittaessa pitämään yllä tietoisuutta asiasta.
- e) Päivitä yrityksen käytäntöjä sitä mukaa kun sen toiminnassa, toimitusketjussa ja muissa liikesuhteissa ilmenee ja kehittyy uusia riskejä.

1.2 Pyri viemään yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskevat käytännöt sen valvontaelimiin. Sisällytä yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskevat käytännöt hallintajärjestelmiin, jotta ne otetaan osaksi yleisiä liiketoimintaprosesseja. Huomioi näiden elinten mahdolliset kansalliseen lakiin ja säädöksiin perustuva itsenäisyys, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen rakenne.

Käytännön toimenpiteet

- a) Määritä soveltuvalle ylimmälle johdolle asianmukaista huolellisuutta koskevat vastuut ja valvontatehtävät ja määritä hallituksen vastuut vastuullisen liiketoiminnan suhteen laajemmin. ► *Katso Liite K16*
- b) Määritä käytäntöjen toimeenpanoa koskevat vastuut asianomaisille osastoille ottaen huomioon erityisesti ne työntekijät, jotka voivat toiminnallaan ja päätöksillään todennäköisimmin vähentää tai lisätä riskejä. ► *Katso Liite K16*
- c) Kehitä tai mukauta olemassa olevia tieto- ja arkistointijärjestelmiä tiedon keräämiseksi asianmukaisen huolellisuuden prosesseista ja niihin liittyvästä päätöksenteosta ja toimenpiteistä.
- d) Perusta viestintäkanavat asianomaisen ylimmän johdon ja prosesseja toteuttavien osastojen välille tai hyödynnä olemassa olevia kanavia jakamaan ja dokumentoimaan riskejä ja päätöksentekoa koskevaa tietoa.
- e) Edistä työntekijöiden ja liiketoimintayksiköiden yhdenmukaisuutta yrityksen vastuullisen liiketoiminnan käytännöissä. Tämä voidaan saavuttaa esimerkiksi muodostamalla toimintorajat ylittäviä tiimejä tai komiteoita jakamaan riskejä ja päätöksentekoa koskevaa tietoa ja ottamalla mukaan liiketoimintayksiköitä, jotka voivat vaikuttaa vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen noudattamiseen päätöksenteossa. ► *Katso Liite K16*
- f) Järjestä työntekijöille koulutusta, joka auttaa ymmärtämään ja toteuttamaan vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen oleelliset kohdat ja huolehdi, että resurssit vastaavat tarvittavaa asianmukaisen huolellisuuden määrää.
- g) Kehitä yrityksen vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen mukaisia kannustimia työntekijöille ja liiketoimintayksiköille.
- h) Kehitä, hyödynnä tai mukauta olemassa olevia työntekijöiden valitusmenettelyjä ottamaan esiin vastuullista liiketoimintaa (esimerkiksi työmenetelmiä, korruptiota ja hyvää hallintotapaa) koskevia kysymyksiä tai valituksia.
- i) Kehitä prosesseja vastaamaan tilanteisiin, joissa vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä ei ole noudatettu ja tarvittaessa oikaisemaan ne (esimerkiksi lisäselvityksiä, valmiuksien kehittämistä tai kurinpitotoimia ja sanktioita).

1.3 Sisällyttä vastuullista liiketoimintaa koskevat odotukset ja käytännöt toimintaan toimittajien ja muiden osapuolien kanssa. ► *Katso Liite K18*

Käytännön toimenpiteet

- a) Ilmoita vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen avainseikat toimittajille ja muille asianomaisille liikesuhteiden osapuolille.
- b) Sisällytä vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä haittavaikutuksia koskevat ehdot ja odotukset toimitus- ja liiketoimintasopimuksiin tai muihin kirjallisiin sopimuksiin.
- c) Kehitä ja ota käytäntöön asianmukaista huolellisuutta koskevia esivalintaprosesseja toimittajille ja muille liikesuhteiden osapuolille mahdollisuuksien mukaan ja sovita prosessit nimenomaisiin riskeihin ja olosuhteisiin, jotta voidaan keskittyä niihin vastuulliseen liiketoimintaan liittyviin haittavaikutuksiin, jotka on määritelty liikesuhteiden osapuolien ja niiden toiminnan tai toimialan kannalta olennaisiksi.
- d) Järjestä toimittajille ja muille liikesuhteiden osapuolille tarvittavia resursseja ja koulutusta, joka auttaa ymmärtämään ja soveltamaan olennaisia vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä ja noudattamaan asianmukaista huolellisuutta.
- e) Pyri ymmärtämään ja käsittelemään yrityksen liiketoimintatavasta aiheutuvia esteitä, jotka voivat häiritä toimittajien ja muiden liikesuhteiden osapuolien vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen noudattamista. Tällaisia voivat olla yrityksen ostokäytännöt ja taloudelliset kannustimet.

2 Yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvien todellisten ja mahdollisten haattavaikutusten tunnistaminen ja arviointi

2.1 Tee laaja-alainen kartoitus, jolla tunnistetaan todennäköisimmät ja merkityksellisimmät vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät riskit kaikilla liiketoiminta-alueilla, myös toimitusketjussa. Olennaisia seikkoja ovat esimerkiksi tiedot toimialakohtaisista, maantieteellisistä sekä tuotteita ja yritystä koskevista riskitekijöistä, mukaan lukien jo tiedossa olevat riskit, jotka yritys on kohdannut tai joiden ilmaantuminen on todennäköistä. Kartoituksen tulisi auttaa yritystä priorisoimaan alustavasti merkityksellisimmät riskialueet jatkoarviointia varten. Jos yrityksen toiminta ei ole laaja-alaista ja varsinkin jos kyseessä on pieni yritys, kartoituksen tekeminen ei ole välttämätöntä ennen siirtymistä yksityiskohtaiseen vaikutusten tunnistamiseen ja priorisointiin.

► Katso Liite K19–22

Käytännön toimenpiteet

- a) Luo alustava yleiskuva yrityksen liiketoiminta-alueista ja liikesuhteiden tyypeistä ymmärtääksesi, mitä tietoja kannattaa kerätä.
- b) Kerää tietoja ymmärtääksesi korkean tason riskit, jotka liittyvät toimialaan (esimerkiksi tuotteet ja niiden toimitusketjut, palvelut ja muu toiminta), maantieteeseen (hallinto ja oikeusvaltioperiaate, konfliktit, laaja-alaiset ihmisoikeuksiin tai ympäristöön liittyvät riskit) tai yrityskohtaisiin riskitekijöihin (esimerkiksi tiedossa olevat korruptio- ja väärinkäytöstapaukset, vastuullisen liiketoiminnan normien noudattaminen). ► Katso Liite K20

Lähteinä voidaan käyttää hallitusten, kansainvälisten järjestöjen, kansalaisjärjestöjen, työntekijöiden edustajien ja ammattiliittojen, kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden (NHRI), tai muiden asiantuntijoiden raportteja sekä tiedotusvälineitä. ► Katso Liite K21–22

- c) Jos tiedoissa esiintyy aukkoja, käänny asianomaisten sidosryhmien ja asiantuntijoiden puoleen.
- d) Tarkastele ennakkovaroitusjärjestelmissä (esimerkiksi vihjepuhelimissa) ja valitusmekanismeissa esiin tulleita tietoja.
- e) Tunnista merkityksellisimmät vastuullista liiketoimintaa koskevat riskialueet ja priorisoi ne aloittaaksesi niistä todellisten ja mahdollisten vaikutusten syvemmän arvioinnin.
- f) Tarkastele säännöllisesti kartoituksessa esiin tulleita havaintoja.
- g) Päivitä kartoitusta uusilla tiedoilla aina, kun yrityksessä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Näitä voivat olla toiminta tai hankinta uudessa valtiossa, sellaisen uuden tuotteen tai palvelukokonaisuuden kehittäminen, joka eroaa merkittävästi edellisistä, tuotteen tai palvelun tuotantopanosten muutokset, uudelleenjärjestelyt tai uudensuuntautuminen liiketoimintasuhteisiin sitoutuminen (esimerkiksi yrityskaupat ja sulautumiset, uudet asiakkaat ja markkinat).

2.2 Käytä yllä tunnistettuja merkittäviä riskialueita lähtökohtana, kun toteutat toistuvia ja yhä seikkaperäisempiä arvioita priorisoiduista toiminnoista, toimittajista ja muista liiketoimintasuhteista, jotta voit tunnistaa ja arvioida todelliset ja mahdolliset vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät haittavaikutukset. ► Katso Liite K23-28

Käytännön toimenpiteet

- a) Kartoita yrityksen priorisoidun riskin kannalta olennaiset liiketoimet, toimittajat, toimitukset ja muut liiketoimintasuhteet.
- b) Laadi luettelo arvioitavaan riskiin soveltuvista nimenomaisista vastuullisen liiketoiminnan normeista ja sisällytää niihin asiaa koskevat OECD:n toimintaohjeiden määräykset, kansalliset lait ja vastuullista liiketoimintaa koskevat kansainväliset ja toimialakohtaiset viitekehykset.
- c) Kun se on asianmukaista ja mahdollista, hanki asiaa koskevat tiedot liiketoimintasuhteista, jotka ulottuvat sopimussuhteita pidemmälle (esimerkiksi ensisijaisille toimittajille toimivat alihankkijat). Perusta yksin tai yhteistyössä muiden kanssa prosesseja, joiden avulla voidaan arvioida kauempien alihankkijoiden riskiprofiilit, käymällä läpi olemassa olevat arvioinnit ja sitouttamalla toimitusketjun keskivaiheilla sijaitsevat toimijat ja "valvontapisteet" arvioimaan niiden asianmukaisen huolellisuuden toimintatapoja näiden ohjeiden perusteella.
- d) Arvioi priorisoituihin toimintoihin, toimittajiin tai muihin liikesuhteisiin liittyvien todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten luonne ja laajuus (mihin vastuulliseen liiketoimintaan liittyvään seikkaan vaikutus kohdistuu ja miten, vaikutuksen ulottuvuus ja niin edelleen). Jos mahdollista, käytä yrityksen omia tai kolmansien osapuolien tekemiä ympäristövaikutusten arviointeja, ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten arviointeja, ihmisoikeuksiin liittyviä vaikutusarviointeja, oikeudellisia raportteja, korruption vastaisten sääntöjen noudattamisesta huolehtivia hallintajärjestelmiä, tilintarkastusasiakirjoja (julkisia), työsuojelutarkastuksia sekä muita asiaan liittyviä liikesuhteiden arviointeja, joita yritys, toimiala tai sidosryhmien väliset hankkeet ovat toteuttaneet (esimerkiksi ympäristö- ja työsuojelutarkastukset sekä sosiaaliset auditoinnit, korruption vastaiset arvioinnit ja "tunne vastapuolesi" -prosessit).
- e) Tunnista toiminnot, joita ei voida suorittaa riittävällä tasolla asianmukaisissa lainsäädännöllisissä ja institutionaalisissa puitteissa kaikkien asiaan osallisten henkilöiden ja yritysten oikeuksien suojaamiseksi.
- f) Tarkastele vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä riskejä ennen ehdotettua liiketoimintaa (esimerkiksi yrityskauppaa, uudelleenjärjestelyä, uusille markkinoille tuloa, uuden tuotteen tai palvelun kehitystä) ja arvioi, kuinka ehdotettu toiminta ja siihen liittyvät liikesuhteet voisivat aiheuttaa vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä haittavaikutuksia.
- g) Arvioi vaikutuksia säännöllisesti uudelleen tarpeen mukaan: ennen tärkeitä päätöksiä tai liiketoiminnassa tapahtuvia muutoksia (esimerkiksi markkinoille tuloa, tuotteen julkaisua, käytäntöjen muutosta tai laajempia muutoksia), reagointeja tai varautumista toimintaympäristön muutoksiin (esimerkiksi kasvaviin yhteiskunnallisiin jännitteisiin) ja säännöllisesti koko toiminnan tai liikesuhteen olemassaolon ajan.

- h) Kerätäkseksi tietoja ihmisoikeuksiin liittyvistä haittavaikutuksista ja riskeistä käänny niiden oikeuksien haltijoiden puoleen, joihin todelliset tai mahdolliset vaikutukset kohdistuvat. Näitä voivat olla työntekijät, työntekijöiden edustajat ja ammattiliitot. Ota huomioon mahdolliset esteet tehokkaalle sidosryhmien osallistamiselle. Silloin kun oikeuksien haltijoiden konsultointi suoraan ei ole mahdollista, harkitse järkeviä vaihtoehtoja, kuten luotettavia ja riippumattomia asiantuntijoita, esimerkiksi ihmis-oikeuksien puolustajia, ammattiliittoja ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Konsultoi vaikutuksille mahdollisesti altistuvia oikeuksien haltijoita ennen projekteja tai toimintaa, joka voi vaikuttaa heihin sekä myös niiden kuluessa (esimerkiksi paikan päällä tapahtuvalla arvioinnilla). ► *Katso Liite K8–11 ja K25*
- i) Arvioidessasi ihmisoikeuksiin liittyviä vaikutuksia kohdista erityishuomio siihen, miten riskit voivat erota sukupuolesta riippuen, sekä mahdollisiin haittavaikutuksiin sellaisista ryhmistä tai kansanryhmistä olevia henkilöitä kohtaan, joilla voi olla suurentunut haavoittuvuuden ja marginalisoitumisen riski.
- j) Jos yritysryhmään kuuluu useita yksiköitä, tue paikallisia yksiköitä niiden omassa arvioinnissa.

2.3 Arvioi yrityksen osallisuutta tunnistettuihin todellisiin tai mahdollisiin haittavaikutuksiin asianmukaisten toimenpiteiden määrittämiseksi (ks. kohdat 3.1 ja 3.3). Arvioi erityisesti, onko yritys aiheuttanut (tai aiheuttaisiko se) haittavaikutuksen, onko se myötävaikuttanut (tai myötävaikuttaisiko se) haittavaikutukseen tai liittykö (tai liittyisikö) haittavaikutus liikesuhteen välityksellä suoraan yrityksen liiketoimintaan, tuotteisiin tai palveluihin. ► *Katso Liite K29–30*

Käytännön toimenpiteet

- a) Yhteistyöyritysten, muiden olennaisten yritysten ja sidosryhmien konsultointi.
- b) Vaikutuksen kohteena olevien sidosryhmien ja oikeudenhaltijoiden tai niiden oikeutettujen edustajien konsultointi.
- c) Sisäisten tai ulkopuolisten asiantuntijoiden etsiminen tarvittaessa.
- d) Jos vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät tai oikeudenhaltijat ovat eri mieltä yrityksen arviosta sen osallisuudesta mihin tahansa todelliseen tai potentiaaliseen haittavaikutukseen, tehdään yhteistyötä vilpittömin mielin sellaisten oikeutettujen mekanismien kanssa, jotka on suunniteltu auttamaan erimielisyyksien ratkaisemisessa ja korjaustoimenpiteiden toteuttamisessa. ► *Katso Liite K51–52*

2.4 Hyödyntäen todellisista ja potentiaalisista haittavaikutuksista saatuja tietoja priorisoidaan tarvittaessa olennaisimpia vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä riskejä ja vaikutuksia, vakavuuden ja todennäköisyyden perusteella. Priorisointi on olennaista, kun kaikkia potentiaalisia ja todellisia haittavaikutuksia ei ole mahdollista korjata välittömästi. Kun kaikkein tärkeimmät vaikutukset on tunnistettu ja käsitelty, yrityksen tulisi siirtyä käsittelemään vähemmän merkityksellisiä vaikutuksia.

► Katso Liite K3–5 ja K31

Käytännön toimenpiteet

- a) Tunnistetaan, mitkä potentiaaliset tai todelliset vaikutukset voidaan käsitellä välittömästi vähintään jossain määrin (esimerkiksi päivitetään sopimusehdot toimittajien kanssa, korjataan auditointikäytäntöjä niin, että niissä keskitytään riskeihin, joita ei ehkä ole aiemmissa auditoinneissa huomattu).
- b) Priorisoidaan niitä toimenpiteitä, jotka aiheuttavat tai myötävaikuttavat vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien haittavaikutusten syntymiseen. Tämä perustuu yrityksen arvioon haittavaikutuksistaan kohdassa 2.3 mainitulla tavalla.
- c) Jos vaikutukset liittyvät liiketoimintasuhteisiin, arvioidaan, kuinka laajasti liiketoimintasuhteisilla yrityksillä on käytössään asianmukaisia käytäntöjä ja prosesseja, joiden avulla ne voivat tunnistaa, estää ja lieventää vastuullisen liiketoimintatavan kannalta olennaisia riskejä itse.
- d) Jos ei ole mahdollista käsitellä kaikkia todellisia ja potentiaalisia haittavaikutuksia, jotka liittyvät suoraan yrityksen tai liiketoimintakumppanien toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin (tai käsitellä niitä koko halutussa laajuudessa), arvioidaan tunnistettujen vaikutuksien tai riskien todennäköisyys ja vakavuus ja selvitetään näin, mitä vaikutuksia tulisi priorisoida.
- e) Konsultoidaan liiketoimintakumppaneita, muita olennaisia yrityksiä sekä vaikutuksen tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia sidosryhmiä ja oikeudenhaltijoita priorisointikysymyksissä.
- f) Etsitään sisäisiä tai ulkopuolisia asiantuntijoita tarvittaessa.

3 Haitallisten vaikutusten pysäyttäminen, ehkäiseminen ja lieventäminen

3.1 Lopetetaan toiminta, joka aiheuttaa tai myötävaikuttaa vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien haittavaikutusten syntymiseen. Tämä perustuu yrityksen arvioon haittavaikutuksistaan kohdassa 2.3 mainitulla tavalla. Kehitetään ja toteutetaan tarkoitukseen sopivia suunnitelmia, joiden avulla voidaan ehkäistä ja lieventää potentiaalisia (tulevia) haittavaikutuksia. ► *Katso Liite K32–33*

Käytännön toimenpiteet

- a) Määritetään olennaiset vastuualueet haittavaikutuksia aiheuttavien tai niihin myötävaikuttavien toimintojen pysäyttämistä varten sekä haittavaikutuksia tulevaisuudessa aiheuttavien tai niihin myötävaikuttavien toimintojen ehkäisemiseksi.
- b) Mikäli toiminnot ovat monimutkaisia tai vaikeasti pysäytettäviä toiminnallisten, sopimuksiin liittyvien tai laillisten seikkojen vuoksi, luodaan tiekartta haittavaikutuksia aiheuttavien tai niihin myötävaikuttavien toimintojen pysäyttämiseksi. Tiekartan laatimiseen otetaan mukaan sisäinen lakineuvonta sekä vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät ja oikeudenhaltijat.
- c) Päivitetään yrityksen käytännöt niin, että niissä annetaan ohjeita haittavaikutusten välttämiseen ja käsittelyyn tulevaisuudessa, ja varmistetaan käytäntöjen toteuttaminen.
- d) Tarjotaan tarkoitukseen sopivaa koulutusta asiaankuuluville yrityksen työntekijöille ja johdolle.
- e) Riskiarvioinnin havaintojen perusteella pyritään päivittämään ja vahvistamaan hallinnointijärjestelmiä, jotta niiden avulla voidaan paremmin seurata tietoja ja tunnistaa riskit jo ennen haittavaikutuksien aiheutumista. ► *Katso kohta 1.2*
- f) Konsultoidaan ja osallistetaan vaikutuksen kohteena ja potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia sidosryhmiä ja oikeudenhaltijoita ja heidän edustajiaan, jotta voidaan laatia asianmukaisia toimenpiteitä ja toteuttaa suunnitelma. ► *Katso Liite K8–1*
- g) Mikäli vaikutukset ovat kollektiivisia tai kumulatiivisia (eli yritys on vain yksi useista tahoista, jotka myötävaikuttavat haittavaikutuksen aiheutumiseen) ja mikäli se on asianmukaista, pyritään sitoutumaan yhteistyöhön muiden osallisten tahojen kanssa vaikutuksien pysäyttämiseksi ja niiden toistumisen tai riskien materialisoitumisen ehkäisemiseksi esimerkiksi alan aloitteiden ja hallitusten kanssa tehtävien sitoumuksien avulla. ► *Katso Liite Laatikko 6*
- h) Tapauksissa, joissa yritys myötävaikuttaa toisen tahon aiheuttamien haittavaikutuksien tai riskien esiintymiseen, yrityksen on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin oman myötävaikutuksensa pysäyttämiseksi tai ehkäisemiseksi yllä mainitulla tavalla. Sen on myös hankittava ja käytettävä vaikutusvaltaa mahdollisten jäljellä olevien vaikutuksien lieventämiseksi suurimmassa mahdollisessa laajuudessa.
► *Katso kohta 3.2 (c)–(e) ja Liite K34*

3.2 Yrityksen priorisoinnin perusteella (katso kohta 2.4) kehitetään ja toteutetaan suunnitelmia, joiden avulla pyritään ehkäisemään tai lieventämään vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä todellisia tai mahdollisia haittavaikutuksia, jotka ovat suoraan yhteydessä yrityksen tai liiketointakumppanin toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin. Asianmukaisia reagointitapoja liiketoimintasuhteisiin liittyviin riskeihin voivat tilanteen mukaan olla seuraavat: liiketoimintasuhteen jatkaminen riskien lieventämispyrkimysten ajan, liiketoimintasuhteen väliaikainen keskeyttäminen riskien lieventämisen ajaksi tai liiketoimintasuhteen päättäminen joko epäonnistuneiden lieventämisyrityksien jälkeen, kun yritys arvioi lieventämisen mahdottomaksi tai haittavaikutuksen vakavuuden vuoksi. Vetäytymispäätöksessä tulee ottaa huomioon mahdolliset yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti haitalliset vaikutukset. Näissä suunnitelmissa tulee esittää yksityiskohtaisesti yrityksen suorittamat toimenpiteet sekä yrityksen odotukset toimittajilleen, ostajilleen ja muille liiketoimintakumppaneille. ► *Katso Liite K34–40*

Käytännön toimenpiteet

- a) Määritetään vastuuhenkilöt näiden suunnitelmien kehittämiseen, toteuttamiseen ja valvontaan.
- b) Tuetaan olennaisia liiketoimintakumppaneita tai toimitaan yhteistyössä niiden kanssa tavoitteena kehittää tarkoituksenmukaisia suunnitelmia havaittujen haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi kohtuullisessa ja selvästi määritellyssä ajassa. Parannuksien määrittämiseen ja mittaamiseen käytetään laadullisia ja määrällisiä indikaattoreita (joskus näihin viitataan nimellä ”korjaavat toimintasuunnitelmat”). ► *Katso Liite K38*
- c) Käytetään mahdollisuuksien mukaan vaikutusvaltaa ja kehoitetaan sen avulla liiketointakumppaneita ehkäisemään tai lieventämään haittavaikutuksia tai riskejä. ► *Katso Liite K36 ja K40*
- d) Jos yrityksellä ei ole riittävää vaikutusvaltaa, mietitään tapoja hankkia lisää vaikutusvaltaa liiketoimintakumppaneihin. Näitä tapoja voivat olla esimerkiksi ylemmän johdon osallistuminen ja taloudelliset kannustimet. Mahdollisuuksien mukaan tehdään yhteistyötä muiden tahojen kanssa kollektiivisen vaikutusvallan hankkimiseksi ja käyttämiseksi esimerkiksi yhteistyöhankkeilla alan yhdistysten kanssa tai hallituksien kanssa tehtävien sitoumuksien avulla. ► *Katso Liite K37*
- e) Jotta voidaan ehkäistä potentiaaliset (tulevat) haittavaikutukset ja puuttua todellisiin vaikutuksiin, pyritään hankkimaan vaikutusvaltaa uusissa ja nykyisissä liiketoimintasuhteissa esimerkiksi käytäntöjen tai menettelytapaohjeiden, sopimusten, kirjallisten sopimusten tai markkinavoiman hyödyntämisen avulla. ► *Katso kohta II, 1.3; ja Liite K36*
- f) Ihmisoikeuksiin liittyvissä vaikutuksissa kannustetaan haittavaikutukset aiheuttavia tai niihin myötävaikuttavia tahoja konsultoimaan ja osallistamaan vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevat oikeudenhaltijat tai heidän edustajansa korjaavien toimintasuunnitelmien kehittämiseen ja toteuttamiseen. ► *Katso Liite K8–11*

- g) Tuetaan olennaisia toimittajia ja muita liiketoimintakumppaneita haittavaikutuksien tai riskien ehkäisemisessä tai lieventämisessä esimerkiksi tarjoamalla koulutusta, päivittämällä toimitiloja tai vahvistamalla hallinnointijärjestelmiä, pyrkien jatkuviin parannuksiin. ► *Katso Liite K38*
- h) Harkitaan liikesuhteen päättämistä toimittajan tai muun liiketoimintakumppanin kanssa viimeisenä keinona sen jälkeen, kun yritys on käyttänyt muut keinot vakavien haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi tapauksissa, joissa haittavaikutukset ovat peruuttamattomia, joissa muutosta ei kohtuullisesti katsoen voida olettaa tapahtuvan tai joissa on tunnistettu vakavia riskejä tai haittavaikutuksia eikä niitä aiheuttava taho ole ryhtynyt välittömiin toimenpiteisiin riskien tai haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. Liiketoimintasuhteen päättämistä suunniteltaessa on myös otettava huomioon, kuinka olennainen toimittaja tai liiketoimintakumppani on yritykselle, liike-toimintasuhteen jatkamisen tai päättämisen lailliset vaikutukset, miten päättäminen voi muuttaa vaikutuksia käytännössä sekä luotettavat tiedot päättämispäätökseen liittyvistä potentiaalisista yhteiskunnallisista ja taloudellisista haittavaikutuksista. ► *Katso Liite K39*
- i) Jos yritys päättää jatkaa liiketoimintasuhdetta, sen on valmistauduttava vastaamaan jatkuvista riskienlievennystoimenpiteistä ja oltava tietoinen jatkuvan suhteen aiheuttamista maineeseen liittyvistä, taloudellisista tai laillisista riskeistä.
- j) Tuetaan asianmukaisia viranomaisia haittavaikutuksen ilmenemismaassa esimerkiksi tarkastuksien, täytäntöönpanojen sekä voimassa olevien lakien ja määräyksien noudattamisen avulla. ► *Katso Liite Laatikko 6*

4 Toteutuksen ja tuloksien seuranta

4.1 Seurataan yrityksen asianmukaisen huolellisuuden toimenpiteiden toteutusta ja tehokkuutta eli niitä toimenpiteitä, joiden tavoitteena on tunnistaa, ehkäistä ja lieventää haittavaikutuksia ja tarpeen mukaan tukea haittavaikutusten korjaamista, mukaan lukien liikesuhteiden korjaaminen. Hyödynnetään seurannasta opittua näiden prosessien parantamisessa tulevaisuudessa. ► *Katso Liite K41-45*

Käytännön toimenpiteet

- a) Valvotaan ja seurataan yrityksen omien, asianmukaiseen huolellisuuteen liittyvien sisäisten sitoumuksien, toimenpiteiden ja tavoitteiden toteutusta ja tehokkuutta esimerkiksi suorittamalla ajoittaisia sisäisiä tai kolmannen osapuolen suorittamia saavutettuihin tuloksiin liittyviä tarkistuksia tai auditointeja ja viestitään tuloksista olennaisilla tasoilla yrityksen sisällä.
- b) Suoritetaan toistuvia liikesuhteiden arviointoja, joiden avulla varmistetaan, että toimenpiteitä riskien lieventämiseksi tehdään tai varmistetaan, että haittavaikutuksia on todella ehkäisty tai lievennetty.
- c) Ihmisoikeuksiin liittyvissä vaikutuksissa, joita yritys on aiheuttanut tai joihin se on myötävaikuttanut tai joita se voi aiheuttaa tai joihin se voi myötävaikuttaa, pyritään konsultoimaan ja osallistamaan vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia oikeudenhaltijoita, mukaan lukien työntekijöitä, työntekijöiden edustajia ja ammattiliittoja. ► *Katso Liite K8-11*
- d) Pyritään kannustamaan säännölliseen tarkistamiseen sidosryhmä- ja toimiala-aloitteissa, joissa yritys on jäsenenä. Tähän kuuluu aloitteiden mukauttaminen näihin ohjeisiin ja sen arvioiminen, miten ne tuottavat yritykselle arvoa ja auttavat sitä tunnistamaan, ehkäisemään tai lieventämään yrityksen liiketoimintaan liittyviä haittavaikutuksia ottaen huomioon kyseisten aloitteiden itsenäisyyden. ► *Katso Liite K12*
- e) Tunnistetaan haittavaikutukset tai riskit, joita ei ehkä ole huomattu aiemmissa asianmukaisen huolellisuuden prosesseissa, ja otetaan ne huomioon tulevaisuudessa.
- f) Sisällytetään opitusta saatu palaute yrityksen asianmukaiseen huolellisuuteen, jotta voidaan parantaa prosessia ja sen tuloksia tulevaisuudessa. ► *Katso Liite K44*

5 Vaikutuksien käsittelyyn liittyvä viestintä

5.1 Viestitään ulkoisesti olennaisia tietoja asianmukaisen huolellisuuden prosesseista, todellisten tai potentiaalisten haittavaikutuksien tunnistamiseksi ja käsittelemiseksi suoritetuista toimenpiteistä mukaan lukien kyseisiin toimenpiteisiin liittyvät havainnot ja tulokset.

► Katso Liite K46–47

Käytännön toimenpiteet

- a) Raportoidaan julkisesti olennaiset asianmukaisen huolellisuuden prosesseihin liittyvät tiedot kunnioittaen liikesalaisuuksia ja muita kilpailuun tai tietosuojaan liittyviä seikkoja. Raportointi tapahtuu esimerkiksi yrityksen vuosittaisten kestävään kehitykseen tai yritysvastuuseen liittyvien raporttien avulla tai muilla sopivilla yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoitusmuodoilla. Sisällytetään viestintään vastuullisen liiketoiminnan käytännöt, tiedot suoritetuista toimenpiteistä vastuullisen liiketoiminnan sisällyttämiseksi käytäntöihin ja hallinnointijärjestelmiin, yrityksen tunnistamat merkittävät riskialueet, tunnistetut, priorisoidut ja arvioidut merkittävät haittavaikutukset ja riskit sekä priorisointikriteerit, kyseisten riskien ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi suoritettut toimenpiteet sekä mahdollisuuksien mukaan arvioidut aikajanat ja vertailut parannuksista ja niiden tuloksista, toimenpiteet toteutuksen ja tuloksien seuranta varten sekä yrityksen toteuttamat korjaustoimenpiteet tai niihin liittyvä yhteistyö.
- b) Julkaistaan yllä mainitut tiedot helposti saatavalla ja asianmukaisella tavalla, esimerkiksi yrityksen verkkosivuilla, yrityksen tiloissa ja paikallisilla kielillä.
- c) Yrityksen aiheuttamista tai myötävaikuttamista ihmisoikeusvaikutuksista on valmistauduttava kertomaan vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena oleville oikeudenhaltijoille ajoissa, kulttuurisesti sensitiivisellä ja helposti saatavilla olevalla tavalla yllä mainitut tiedot, jotka ovat heidän kannaltaan olennaisia erityisesti silloin, kun he itse tuovat esiin kyseiset huolenaiheet tai ne tuodaan esiin heidän puolestaan. ► Katso kohdat II, 2.4 ja II, 2.12

6 Korjaustoimenpiteistä huolehtiminen tai yhteistyön tekeminen tarvittaessa

6.1 Kun yritys havaitsee, että se on aiheuttanut todellisia haittavaikutuksia tai myötävaikuttanut niiden syntymiseen, se käsittelee kyseisiä vaikutuksia huolehtimalla korjaustoimenpiteistä tai tekemällä yhteistyötä niiden korjaamiseksi. ► *Katso kohta 2.3 ja Liite K48–50*

Käytännön toimenpiteet

- a) Pyritään palauttamaan vaikutuksen kohteena oleva henkilö tai henkilöt tilanteeseen, jossa he olisivat ilman haittavaikutuksen ilmenemistä (jos mahdollista) ja mahdollistetaan korjaustoimenpiteet, jotka ovat oikeassa suhteessa haittavaikutuksen merkittävyyteen ja laajuuteen nähden.
- b) Noudatetaan lakeja ja etsitään kansainvälisiä ohjeita haittojen korjaamisesta mahdollisuuksien mukaan. Jos tällaisia standardeja tai ohjeita ei ole saatavilla, harkitaan korjaustoimenpidettä, joka olisi yhdenmukainen samankaltaisissa tapauksissa suoritettujen toimenpiteiden kanssa. Sopiva korjaustoimenpiteen tyyppi tai korjaustoimenpiteiden yhdistelmä riippuu haittavaikutuksen luonteesta ja laajuudesta. Korjaustoimenpiteeseen voi kuulua anteeksi pyytäminen, palauttaminen tai kuntoutus (esimerkiksi irtisanottujen työntekijöiden takaisinotto, ammattiliiton tunnustaminen työehtosopimusneuvottelujen osapuoleksi), taloudellisia tai muita kuin taloudellisia korvauksia (esimerkiksi korvausrahaston perustaminen uhreille tai koulutusohjelmat tulevaisuutta varten), rangaistusseuraamuksia (esimerkiksi väärinkäytöksistä vastaavien työntekijöiden erottaminen), toimenpiteet tulevien haittavaikutuksien ehkäisemiseksi. ► *Katso Liite K50*
- c) Ihmisoikeuksiin liittyvissä vaikutuksissa konsultoidaan ja osallistetaan vaikutuksen kohteena olevia oikeudenhaltijoita ja heidän edustajiaan korjaustoimia koskevaan päätöksentekoon. ► *Katso Liite K8–11 ja K50*
- d) Pyritään arvioimaan tyydyttävä taso heille, jotka ovat tehneet valituksia tarjotusta prosessista ja sen tuloksista.

6.2 Mahdollisuuksien mukaan tarjotaan oikeutettuja korjausmekanismeja tai tehdään yhteistyötä sellaisten oikeutettujen korjausmekanismien kanssa, joiden kautta vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät ja oikeudenhaltijat voivat tehdä valituksia ja osoittaa ne yrityksen käsiteltäviksi. Väitetyn vaikutuksen käsittely oikeutetun korjausmekanismin kautta voi olla erityisen hyödyllistä tilanteissa, joissa on erimielisyyksiä siitä, onko yritys aiheuttanut haittavaikutukset tai myötävaikuttanut niiden syntymiseen (kohta II, 2.3), tai tarjottavan korjauksen luonteesta ja laajuudesta. ► *Katso Liite K51–54*

Käytännön toimenpiteet

- a) Toimitaan yhteistyössä vilpittömässä mielessä oikeudellisten tai muiden kuin oikeudellisten mekanismien kanssa, jos esimerkiksi yksittäistapaus on toimitettu kansalliselle yhteyselimelle tai sellaisen aloitteen kautta, joka tarjoaa muun tyyppisiä valitusmekanismeja yrityksen käyttäytymisen suhteen. Jos todellinen aiheutettu haittavaikutus muodostaa rikosoikeudellisesti rangaistavan teon tai hallinnollisen rikkomuksen, yritys voi joutua rikosoikeudenkäynnin tai hallinnollisten sanktioiden kohteeksi.
- b) Laaditaan operatiivisen tason valitusmekanismeja, kuten sisäisiä työntekijöiden valitusmekanismeja tai kolmansien osapuolten valitusjärjestelmiä. Tähän voi kuulua sellaisen valitusprosessin määrittäminen, jonka osia ovat: tiekartta korjauksille ja valitusten ratkaisemiselle, aikajana ratkaisemiselle, reagointiprosessit valituksiin vastaamiseen niihin tilanteisiin, joissa sopimukseen ei päästä tai joissa vaikutukset ovat erityisen vakavia, operatiivisen tason valitusmekanismien valtuuksien laajuuden määrittäminen, olennaisten sidosryhmien konsultointi valitusmekanismien asianmukaisista muodoista sekä kulttuurisesti sopivista ja saatavilla olevista tavoista ratkaista valituksia, valitusmekanismiin liittyvän henkilöstön valinta ja resursointi sekä valitusmekanismiin tehokkuuden seuranta ja valvonta. Ihmisoikeusvaikutusten yhteydessä määritetään valitusmekanismit laillisuuden, saatavuuden, ennakoitavuuden ja tasapuolisuuden ydinkriteerien, OECD:n monikansallisille yrityksille suunnattujen toimintaohjeiden, läpinäkyvyyden sekä vuoropuheluun perustuvan osallistamisen mukaisesti.
- c) Osallistetaan työntekijöiden edustajia ja ammattiliittoja sellaisen prosessin laatimiseksi, jonka kautta he voivat tehdä valituksia yritykselle. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi työehtosopimuksissa tai kansainvälisissä puitesopimuksissa mainittujen valitusmekanismien kautta.

LIITE

Vastuullisen liiketoiminnan asianmukaisen huolellisuuden yleiskuvaan liittyviä kysymyksiä

Vastuullisen liiketoiminnan asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä esimerkkejä ja selityksiä

Näiden esimerkkien ja selityksien tarkoituksena on tarjota valikoituja selvennyksiä vastuullista liiketoimintaa koskeviin OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeisiin. Niissä ei anneta uusia tai ylimääräisiä suosituksia asianmukaisen huolellisuuden toimintatavoista.

Asianmukainen huolellisuus puuttuu toteutuneisiin haitallisiin vaikutuksiin ja mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin (riskeihin) näillä OECD:n toimintaohjeiden käsittelemillä alueilla: ihmisoikeudet, mukaan lukien työntekijät ja työelämän suhteet, ympäristö, lahjonta ja korruptio, tietojen ilmoittaminen ja kuluttajansuoja. ► Katso kohta I, *Haittavaikutukset ja riskitei anneta uusia tai ylimääräisiä suosituksia*

K1. Mitkä ovat esimerkkejä haittavaikutuksista, jotka sisältyvät OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille?

Taulukko 2. Mitkä ovat esimerkkejä haittavaikutuksista, jotka sisältyvät OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille?

Aihe	Esimerkkejä haittavaikutuksista ⁵
Yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen⁶	<ul style="list-style-type: none"> Ei julkaista yrityksen taloudellisiin ja operatiivisiin tuloksiin, yrityksen tavoitteisiin, merkittäviin osakkeenomistuksiin ja äänestys oikeuksiin, hallituksen jäsenten ja avainhenkilöiden palkkiokäytäntöihin, hallituksen jäseniä koskeviin tietoihin, lähipiiriliiketoimiin, ennakoitaviin riskitekijöihin, työntekijöitä ja muita olennaisia sidosryhmiä koskeviin tietoihin, hallinto-rakenteisiin ja käytäntöihin liittyviä tietoja. Ei tarjota yleisölle ja työntekijöille riittäviä, mitattavissa olevia ja toden-nettavia (mahdollisuuksien mukaan) sekä ajankohtaisia tietoja yrityksen toiminnan potentiaalisista ympäristö-, terveys- ja turvallisuusvaikutuksista.
Ihmisoikeudet	<ul style="list-style-type: none"> Pakkotyö.⁷ Palkkasyrjintä samasta työstä tai samanarvoisesta työstä. Sukupuoleen perustuva väkivalta tai häirintä, mukaan lukien seksuaalinen häirintä. Ei tunnisteta ja osallisteta asianmukaisesti alkuperäiskansoja, jos he ovat läsnä ja potentiaalisesti yrityksen toiminnan vaikutuksen kohteena. Osallistuminen kostotoimiin sellaisia kansalaisyhteiskunnan ja ihmis-oikeuksien puolustajia vastaan, jotka dokumentoivat tai puhuvat projekteihin liittyvistä potentiaalisista tai todellisista ihmisoikeusvaikutuk-sista tai tuovat niitä esille muulla tavoin. Ihmisten puhtaan veden saannin rajoittaminen.
Työ ja työelä-män suhteet	<ul style="list-style-type: none"> Ei kunnioiteta työntekijöiden oikeuksia muodostaa ammattiliittoja tai liittyä niihin tai vastaaviin organisaatioihin oman valintansa mukaan eikä tunnusteta oman valinnan mukaisia ammattiliittoja tai vastaavia organisaatioita kollektiivisissa työehtoneuvotteluissa. (OECD, 2011, luku V, kappale 1.b) Ei sitouduta rakentaviin neuvotteluihin joko yrityksenä tai työnantajajär-jestöjen kautta sellaisten edustajien kanssa, joilla on tavoitteena sopia työehdoista (OECD, 2011, luku V, kappale 1.b) Lapsityövoima, mukaan lukien lapsityövoiman pahimmat muodot. (OECD, 2011, luku V, kappale 1.c) Työsuhteeseen tai ammattiin liittyvä syrjintä esimerkiksi rodun, ihonvärin, sukupuolen, uskonnon, poliittisen mielipiteen, syntyperän tai yhteiskun-nallisten lähtökohtien tai muun aseman perusteella. (OECD, 2011, luku V, kappale 1.e) Ei mukauteta koneita, laitteita, työaikaa, työn organisointia ja työproses-seja työntekijöiden fyysiseen ja henkiseen kyvykkyyteen. (OECD, 2011, luku V, 1.e; ILO, 1981, No. 155)

Aihe	Esimerkkejä haittavaikutuksista ⁵
	<ul style="list-style-type: none"> Vaarallisten aineiden korvaamatta jättäminen harmittomilla tai vähemmän vaarallisilla aineilla mahdollisuuksien mukaan. (ILO, 1988, No.167) Sellaisten palkkojen maksaminen, jotka eivät täytä työntekijöiden ja heidän perheidensä perustarpeita. (OECD, 2011, luku V, kappale 4.b) Uhkaus siirtää koko toimintayksikkö tai sen osa, jotta voidaan estää työntekijöitä muodostamasta ammattiliittoa tai liittymästä siihen. (OECD, 2011, luku V, kappale 7)
Ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> Ekosysteemin tuhoaminen tuhoamalla maata, vesiresursseja ehdyttämällä ja/tai tuhoamalla koskemattomia metsiä ja monimuotoisuutta. Tuotteissa tai palveluissa oleva epäturvallinen biologisten, kemiallisten tai fyysisten vaara-aineiden taso. Veden saastuttaminen (esimerkiksi valuttamalla jätevedet ilman asianmukaista jätevesi-infrastruktuuria).
Lahjonta, lahjusvaatimukset ja kiristys	<ul style="list-style-type: none"> Virkamiesten lahjonta julkisten hankintasopimuksien voittamiseksi. Virkamiesten lahjonta suotuisan verokohtelun tai muunlaisen suotuisan kohtelun saavuttamiseksi tai luottamuksellisten tietojen saamiseksi. Virkamiesten lahjonta tulliselvityksien saamiseksi. Virkamiesten lahjonta valtuutuksien tai lupien saamiseksi. Tuotteiden myyminen virastoille korkeampaan hintaan, jotta virkamiehet saavat osuuden voitosta. Virkamiesten lahjonta, jotta he jättäisivät huomiotta tai ohittaisivat määräykset tai tarkistukset. Lahjojen, aterioiden ja viihteen tarjoaminen yrityksen liiketoimintakumppaneille ilman asianmukaisia valvontatoimia tai asiakirjoja. Lahjojen vastaanottaminen liiketoimintakumppaneilta tai virkamiehiltä ilman asianmukaisia valvontatoimia tai asiakirjoja.
Kuluttajien edut	<ul style="list-style-type: none"> Tuotteet ja palvelut eivät täytä kaikkia kuluttajien terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä sovittuja tai laillisesti sitovia standardeja, mukaan lukien terveysvaroituksiin ja turvallisuustietoihin liittyvät standardit. (OECD, 2011, luku VIII, kappale 1). Ei tarjota tarkkoja, todennettavia ja selkeitä tietoja, joiden avulla kuluttajat pystyisivät tekemään harkittuja päätöksiä. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi tiedot hinnoista ja tarvittaessa tiedot tuotteiden ja palveluiden sisällöstä, turvallisesta käytöstä, ympäristöominaisuuksista, kunnossapidosta, säilytyksestä ja jätehuollosta. (OECD, 2011, luku VIII, kappale 2) Tietojen esittäminen tai pois jättäminen tai muut käytännöt, jotka ovat petollisia, harhaanjohtavia, vilpillisiä tai epäreiluja. (OECD, 2011, luku VIII, kappale 4)

5 Tämä luettelo on esimerkinomainen eikä se ole täydellinen. Yritys voi aiheuttaa haittavaikutuksia tai myötävaikuttaa niiden syntymiseen tai ne voivat liittyä suoraan liiketoimintasuhteeseen.

6 Haittavaikutuksien riskin konsepti voi olla erityisen haastava ymmärtää, kun sitä sovelletaan OECD:n monikansallisten yritysten toimintaohjeiden Yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen -lukuun, jossa käsitellään ensisijaisesti potentiaalisia vaikutuksia yrityshallintoon, talousmarkkinoihin, investoihin ja työntekijöihin. Siitä syystä OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille annetaan esimerkkejä ja standardeja, joiden avulla toimenpiteitä voi vertailla ja seurata.

7 Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, artikkelat 4 ja 13; Kansainvälisen työjärjestön julistus työn perusperiaatteista ja oikeuksista.

Asianmukaista huolellisuutta on myös mukautettava vastuulliseen liiketoimintaan, kuten ihmisoikeuksiin, ympäristöön ja korruptioon, liittyvien haittavaikutusten luonteen perusteella. Tähän kuuluu lähestymistapojen räätälöinti tietyille riskeille ja sen huomioonottaminen, kuinka nämä riskit vaikuttavat erilaisiin ryhmiin, esimerkiksi sukupuolinäkökulman soveltaminen asianmukaiseen huolellisuuteen tarvittaessa.

► Katso kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteet – Asianmukainen huolellisuus on suhteessa riskeihin (riskiperusteinen)

K2. Miten yritys voi yhdistää sukupuolinäkökohdat asianmukaiseen huolellisuuteen?

Sukupuoliperspektiivin soveltaminen asianmukaiseen huolellisuuteen tarkoittaa, että mietitään, kuinka todelliset tai potentiaaliset haitalliset vaikutukset voivat olla erilaisia naisille tai kohdistua erityisesti naisiin.

- On **ESIMERKIKSI** tärkeää tiedostaa sukupuoleen liittyvät asiat ja naisten ihmisoikeudet tilanteissa, joissa vaikutukset voivat kohdistua suhteettoman paljon naisiin:
- yhteyksissä, joissa naiset kohtaavat vakavaa syrjintää
 - yhteyksissä, joissa yrityksen toiminta vaikuttaa merkittävästi paikalliseen talouteen, ympäristöön sekä maan ja toimeentulon jakautumiseen
 - konfliktialueilla ja konfliktien jälkeisillä alueilla
 - aloilla ja maailmanlaajuisissa toimitusketjuissa, joissa työskentelee paljon naisia, kuten vaatetusala, elektroniikka, matkailu, terveydenhoito- ja sosiaaliala, kodinhoito, maatalous ja leikkokukka-ala.

Lisäksi siihen kuuluu mahdollisuuksien mukaan niiden toimintojen mukauttaminen, joita yritykset suorittavat tunnistakseen, estääkseen, lieventääkseen ja käsitelläkseen näitä vaikutuksia. Näin varmistetaan, että toiminnot ovat tehokkaita ja asianmukaisia.

► **ESIMERKIKSI**

- Kerätään ja arvioidaan sukupuolen mukaan eriteltyjä tietoja ja pyritään ymmärtämään, vaikuttaako yrityksen toiminta eri tavoin miehiin ja naisiin.
- Kehitetään, suunnitellaan ja arvioidaan sukupuolisensitiivisiä ja sukupuolinäkökulmat huomioon ottavia käytäntöjä ja suunnitelmia, joiden avulla käsitellään havaittuja todellisia ja potentiaalisia haittavaikutuksia.
- Tunnistetaan päällekkäiset/kasaantuneet haavoittuvuudet (esimerkiksi alkuperäiskansaan kuuluva lukutaidoton naispuolinen työntekijä).
- Kehitetään sukupuolisensitiivisiä varoitusjärjestelmiä ja suojellaan ilmoittajia
- Tuetaan naisten yhtäläistä ja merkityksellistä osallistumista konsultaatioihin ja neuvotteluihin.

- Arvioidaan, hyötyvätkö naiset tasapuolisesti korvausmaksuista tai muista korvausmuodoista.
- Konsultoidaan naisia ilman miesten läsnäoloa ja luodaan naisille erillisiä tiloja, joissa he voivat ilmaista mielipiteitään ja antaa palautetta yrityksen päätöksistä.
- Tunnistetaan todellisissa tai potentiaalisissa haitallisissa vaikutuksissa sukupuolikoh-
taisia suuntauksia tai malleja, joita ei ole huomattu asianmukaisuuden huolellisuuden
prosesseissa.
- Arvioidaan, ovatko valitusmekanismit sukupuolisensitiivisiä ja huomioidaan esteet,
jotka saattavat estää naisia käyttämästä niitä.

**Asianmukaiseen huolellisuuteen voi sisältyä (riskiperusteista) priorisoin-
tia – Jos ei ole mahdollista käsitellä kaikkia havaittuja vaikutuksia kerralla,
yrityksen tulee priorisoida toimenpiteiden järjestys haittavaikutuksien vaka-
vuuden ja todennäköisyyden perusteella.**

► Katso kohta I, Asianmukaisuuden huolellisuuden ominaispiirteet – Asianmukaiseen
huolellisuuteen voi sisältyä priorisointia (riskiperusteinen)

K3. Miten yritys voi tehdä priorisointia koskevia päätöksiä?

Kuten ohjeissa mainitaan, yritykset eivät ehkä aina pysty tunnistamaan kaikkia toimintaansa ja liiketoimintasuhteisiinsa liittyviä haitallisia vaikutuksia ja reagoimaan niihin välittömästi. Siksi OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille selvennetään myös, että kun ”yri-
tyksillä on suuri määrä toimittajia, niitä kehoitetaan tunnistamaan yleiset osa-alueet, joilla
haittavaikutusten riski on merkittävin, ja priorisoimaan toimittajat asianmukaiseen huolel-
lisuuteen liittyvää selvitystä varten tämän riskiarvioinnin perusteella”.⁸ Yrityksillä on vastuu
korjata haittavaikutukset, jotka ne ovat aiheuttaneet tai joihin ne ovat myötävaikuttaneet.

Haittavaikutuksen merkitys ymmärretään sen todennäköisyyden ja vakavuuden perusteella.
Vaikutuksien vakavuutta arvioidaan mittakaavan, laajuuden ja korjaamattoman luonteen
perusteella.

Mittakaava viittaa haittavaikutuksen painavuuteen.

Laajuus tarkoittaa vaikutuksen tavoittavuutta, esimerkiksi vaikutuksen kohteena olevien
ihmisten määrää tai ympäristövahinkojen laajuutta.

Korjaamaton luonne tarkoittaa rajoituksia, joita on olemassa vaikutuksen kohteena
olevien henkilöiden tai ympäristön palauttamiselle tilanteeseen, joka vastaa tilannetta
ennen haittavaikutuksen ilmenemistä.

⁸ OECD (2011), Yleisiä periaatteita koskeva selitysoisa, kappale 16.

Vakavuus ei ole tarkkarajainen käsite, ja se riippuu asiayhteydestä. Taulukossa 3 on esimerkkejä mittakaavan, laajuuden ja korjaamattoman luonteen indikaattoreista erilaisissa vaikutuksissa, jotka sisältyvät OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille. Nämä indikaattorit ovat esimerkinomaisia ja voivat vaihdella yrityksen toimintaympäristön mukaan.

Taulukko 3. Esimerkkejä mittakaavan, laajuuden ja korjaamattoman luonteen indikaattoreista

Haitta- vaikutus	Esimerkkejä mittakaavasta	Esimerkkejä laajuudesta	Esimerkkejä korjaamattomasta luonteesta
Ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> Ihmisten terveydelle aiheutuvien vaikutusten laajuus Lajirunsaudelle aiheutuvien muutoksien laajuus Veden käytön intensiteetti (% saatavilla olevien resurssien käyttö yhteensä) Jätteiden ja kemiallisten aineiden tuotannon aste (tonnia; % tuotannosta) 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikutuksen maantieteellinen ulottuvuus Vaikutuksen kohteena olevien lajien määrä 	<ul style="list-style-type: none"> Aste, jossa määrin luonnontilaa kunnostaminen on mahdollista tai käytännöllistä Aika, joka korjaamiseen kuluu
Korruptio	<ul style="list-style-type: none"> Lahjuksen rahallinen määrä Lahjonnan aiheuttama elämän menetys tai vakava ruumiillinen vahinko Lahjuksen rikollinen luonne Lahjonnan perusteella tehtyjen päätösten vaikutuksen laajuus markkinoihin, ihmisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan Lahjonnasta saadun hyödyn suuruus 	<ul style="list-style-type: none"> Lahjusten maksamisen toistumistiheys Lahjonnan maantieteellinen jakauma Lahjontaan osallistuneiden viranomaisten, työntekijöiden ja edustajien määrä ja/tai taso Lahjontaan liittyvien toimenpiteiden laajuus Lahjonnan perusteella tehtyjen päätösten vaikutuksen kohteena olevien tunnistettavien ryhmien määrä 	<ul style="list-style-type: none"> Julkisten varojen puuttumisesta yhteiskunnalle aiheutuvien vahinkojen laajuus Laajuus, jossa lahjonnan myötä suoritettavat ja sen mahdollistamat toimenpiteet aiheuttavat korjaamattomia haittavaikutuksia
Työvoima	<ul style="list-style-type: none"> Työntekijöiden terveydelle tai turvallisuudelle aiheutuvien vaikutusten laajuus Koskeeko rikkomus työelämän perusoikeuksia 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikutuksen kohteena olevien työntekijöiden/palkansaajien määrä Laajuus, jossa vaikutukset ovat systemaattisia (esimerkiksi tietty maantieteellinen alue, ala tai osasektori) Laajuus, jossa tietyt ryhmät ovat suhteellisesti vaikutuksen kohteena (esimerkiksi alaikäiset, naiset jne.) 	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa vaikutus voidaan korjata (esimerkiksi korvaukset, palautukset jne.) Onko mahdollista palauttaa vaikutuksen kohteena oleville työntekijöille kyseisen oikeuden nauttiminen Laajuus, jossa työntekijöiden uhkailu ammattiliiton muodostamisen tai siihen liittymisen osalta estää tehokkaasti työntekijöiden edustusoikeuden

Haitta- vaikutus	Esimerkkejä mittakaavasta	Esimerkkejä laajuudesta	Esimerkkejä korjaamattomasta luonteesta
Ihmis- oikeudet	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa loukataan oikeutta elämän perustarpeisiin tai -oikeuksiin (esimerkiksi koulutus, toimeentulo jne.) 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikutuksen kohteena olevien ihmisten määrä % tunnistettavista vaikutuksen kohteena olevista ihmisryhmistä 	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa vaikutus voidaan korjata (esimerkiksi korvaus tai palautus) Vaikutuksen kohteena olevien ihmisten mahdollisuus jatkaa kyseessä olevan oikeuden harjoittamista
Yritys- toimintaa koskevien tietojen ilmoittami- nen	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa epätarkkojen tai virheellisten tietojen ilmoittaminen on olennaista Epätarkkojen tai virheellisten tietojen perusteella tehtyjen päätösten vaikutusten laajuus markkinoihin, ihmisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan 	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa päätöksiä on tehty epätarkkojen tai virheellisten tietojen perusteella Vaikutuksen kohteena olevien ihmisten (esimerkiksi osakkeenomistajat) määrä Virheellisten tai epätarkkojen tietojen perusteella tehtyjen päätösten vaikutuksen kohteena olevien tunnistettavien ryhmien määrä 	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa tietojen puute tai virheelliset tiedot johtavat korjaamattomiin taloudellisiin menetyksiin tai peruuttamattomiin haittavaikutuksiin
Kuluttajien edut	<ul style="list-style-type: none"> Ihmisten terveydelle tai turvallisuudelle aiheutuvien vaikutusten laajuus Kuluttajille aiheutuvien taloudellisten menetyksien laajuus 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikutuksen kohteena olevien kuluttajien määrä Vaikutuksen kohteena olevien tunnistettavien kuluttajaryhmien määrä % vaikutuksen kohteena olevista tunnistettavista kuluttajaryhmistä 	<ul style="list-style-type: none"> Laajuus, jossa vaikutus voidaan korjata (esimerkiksi korvaus tai palautus)

OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille ei yritetä arvioida haittavaikutusten vakavuutta. Vaikutuksella ei tarvitse olla enempää kuin yksi näistä ominaisuuksista (mittakaava, laajuus ja korjaamaton luonne), jotta se voidaan luokitella vakavaksi. Usein on kuitenkin niin, että mitä suurempi on vaikutuksen mittakaava tai laajuus, sitä vähemmän se on korjattavissa.

Se, onko haittavaikutuksen riski *kaikkein merkityksellisin*, riippuu yrityksestä, sen toimialasta ja liiketoimintasuhteista. Joissakin tapauksissa päätös perustuu omaan harkintaan. Siksi yritykset haluavat ehkä konsultoida olennaisia sidosryhmiä siitä, miten riskejä priorisoidaan, ja viestiä perusteluistaan vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen avulla. Julkinen viestintä priorisointipäätösten tekemisestä ja syistä voi olla hyödyllistä, jotta saadaan luotua luottamusta yrityksen asianmukaisen huolellisuuden prosesseja kohtaan. Joissakin tapauksissa priorisointi voidaan joutua tekemään kansallisten oikeudellisten velvoitteiden perusteella.

- **ESIMERKIKSI** tietyt kansalliset lait edellyttävät tietyillä lainkäyttöalueilla toteuttamaan asianmukaista huolellisuutta koskevia toimia, jotta voidaan välttää ja arvioida ihmiskaupan riskiä yrityksen toimitusketjuissa tai konflikteja rahoittavien mineraalien hankintaa.

Vaikka yrityksiä pitäisi priorisoida asianmukaista huolellisuuttaan riskin merkittävyyden perusteella, yrityksen käytettävissä olevat keinot reagoida tunnistettuihin riskeihin riippuvat laillisista ja käytännöllisistä rajoitteista, kuten yrityksen mahdollisuuksista saada aikaan muutoksia liikesuhteiden käyttäytymisessä, sekä siitä, kuinka tärkeä kyseinen toimittaja on yritykselle. ► *Katso Liite K7 ja Q34–40*

K4. Missä asianmukaisen huolellisuuden vaiheissa priorisointi on olennaista?

Priorisointi on tarpeellista, kun yritys ei pysty tunnistamaan kaikkia toimintaansa ja liiketoimintasuhteisiinsa liittyviä haittavaikutuksia ja reagoimaan niihin välittömästi. Merkittävien riskien tai vaikutusten priorisointi on olennaista sekä silloin, kun yritykset tunnistavat vaikutukset, että silloin, kun ne pyrkivät ehkäisemään ja lieventämään vaikutuksia. Vaikutukset, joita priorisoidaan ehkäisemisen ja lieventämisen osalta, ovat niitä, joita pitää seurata, jotta varmistetaan niiden käsittely.

- *Katso Liite K24, K31, K45 priorisoinnin soveltamisesta näihin vaiheisiin käytännössä*

K5. Miten ihmisoikeusriskien priorisointi poikkeaa muista haittavaikutuksista?

Yleisesti ottaen ihmisoikeusvaikutusten priorisoinnissa noudatetaan ohjeiden osion II, 2.4 suosituksia. OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille todetaan, että ihmisoikeuksien priorisoinnissa vakavuus on tärkeämpi tekijä kuin todennäköisyys. Kun priorisointi on tarpeen, yritysten tulee aloittaa kaikkein vakavimmista ihmisoikeusvaikutuksista huomioon ottaen, että viivästynyt reagointi voi aiheuttaa korjaamattomuuden.

- **ESIMERKIKSI** jos potentiaalinen haittavaikutus voi aiheuttaa elämän menetyksen, sitä voidaan priorisoida, vaikka se olisi vähemmän todennäköinen (esimerkiksi laaditaan toimenpiteitä vahinkojen ja elämän menetyksen ehkäisemiseksi sähkölaitoksessa luonnonkatastrofin yhteydessä).

Asianmukainen huolellisuus sopii yrityksen olosuhteisiin – Asianmukaisen huolellisuuden luonne ja laajuus voi riippua yrityksen koosta, toimintaolosuhteista, liiketoimintamallista, asemasta toimitusketjussa ja sen tuotteiden ja palvelujen luonteesta ► *Katso kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteet – Asianmukainen huolellisuus sopii yrityksen olosuhteisiin*

K6. Miten resurssipulaa voi käsitellä?

Asianmukaiseen huolellisuuteen liittyy henkilö- ja talousresursseihin liittyviä seikkoja. Resurssipula voi olla haaste kaikille yrityksille, mutta erityisesti pienyrityksissä asianmukaisen huolellisuuden toteuttamiseen voi olla vähemmän työntekijöitä ja taloudellisia resursseja. Samalla pienyrityksissä on usein enemmän joustavuutta käytäntöjen luomisessa ja toteuttamisessa ja niillä voi olla vähemmän hallittavia vaikutuksia tai toimittajia kuin suuremmilla yrityksillä. Yrityksen koko tai resurssikapasiteetti ei muuta sen vastuuta noudattaa asianmukaista huolellisuutta oikeassa suhteessa riskiin, mutta se voi vaikuttaa siihen, kuinka yritykset toteuttavat sitä. Resurssipulasta kärsivät yritykset voivat turvautua voimakkaammin yhteistyöhön asianmukaista huolellisuutta toteuttaessa. Ne saattavat myös joutua tekemään huolellisempia päätöksiä priorisoinnin suhteen. Ne voivat myös hyödyntää olemassa olevia resursseja, kuten mallikäytäntöjä tai julkisia tietoja tiettyihin toimitusketjuihin liittyvistä riskeistä sekä hankkia teknistä apua alan järjestöiltä, joiden jäseniä ne ovat.

► *Katso lisätietoja Taulukosta 4*

K7. Miten asianmukainen huolellisuus voi sopia yrityksen olosuhteisiin?

Yrityksen tapaan toteuttaa asianmukaista huolellisuutta voivat vaikuttaa esimerkiksi yrityksen koko, sen toimintaolosuhteet, liiketoimintamalli, asemat toimitusketjussa ja sen tuotteiden tai palvelujen luonne. ► *Katso esimerkkejä Taulukosta 4*

Taulukko 4. Esimerkkejä siitä, miten yrityksen asianmukaista huolellisuutta voi mukauttaa yrityksen olosuhteiden mukaan

Tekijät	Esimerkkejä
Yrityksen koko	<ul style="list-style-type: none"> • Pk-yritys, jolla on rajoitettu vaikutusvalta toimittajiinsa ja rajallisesti resursseja vaikuttaa toimittajien kapasiteetin rakentamiseen vastuullisen liiketoiminnan vaatimuksien täyttämistä varten, voi harkita sellaisten vankkojen esikarsintaprosessien luomista, joissa vain korkeat vastuullisen liiketoiminnan vaatimukset täyttävät toimittajat hyväksytään. Tehdessään näin pk-yritys vähentää vaikutuksien tunnistamiseen, valvontaan tai ehkäisemiseen tarvittavien resurssien määrää toimittajan valinnan jälkeen. • Suuri monikansallinen yritys, jolla on useita toimittajia ja liikesuhteita korkeamman riskin yhteyksissä, voi hyödyntää paikallisia toimijoita, joilla on nimettyjä ja koulutettuja työntekijöitä asianmukaisen huolellisuuden valvontaa varten.
Yrityksen toimintakonteksti	<p>Jos yritys suorittaa hankintaa konfliktien vaikutusalueilta tai turvattomilta alueilta, osana sidosryhmien osallistamista yritys voi osallistua kahdenvälisiä avustusjärjestöjä (esimerkiksi lahjoittajaorganisaatioita), joilla on keinoja, pääsy ja asiantuntemusta näiltä alueilta tai alueen siviiliyhteiskunnasta. Turvallisemmassa toimintaympäristössä toimiva yritys voi puolestaan osallistua suoraan vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät ja oikeudenhaltijat.</p>
Yrityksen liike-toimintamalli	<p>Pitkäaikaisia investointeja kehittyville talousalueille tekevän infrastruktuuriyrityksen kannalta voi olla tehokasta toimia valtiohallinnon kanssa ja auttaa sitä käsittelemään toiminta-alueen järjestelmällisiä ongelmia muiden riskienhallinta- ja -lievennystoimenpiteiden ohessa. Tätä voidaan pitää keinona estää toimintaan liittyviä haittavaikutuksia pitkällä aikavälillä. Kääntäen esimerkiksi pankin, joka rahoittaa lyhytaikaisempaa projektia (esimerkiksi tilojen kunnostusta) kehittyvällä talousalueella, ei ehkä ole tarkoituksenmukaista käsitellä alueen järjestelmällisiä ongelmia. Sen sijaan se voi keskittyä suorittamaan rahoitukseen liittyviä vankkoja ihmisoikeusvaikutusarviointeja ja räätälöimään rahoituksen määräykset asianmukaisesti.</p>
Yrityksen asema toimitusketjussa	<p>Tuotantoketjun loppupäässä sijaitseva yritys (esimerkiksi jälleenmyyjä) voi suorittaa arviointia tuotantoketjun keskivaiheen toimittajille ja arvioida, miten ne toteuttavat asianmukaista huolellisuutta tuotantoketjun alkupään toimittajille lapsityöriskin tunnistamiseksi.</p> <p>Toimitusketjun keskivaiheilla toimiva yritys voi parantaa jäljitettävyyttä ketjun alkupään liikesuhteisiin nähdessä lapsityöriskin tunnistamiseksi, jos ne toimivat suuremman riskin alueilla. Molemmissa tapauksissa lapsityövoimaa priorisoitaisiin, mutta kunkin yrityksen tapa tunnistaa riski on erilainen riippuen yrityksen asemasta toimitusketjussa.</p>
Yrityksen tuotteiden tai palveluiden luonne	<p>Yritys, joka tarjoaa verkkoalustan vertaispalveluille (kuten majoitus), ei pysty suorittamaan yksittäisten toimijoidensa (esimerkiksi majoitusta tarjoavien henkilöiden) arviointia paikan päällä, kuten perinteisempiä palveluita tarjoava yritys voi tehdä. Yritys voi kuitenkin laatia vankkoja valitusmekanismeja ja toimijoille tiukkoja vaatimuksia, joita valvotaan mahdollisten toimintaohjeiden ja käytäntöjen vastaisten rikkomuksien havaitsemiseksi. Näin pyritään estämään rikkomukset ja mahdollistetaan nopea reagointi niihin.</p>

Asianmukainen huolellisuus käy ilmi sidosryhmien osallistamisesta – Sidosryhmät ovat henkilöitä tai ryhmiä, joiden etuihin yrityksen toiminta voi vaikuttaa. ► Katso kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteet – käy ilmi sidosryhmistä

K8. Ketkä kuuluvat yrityksen sidosryhmiin?

Sidosryhmät ovat henkilöitä tai ryhmiä, joiden etuihin yrityksen toiminta vaikuttaa tai voi vaikuttaa. Kaikilla sidosryhminä pidetyillä henkilöillä tai ryhmillä ei ole etuja, joihin yrityksen suorittama tietty toiminta vaikuttaa. Siksi yrityksen on tärkeää tunnistaa henkilöt ja ryhmät, joiden edut on otettava huomioon tiettyä toimintoa suoritettaessa (olennaiset sidosryhmät). Lisäksi asianmukainen huolellisuus koskee niiden sidosryhmien etuja, jotka ovat vaikutuksen kohteena (vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät) sekä niiden sidosryhmien etuja, jotka eivät ole vaikutuksen kohteena mutta voisivat olla (potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät).

Kaikki edut eivät ole myöskään yhtä tärkeitä eikä kaikkia sidosryhmiä ole tarpeen kohdella samalla tavalla. Jos etuna ovat yksilön ihmisoikeudet tai kollektiiviset oikeudet (joiden haltija on ryhmä, kuten alkuperäisasukkaat), sidosryhmiä, joiden ihmisoikeudet ovat tai voivat olla vaikutuksen kohteena alaisina, voidaan kutsua oikeudenhaltijoiksi.

Sidosryhmät vaihtelevat yrityksestä ja sen toiminnoista riippuen.

► **ESIMERKIKSI** vaikutuksen kohteena ja potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia sidosryhmiä ja oikeudenhaltijoita voivat olla:

- yhteisöt paikallisella, alueellisella tai kansallisella tasolla
- työntekijät, mukaan lukien epävirallisissa järjestelyissä mukana olevat työntekijät toimitusketjuissa ja ammattiliitot
- kuluttajat tai tuotteiden loppukäyttäjät.

Lisäksi olennaisia sidosryhmiä, jotka voivat olla tärkeitä merkityksellisessä osallistamisessa, voivat olla:

- kansalaisjärjestöt, paikalliset kansalaisjärjestöt, kansalliset ihmisoikeusinstituutiot
- yhteisöpohjaiset organisaatiot ja paikalliset ihmisoikeuksien puolustajat
- alan asiantuntijat
- isäntähallitukset (paikalliset, alueelliset ja kansalliset)
- liiketoimintakumppanit
- investoijat/osakkeenomistajat.

On olemassa monia resursseja, jotka auttavat yrityksiä tunnistamaan sidosryhmänsä (esimerkiksi OECD, 2015).

Tilanteissa, joissa vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia sidosryhmiä tai oikeudenhaltijoita on runsaasti, yritys voi osallistaa sidosryhmien luotettavat edustajat erityisesti silloin, kun yksilöiden osallistaminen voi heikentää tiettyjä oikeuksia tai kollektiivisia etuja.

► **ESIMERKIKSI** kun päätetään uudistaa tai sulkea tehdas, voi olla tärkeää osallistaa ammattiliittot yksittäisten työntekijöiden sijaan. Näin voidaan pyrkiä lieventämään päätöksen vaikutuksia työoikeuksiin, koska työntekijöiden oikeus muodostaa ammattiliittoja tai liittyä niihin sekä niiden oikeus neuvotella kollektiivisesti ovat kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia.

Yritykset voivat priorisoida osallistamisessa vakavimmin vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevia sidosryhmiä tai oikeudenhaltijoita. Sidosryhmiin tai oikeudenhaltijoihin kohdistuvien vaikutuksien aste voi määrittää osallistamisen asteen.

K9. Mitä on ”mielekäs sidosryhmien osallistaminen”?

- Sidosryhmien osallistamiseen kuuluu vuorovaikutteisia osallistamisprosesseja olennaisten sidosryhmien kanssa. Sidosryhmien osallistaminen voi tapahtua esimerkiksi tapaamisten, kuulemisten tai konsultaatiomenettelyjen muodossa. Mielekkäälle sidosryhmien osallistamiselle on tunnusomaista kaksisuuntainen viestintä, ja se riippuu molempien puoltien osallistujien hyvästä tahdosta.⁹ Se on myös vastaanottavaista ja jatkuvaa, ja siihen kuuluu monissa tapauksissa sitoutuminen olennaisiin sidosryhmiin jo ennen päätöksien tekemistä.
- Kaksisuuntainen vuorovaikutus tarkoittaa, että yritys ja sidosryhmät ilmaisevat vapaasti mielipiteitä, jakavat näkökulmia ja kuuntelevat vaihtoehtoisia näkemyksiä yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. Se tarkoittaa myös, että olennaisilla sidosryhmillä on mahdollisuus auttaa suunnittelemaan ja suorittaa osallistamistoimenpiteitä itse.
- Sekä yrityksen että sidosryhmän odotetaan toimivan osallistamistoimenpiteissään vilpittömällä mielellä. Tämä tarkoittaa, että yrityksellä on aito pyrkimys ymmärtää, miten sen toiminta vaikuttaa olennaisten sidosryhmien etuihin. Se tarkoittaa, että yritys on valmis korjaamaan haittavaikutuksia, joita se aiheuttaa tai joihin se myötävaikuttaa, ja että sidosryhmät ilmaisevat etujaan, tarkoituksiaan ja huolenaihteitaan rehellisesti.
- Reagoiva osallistaminen tarkoittaa, että yritys pyrkii tekemään päätöksensä tuomalla esiin niiden tahojen näkemykset, joihin päätös todennäköisesti vaikuttaa. On tärkeää osallistaa potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät ja oikeudenhaltijat

9 OECD (2011), yleisiä periaatteita koskeva selitysoa, kappale 25.

ennen heihin mahdollisesti vaikuttavien päätöksien tekemistä.¹⁰ Tähän kuuluu potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevien sidosryhmien ja oikeudenhaltijoiden tarvitsemien tietojen toimittaminen ajoissa, jotta he voivat tehdä harkittuja päätöksiä siitä, miten yrityksen päätös voisi vaikuttaa heidän etuihinsa. Se tarkoittaa myös, että sovittujen sitoumuksien toteuttamista seurataan. Näin varmistetaan, että vaikutuksen kohteena ja potentiaalisesti vaikutuksen kohteena oleviin sidosryhmiin ja oikeudenhaltijoihin kohdistuvia haittavaikutuksia käsitellään ja tarjotaan korjauskeinoja, jos yritykset ovat aiheuttaneet vaikutukset tai myötävaikuttaneet niiden syntymiseen.

- Jatkuva osallistaminen tarkoittaa, että sidosryhmän osallistamistoimet jatkuvat koko toiminnon tai toimenpiteen elinkaaren ajan eivätkä ne ole kertaluonteinen pyrkimys.

Mielekäs sidosryhmien osallistaminen on asianmukaisen huolellisuusprosessin olennainen osa. Näiden ohjeiden tarkoituksena ei kuitenkaan ole tarjota täydellistä yleiskuvaa tästä aiheesta. On olemassa monia hyödyllisiä resursseja, jotka auttavat yrityksiä kohtaamaan sidosryhmien osallistamistoimiin liittyviä yleisiä haasteita (esimerkiksi OECD, 2015c).

K10. Milloin sidosryhmien osallistaminen on tärkeää asianmukaisen huolellisuuden kontekstissa?

Mielekäs sidosryhmien osallistaminen on tärkeää koko asianmukaisen huolellisuusprosessin ajan. Vaikutuksen kohteena ja potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevien sidosryhmien osallistaminen voi olla erityisen olennaista, kun yritys

- tunnistaa todellisia tai potentiaalisia haittavaikutuksia oman toimintansa kontekstissa
- sitoutuu liikesuhteiden arviointiin todellisten tai potentiaalisten haittavaikutuksien osalta
- suunnittelee ehkäisy- ja lievennystoimenpiteitä sellaisiin haittavaikutuksiin, jotka yritys on aiheuttanut tai joihin se on myötävaikuttanut
- tunnistaa korjausmuotoja sellaisiin haittavaikutuksiin, jotka yritys on aiheuttanut tai joihin se on myötävaikuttanut, ja kun se suunnittelee korjaustoimenpiteet mahdollistavien prosesseja
- seuraa, kuinka todellisia tai potentiaalisia tunnistettuja ihmisoikeusvaikutuksia käsitellään yrityksen omassa toimintaympäristössä, ja viestii asiasta.

Lisäksi joissakin tapauksissa sidosryhmien osallistaminen tai konsultointi on itsessään oikeus.¹¹

¹⁰ Joissakin tapauksissa tätä voidaan vaatia esimerkiksi silloin, kun oikeus saada tietoja on osa ihmisoikeuksien toteutumista.

¹¹ Esimerkiksi YK:n julistuksessa alkuperäiskansojen oikeuksista mainitaan, että valtiot konsultoivat alkuperäiskansoja ja tekevät yhteistyötä niiden kanssa, jotta voidaan saada heidän vapaa, tietoon perustuva etukäteissuostumuksensa erilaisiin tilanteisiin, mukaan lukien heidän maahansa, alueisiinsa tai muihin resursseihin kohdistuvien projektien hyväksyminen (katso artikkelit 19 ja 32). ILO:n yleissopimus 169, joka sitoo sopimuksen ratifioineita maita laillisesti, edellyttää, että valtioiden osapuolet konsultoivat alkuperäiskansoja tavoitteenaan saavuttaa yhteisymmärrys tai suostumus ehdotetuista toimenpiteistä (katso artikla 6).

► **ESIMERKIKSI** työntekijöiden oikeus muodostaa ammattiliittoja tai liittyä niihin sekä ammattiliittojen oikeus neuvotella kollektiivisesti ovat kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia. Tästä syystä on tärkeää osallistaa ammattiliitot tai työntekijöiden edustajat, kun osallistetaan työntekijöitä näihin aiheisiin liittyen. Lisäksi työelämän suhteet ovat sidosryhmien osallistamisen muoto.

Tietäntyyppisissä haittavaikutuksissa, jotka aiheuttavat kollektiivista vahinkoa (kuten korruptio, joka aiheuttaa vahinkoa kollektiivisesti kyseisen lainsäädäntöalueen asukkaille tai kasvihuonekaasupäästöt, jotka myötävaikuttavat kollektiivisten, maiden rajat ylittävien vahinkojen syntymiseen), laaja vaikutuksen kohteena tai potentiaalisesti vaikutuksen kohteena olevien sidosryhmien ja oikeudenhaltijoiden osallistaminen ei välttämättä ole mahdollista. Näissä tapauksissa sidosryhmien luotettavien edustajien tai valtuutettujen organisaatioiden (esimerkiksi kansalaisjärjestöjen, julkisyhteisöjen jne.) osallistaminen voi olla hyödyllistä.

Sidosryhmien osallistamisen lisäksi yritykset voivat ehkä haluta konsultoida tiettyjen ongelmien tai asiayhteyksien asiantuntijoita (esimerkiksi tutkijat, kansalaisjärjestöt, paikalliset organisaatiot) ja kysyä neuvoja asianmukaisen huolellisuuden toimenpiteitä kehitettäessä ja toteutettaessa.

K11. Miten yritys voi osallistaa mahdollisesti haavoittuvat sidosryhmät?

Jotta voidaan varmistaa, että osallistaminen on tehokasta, on tunnistettava ja pyrittävä poistamaan sidosryhmien osallistamisen potentiaaliset esteet (esimerkiksi kieli, kulttuuri, sukupuoli ja valtaepätasapaino, yhteisön jakautuminen jne.).

► **ESIMERKIKSI** jakamalla tietoa suullisesti yhteisössä, jossa lukutaito on heikko.

Lisäksi joidenkin yksilöiden tai ryhmien riski haavoittua tai marginalisoitua voi olla suurempi esimerkiksi sosiaalisen leimaantumisen vuoksi. Usein yrityksen toiminta vaikuttaa merkittävimmin juuri haavoittuvimpiin sidosryhmiin. Yrityksen toiminta voi esimerkiksi vaikuttaa merkittävimmin tai eri tavoin sidosryhmiin, kuten naisiin, lapsiin ja yhteiskunnallisesti marginaalisiin yhteisöihin, ja ne voivat edellyttää lisähuomiota sidosryhmien osallistamistoimien suhteen.

On olemassa monia resursseja, jotka auttavat poistamaan potentiaalisia esteitä tiettyjen haavoittuvien sidosryhmien sitouttamisessa ja osallistamisessa.¹²

¹² Katso esimerkiksi OECD (2016c), Liite B-D.

Yrityksen voivat tehdä yhteistyötä alakohtaisella tai monialaisella tasolla sekä olennaisten sidosryhmien kanssa asianmukaisen huolellisuuden prosessin kautta. Ne ovat kuitenkin aina vastuussa asianmukaisen huolellisuuden tehokkaan toteuttamisen varmistamisesta.

► *Katso kohta 1, Asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteet, laatikko 2*

K12. Miten yritykset voivat tehdä yhteistyötä toteuttaessaan asianmukaista huolellisuutta?

Monia ohjeissa mainituista asianmukaisen huolellisuuden suosituksista voi toteuttaa yhteistyössä muiden kanssa. Mahdollisia yhteistyötahoja ovat esimerkiksi muut alan toimijat, ammattiliitot tai monta sidosryhmää kattavat aloitteet.

► **ESIMERKIKSI** yritykset voivat tehdä yhteistyötä tai tehdä sopimuksia suoraan ammattiliittojen kanssa, jotta voidaan helpottaa työntekijöiden osallistumista asianmukaisen huolellisuuden prosessien suunnitteluun ja toteutukseen, työntekijöiden oikeuksia koskevien standardien toteutukseen ja valituksien tekemiseen. Ammattiliittojen kanssa tehtävät sopimukset voivat olla monenlaisia, ja niitä voidaan tehdä työpaikan, yrityksen, sektorin tai kansainvälisellä tasolla. Niihin kuuluvat kollektiivista neuvottelua koskevat sopimukset, yleiset puitesopimukset, pöytäkirjat ja yhteisymmärrysmuistiot.

Yhteistyöstä voi olla hyötyä sektorin riskejä ja ratkaisuja koskevan tiedon keräämisessä, vaikutusvallan lisäämisessä siinä määrin kuin se on toteuttamiskelpoista yhteisten liikesuhteiden osalta sekä asianmukaisen huolellisuuden tehostamisessa kaikille, esimerkiksi tunnistamalla liikesuhteiden nykyiset arviot ja laatimalla yhteisiä raportointikehyksiä liikesuhteille. Sektorikohtaisen yhteistyön hyötyjä ovat usein kustannuksien jakaminen ja säästöt.

► *Katso Liite K18, K27–28, Q37 ja laatikko 5*

Laatikko 3. Asianmukaista huolellisuutta koskevien yhteistyöhankkeiden hyvä hallinto

Seuraavassa luettelossa on esimerkkejä hyvästä hallinnosta. Niiden avulla yritys voi määrittää, onko yhteistyöhanke, johon se on osallistumassa, uskottava.

Hanke

- on määrittänyt toimivan, käytettävissä olevan ja tehokkaan valitusmekanismin, jonka avulla sidosryhmät voivat ilmoittaa hankkeen toimia koskevista epäilyksistään ilman rangaistuksen pelkoa*
- on määrittänyt prosessin sidosryhmien ja asiantuntijoiden hankkeen toimia koskevaa konsultointia varten
- on määrittänyt tehokkaan prosessin, jonka avulla kerrotaan osallistujayrityksille yksityiskohtaisesti todellisista tai mahdollisista haittavaikutuksista, jotta osallistujat voivat ryhtyä omiin asianmukainen huolellisuuden toimiinsa
- on määrittänyt säännöllisen seurannan prosessin, jossa muun muassa valvotaan ja arvioidaan, saavuttaako hanke omat tavoitteensa ja päämääränsä. Tähän sisältyy tarvittaessa myös sen omien linjaustensa, toimiensä ja hankkeeseen osallistuvien yritysten ohjeiden päivittäminen
- on pohtinut hankkeen johtohenkilöstön ja yritysten välisiä todellisia ja mahdollisia eturistiriitoja ja on määrittänyt prosessit mahdollisten eturistiriitojen ratkaisemista varten
- antaa julkisesti tietoa omasta sisäisestä hallintorakenteestaan, henkilöstöstään, resursseistaan ja valvontamekanismeistaan
- arvioi ja raportoi, toteutuvatko sen omat vastuullisia hankintakäytäntöjä koskevat tavoitteet ja päämäärät
- sallii muiden asianmukaisen huolellisuuden aloitteiden hyväksynnän, jos niihin sovelletaan asianmukaista laadunvalvontaa.

* Tällä viitataan valitusmekanismeihin, jotka liittyvät hankkeen toimiin, ei valitusmekanismeihin, joita aloitteissa voidaan ottaa käyttöön helpottamaan vaikutusten kohteena olevien sidosryhmien tai oikeudenhaltijoiden ja hankkeen jäsenten välisten korjaustoimien toteuttamista.

Hankkeeseen osallistuminen ei siirrä vastuuta yritykseltä hankkeelle niistä haitallisista vaikutuksista, joita osallistuminen aiheuttaa, joihin se vaikuttaa tai joihin se on suoraan yhteydessä.

Jos yritys ryhtyy yhteistyöhön asianmukaisen huolellisuuden toteuttamisessa, sen on ensin arvioitava hankkeen laatu. Tarvittavia toimia ovat esimerkiksi

- asianmukaisten sidosryhmien käsityksen selvittäminen hankkeen luotettavuudesta
- hankkeen ja sen prosessien uskottavuuden arviointi, jossa tarkastellaan, ovatko ne tämän ohjeistuksen suositusten mukaisia
- sen varmistaminen, että yhteistyöhankkeita sovelletaan ja muokataan yrityksille niin, että riittävä asianmukainen huolellisuus voidaan varmistaa
- aktiivinen osallistuminen yhteistyöhön
- hyvän hallintotavan noudattaminen, kun yhteistyötä tehdään muodollisen hankkeen puitteissa. ► *Katso Laatikko 3*

K13. Voiko yhteistyö aiheuttaa kilpailulain mukaisia riskejä?

Usein yritykset voivat tehdä yhteistyötä asianmukaista huolellisuutta koskeissa asioissa rikkomatta kilpailulakia, mutta yritysten ja yhteistyöhankkeiden, joihin ne osallistuvat, on toimittava ennakoivasti ja selvitettävä oman lainkäyttöalueensa kilpailulakiasiat voidakseen välttää toimia, joita voitaisiin pitää kilpailulain vastaisina.

► **ESIMERKIKSI** Yritykset ja yhteistyöhankkeet, joihin ne osallistuvat, voivat

- pyytää kilpailuviranomaisilta neuvoa, jos on epävarmuutta tietyn toimintatavan tai yhteistyötoimen kilpailulain mukaisuudesta ja näin ollen sen aiheuttamista lakeihin liittyvistä riskeistä
- määrittää yhteistyöhankkeisiin avoimuuden varmistavia toimia, jotka alentavat kilpailullisten ongelmien riskiä. Kilpailuviranomaiset voivat suhtautua epäilevämmiin kilpailijoiden välisiin hankkeisiin ja sopimuksiin, joista ei kerrota lainkaan ulkopuolisille. Lisäksi avoimuus voi auttaa selvittämään mahdollisia ongelmatapauksia ja varmistaa näin niiden pikaisen käsittelyn
- perustaa kilpailunrajoituksia koskevien lakien noudattamiseen liittyviä ohjelmia. Eri lainkäyttöalueiden kilpailuviranomaiset antavat usein ohjeita siihen, miten tällaisia ohjelmia kannattaa suunnitella ja toteuttaa.

Eri lainkäyttöalueilla on eri säännöt kilpailulakeja koskeviin ongelmiin. On kuitenkin olemassa muutamia ohjaavia kysymyksiä, joita pohtimalla yritykset voivat arvioida vastuullista liiketoimintaa koskeviin hankkeisiin liittyviä kilpailuoikeudellisia ongelmia.

► **ESIMERKIKSI**

- Sisältyykö yhteistyöhön tai hankkeeseen kilpailijoiden välisiä sopimuksia?
 - Voiko yhteistyö tai hanke itsessään olla kilpailulain vastainen (ts. sisältyykö siihen hinnoista sopimista, tarjouskartelleja eli vilpilliseen yhteistoimintaan perustuvia tarjouksia, tuotannonrajoituksia tai markkinoiden jakamista tai yhteisistä markkinoista sopimista)?
 - Estääkö yhteistyö tai hanke kilpailua (ts. vaikuttaako se kuluttajamarkkinoihin esimerkiksi nostamalla hintoja tai rajoittamalla tuotteiden/palveluiden saatavuutta) siitä huolimatta, että sen tarkoitus ei ole rajoittaa kilpailua?
 - Ovato yhteistyön tai hankkeen kilpailua edistävät vaikutukset suuremmat kuin kilpailua estävät?
 - Tuottaako yhteistyö tai hanke yleisen edun mukaisia hyötyjä, jotka voidaan sisällyttää oikeudelliseen tasapainotestiin tai jotka ohittavat sen?
- katso Capobianco, Gillard ja Bijelic, 2015.

Asianmukaisen huolellisuuden prosessia koskevat kysymykset

A.1

Vastuullisen liiketoiminnan sisällyttäminen osaksi toimintatapoja ja hallintajärjestelmiä

Laadi, ota käyttöön ja levitä useita vastuullista liiketoimintaa koskevia toimintatapoja, jotka kertovat yrityksen sitoutumisesta OECD:n toiminta-ohjeisiin monikansallisille yrityksille ja yrityksen aikomuksesta noudattaa asianmukaista huolellisuutta. Toimintatapojen on sovellettava yrityksen omaan sekä sen toimitusketjun ja muiden liikekumppaneiden toimintaan.

► Katso Kohta II, 1.1

K14. Mitä vastuullisen liiketoiminnan toimintatapoihin kuuluu?

► Katso Kohta II, 1.1

Kuten ohjeessa todetaan, yrityksen vastuullisen liiketoiminnan toimintatapoihin sisältyy sitoumuksia OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille määritettyihin asioihin, ja toimintatavoissa käsitellään tarkemmin yrityksen kannalta merkittävimpiä riskejä koskevia sitoumuksia.

Yrityksen voi myös olla hyvä kertoa vastuullisen liiketoiminnan toimintatavoissaan, miten se määrittää prioriteetit vastuullista liiketoimintaa koskevan asianmukaisen huolellisuuden puitteissa (ts. miksi toisia riskejä pidetään merkittävämpinä kuin toisia). Vastuullisen liiketoiminnan toimintatavoissa voidaan myös määrittää, miten yritys toteuttaa vastuutaan – miten se noudattaa asianmukaista huolellisuutta, osallistaa sidosryhmiä ja toteuttaa korjaustoimenpiteitä. Tältä osin siinä voidaan määrittää myös, miten yritys odottaa työntekijöidensä (mukaan lukien vakituisten ja määräaikaisten työntekijöidensä sekä muiden sille töitä tekevien) ja liikekumppaneidensa noudattavan vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä ► Katso Liite K18

Yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskevat toimintatavat voidaan mukauttaa paikallisiin olosuhteisiin tai eri toimintoihin.

Esimerkiksi suuren monikansallisen yrityksen tytäryhtiö, jonka toimintamaassa työvoimaan kohdistuu erityisiä riskejä, voi mukauttaa emoyhtiönsä vastuullisen liiketoiminnan toimintatapaa huomioimaan tähän aiheeseen liittyvät ongelmat.

K15. Millaista asiantuntemusta vastuullisen liiketoiminnan toimintatapoja laadittaessa voidaan hyödyntää?

► *Katso Kohta II, 1.1*

Monille aloille on jo olemassa hyviä mallikäytäntöjä useiden alan sidosryhmien yhteisissä hankkeissa. Yritys voi ottaa jonkin näistä käyttöön tai pohjata oman käytäntönsä niihin, edellyttäen, että ne ovat ohjeen kohdan II, 1.1 suositusten mukaisia ja että ne sopivat yrityksen toimialalle ja maantieteelliselle alueelle.¹³

Vastuullisen liiketoiminnan toimintatapaa laadittaessa voi olla hyvä keskustella asianmukaisen sidosryhmien kanssa. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun hyviä mallikäytäntöjä ei vielä ole. Työnantajaorganisaatiot, toimialajärjestöt, asianmukaiset kansalaisjärjestöt ja useiden alojen sidosryhmien yhteiset hankkeet voivat myös olla avuksi toimintatapoja laadittaessa.

► *Katso Liitteet K8–11*

Yrityksen asianmukaisten yksiköiden ottaminen mukaan toimintatapojen laatimiseen voi auttaa määrittämään käytännössä realistisia ja tehokkaita toteuttamistapoja. ► *Katso Liite K16*

¹³ Katso esimerkiksi OECD (2016a), "Model Supply Chain Policy for a Responsible Global Supply Chain of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas" (toimitusketjua koskevan käytännön malli vastuulliseen mineraalien hankintaan konfliktialueilta ja riskialueilta alueilta); katso myös OECD (2017a), "Model Enterprise Policy for Responsible Agriculture Supply Chains" (yrityksen mallikäytäntö vastuullisia maatalousalan toimitusketjuja varten).

Pyri viemään yrityksen vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät toimintatavat valvontaelimiin. Sisällytä yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskevat toimintatavat hallintajärjestelmiin, jotta ne otetaan osaksi yleisiä liiketoimintaprosesseja. Huomioi näiden elinten mahdollisesti paikalliseen lakiin ja säädöksiin perustuva itsenäisyys, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen rakenne. ► Katso Kohta II, 1.2

K16. Mitkä tiimit tai liiketoimintayksiköt on huomioitava, kun laaditaan tavoitteita ja sovitetaan niitä yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskeviin toimintatapoihin?

► *Katso Kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden keskeiset ominaispiirteet; Kohta II, 1.2*

Eri tiimien välisen yhdenmukaistamisen toteutuminen riippuu käytännössä merkittävästi kunkin yrityksen ominaispiirteistä eli sen toiminnan luonteesta, koosta ja sen kohtaamien riskien tyypistä. Yritykset voivat pohtia, mihin niiden yksiköistä sen vastuullista liiketoimintaa koskevien toimintatapojen noudattaminen vaikuttaa ja mitkä yksiköt on näin ollen huomioitava, kun varmistetaan tavoitteiden yhdenmukaisuus.

Näitä voivat olla

- yrityksen korkean tason päätöksentekijät (esimerkiksi hallitus ja ylin johto)
- vaatimustenmukaisuuden valvonnasta vastaavat (esimerkiksi lakiosasto, vaatimustenmukaisuudesta vastaava osasto, henkilöstöosasto, ympäristöosastot, paikallisjohto)
- uusista liikesuhteista päättävät (esimerkiksi hankinta- ja osto-osastot, myyntiosastot, sijoitusrahastojen johtajat). ► Katso Taulukko 5
- riskiin liittyvien tuotteiden ja toimintojen kehityksestä tai valvonnasta vastaavat (esimerkiksi tuotesuunnittelijat, operatiiviset ja tekniset johtajat)
- tuotteiden tai palveluiden myynnistä ja markkinoinnista vastaavat.

Nämä yksiköt voivat myös osallistua asianmukaisen huolellisuuden prosessin käytännön vaiheiden toteuttamiseen (kuten vastuullista liiketoimintaa koskevien toimintatapojen kehittämiseen ja hallintajärjestelmien toteuttamiseen tai vaikutusten tunnistamiseen tai estämiseen ja minimoimiseen).

Yrityksen rakenteesta riippuen on tärkeää varmistaa myös tytäryhtiöiden, franchising-yritysten ja paikallisten toimistojen yhdenmukainen sitoutuminen tärkeimpiin sitoumuksiin ja prosesseihin, vaikka nämä elimet voivat räätälöidä omat vastuullista liiketoimintaa koskevat toimintatapansa paikallisiin olosuhteisiin. ► Katso Liite K14

Taulukko 5. Esimerkkejä asianmukaisen huolellisuuden noudattamiseen mahdollisesti liittyvistä toimijoista ja toiminnoista

Osastot ja/tai toiminnot	Aiheet*
Kestävä kehitys, yhteiskuntavastuu, eettinen hankinta	Mahdollisesti monet OECD:n ohjeissa monikansallisille yrityksille mainitut aiheet tai kaikki niistä, sillä nämä osastot/toiminnot ovat usein vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien asioiden johdossa tai keskiössä tai koordinoivat niitä
Ympäristö- ja/tai yhteiskunta-asiat	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristö • terveys ja turvallisuus • ihmisoikeudet • muut yhteiskunnalliset asiat, joita muut osastot/toiminnot eivät käsittele
Henkilöstöosasto	<ul style="list-style-type: none"> • työ- ja työelämän suhteet • työsuojelu • ihmisoikeudet • rekrytointi
Työntekijöiden edustajat, ammattiliiton edustajat	<ul style="list-style-type: none"> • työ- ja työelämän suhteet • työsuojelu • ihmisoikeudet • rekrytointi
Operatiivinen toiminta, tuotanto	<ul style="list-style-type: none"> • ympäristö • työsuojelu • ihmisoikeudet • kuluttajansuoja
Lakiosasto	<ul style="list-style-type: none"> • lakien noudattaminen • työ- ja työelämän suhteet • lahjonnan ja korruption torjunta • ihmisoikeudet • kuluttajansuoja • yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen • sopimusten tekeminen liikekumppaneiden kanssa
Vaatimustenmukaisuuden varmistaminen, etiikka/ integriteetti	<ul style="list-style-type: none"> • vaatimustenmukaisuuden varmistaminen yleisemmällä tasolla • lahjonnan ja korruption torjunta
Hankinta, toimitusketju, liikesuhteet	<ul style="list-style-type: none"> • kaikki toimitusketjua ja liikekumppaneita koskevat, OECD:n ohjeissa monikansallisille yrityksille mainitut aiheet • näiden ongelmien seulonta toimitusketjusta/ liikekumppaneiden parista, sopimusten tekeminen ja valvonta
Myynti ja markkinointi	<ul style="list-style-type: none"> • ihmisoikeudet • kuluttajansuoja • yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen
Yhteisön kehitys	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmien osallistaminen • ympäristö • terveys ja turvallisuus yhteisössä • ihmisoikeudet • yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen
Ulkoiset asiat, raportointi	<ul style="list-style-type: none"> • sidosryhmien osallistaminen • yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittaminen
Riskinhallinta	<ul style="list-style-type: none"> • mahdollisesti kaikki aiheet
Auditointi	<ul style="list-style-type: none"> • mahdollisesti kaikki aiheet
Ylempi johto	<ul style="list-style-type: none"> • mahdollisesti kaikki aiheet
Hallitus/omistajat	<ul style="list-style-type: none"> • mahdollisesti kaikki aiheet

* Tämä luettelo OECD:n ohjeissa monikansallisille yrityksille mainituista aiheista ei ole tyhjentävä, mutta siinä mainittujen aiheiden pohtiminen eri osastoilla/toiminnoissa asianmukaista huolellisuutta toteutettaessa voi olla hyödyllistä.

K17. Mitä eroja on hallituksen ja johdon rooleissa kun varmistetaan, että vastuullista liiketoimintaa toteutetaan?

► *Katso Kohta II, 1.2*

Hallituksen rooli on yleensä yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskevien toimintatapojen hyväksyminen. Hallitus voi osallistua myös liiketoimintastrategiaa koskevien päätösten tekoon, ja nämä päätökset voivat vaikuttaa vastuulliseen liiketoimintaan. Lisäksi hallitus voi puuttua tilanteisiin, jossa vastuullista liiketoimintaa koskevia toimintatapoja ei noudateta, ja vaatia johtoa ryhtymään toimiin. Hallitukseen kannattaa valita edustaja tai edustajia, joilla on vastuullista liiketoimintaa koskevaa asiantuntemusta ja jotka ottavat siitä vastuun. Tältä osin G20:n/OECD:n hyvän hallintotavan periaatteissa todetaan, että yksi julkisen osakeyrityksen hallituksen tärkeistä tehtävistä on valvoa riskinhallintajärjestelmää ja järjestelmiä, joilla varmistetaan, että yritys noudattaa lakeja, mukaan lukien vero-, kilpailu-, työ-, ympäristö-, tasavertaisuus-, korruptiontorjunta- ja työsuojelulakeja (OECD, 2015a, Kohta VI). Johtajisto puolestaan on vastuussa sellaisen strategian laatimisesta, joka varmistaa vastuullista liiketoimintaa koskevan toimintatavan toteuttamisen.

Hallituksella ja johtajistolla on eri roolit, mutta käytännössä ylimmän johdon edustajia voi olla yrityksen hallituksessa. Näin johtajistolla voi olla kaksi roolia.

Sisällytä vastuullista liiketoimintaa koskevat odotukset ja toimintatavat liiketoimintayhteyksiin toimittajien ja muiden osapuolien kanssa.

► *Katso Kohta II, 1.3*

K18. Miten vastuullista liiketoimintaa koskevat odotukset sisällytetään liikesuhteisiin?

► *Katso Kohta II, 1.3*

Liikekumppaneihin kohdistuvat odotukset voidaan sisällyttää yrityksen vastuullista liiketoimintaa koskeviin toimintatapoihin. Tämän lisäksi voidaan ryhtyä lisätoimiin, joilla varmistetaan, että vastuullinen liiketoiminta otetaan osaksi liikesuhteita.

► **ESIMERKIKSI** Kuten ohjeissa todetaan, uusia liikeyhteistyösuhteita koskevat odotukset voidaan ilmoittaa ja niistä voidaan sopia muodollisesti sopimuksissa tai muussa dokumentaatiossa (esimerkiksi toimittajia koskevissa toimintatapaohjeissa, yhteisyrityssopimuksissa, kohdeyhtiöille lähetettävissä saatekirjeissä jne.). Näihin sopimuksiin tai asiakirjoihin sisältyviä tietoja voivat olla

- odotukset, että liikeyhteistyösuhteet noudattavat OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille ja/tai ohjeita tai vastaavia standardeja
- odotukset liikeyhteistyösuhteiden avoimuudesta, valvonnasta ja raportoinnista
- tiedot siitä, odotetaanko liikeyhteistyösuhteen sisällyttävän vaatimukset omiin liikeyhteistyösuhteisiin toimitus- tai arvoketjussa, ja miten se on tehtävä
- perusteet, joilla sopimus voidaan irtisanoa toimijan jättäessä noudattamatta OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille.

Uusista liiketoimintasuhteista päättävät elimet voivat käsitellä vastuullisen liiketoiminnan kriteerejä ennen uuden suhteen muodostamista esimerkiksi vastuullisen liiketoiminnan huomioivien esikarsintaprosessien, tarjouskriteerien tai seulontakriteerien avulla.

Monesti liiketoimintasuhteen osapuolella eli liikeyhteistyösuhteella (kuten toimittajalla) on suuri määrä asiakkaita, ja se tarjoaa tuotteita tai palveluja useilla teollisuuden aloilla. Näin ollen yrityksen voi toisinaan olla epäkäytännöllistä tai hankalaa vaatia toimittajia/liikeyhteistyösuhteita mukautumaan sen omiin odotuksiin ottamatta huomioon muiden asiakkaiden samaan osapuoleen jo aiemmin kohdistamia – mahdollisesti ristiriitaisia – odotuksia. Yritykset voivat tarttua tähän haasteeseen:

- noudattamalla kansainvälisiä ja alakohtaisia standardeja, jotka koskevat toimitusketjun asianmukaista huolellisuutta.
- pohtimalla ja määrittämällä liiketoimintasuhteita koskevia odotuksia yhdessä muiden teollisten toimijoiden kanssa muun muassa vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjen ja raportointijärjestelyjen avulla. ► Katso liite K12
- tekemällä työtä liiketoimintasuhteiden kanssa ristiriidassa olevien vaatimusten vähentämiseksi ja karsimiseksi koko asiakaskunnan sisällä sekä laatimalla lisäaloitteita, käytäntöjä ja ohjelmia.

A.2

Yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvien todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistaminen ja arviointi

Tehdään laaja-alainen kartoitus, jolla tunnistetaan todennäköisimmät ja merkittävimmät vastuulliseen liiketoimintaan liittyvät riskit kaikilla liiketoiminta-alueilla, myös toimitusketjuissa. ► *Katso kohta II, 2.1*

K19. Mitä tarkoitetaan kartoituksella, ja miten laaja-alainen yrityksen suorittaman kartoituksen pitäisi olla?

► *Katso kohta II, 2.1*

Kartoituksella viitataan alkuvaiheen prosessiin, jolla tunnistetaan merkittävät riskialueet yrityksen omissa toiminnoissa (esimerkiksi menettelyissä ja tuoteryhmissä) ja liiketoimintasuhteissa (mukaan lukien kaikki toimitus- tai arvoketjun osat). Kartoituksen on tarkoitus olla laaja-alainen ja toimia ensimmäisenä priorisoinnin mahdollistavana toimenpiteenä. Arviointi (katso kohta II, 2.2) taas viittaa syvällisempään prosessiin, jolla pyritään tunnistamaan ja arvioimaan tiettyyn liiketoimintoon tai liiketoimintasuhteeseen liittyviä priorisoituja riskejä.

► *Katso liite K23–28*

Kartoituksen käytännön toteutus vaihtelee yrityksen erityispiirteiden mukaan etenkin kaikkien liiketoimintasuhteisiin liittyvien riskien osalta.

► **ESIMERKIKSI** institutionaaliset sijoittajat voivat tukeutua markkinatutkimuspalveluihin ja muihin ulkoisiin palveluihin (kansalaisyhteiskuntaa koskeviin raportteihin, mediaan jne.) sijoitussalkkuun liittyvien riskien kartoittamiseksi, kun taas jälleenmyyjät voivat kartoittaa toimitusketjun rakennetta ja pyrkiä tunnistamaan yleisiä riskejä maantieteellisten alueiden, toimialojen, tuotteiden tai liiketoimintaan liittyvien tekijöiden pohjalta.

Jos yritys kuitenkin saa tietää tiettyyn tuoteryhmään tai osakomponenttiin liittyvästä riskistä (esimerkiksi raporttien, sidosryhmien tai valitusmenettelyjen kautta), tämä tieto on tärkeää huomioida kartoituksen aikana saadun muun tiedon ohella.

Laatikko 4. Miten toimitusketjun selvitys liittyy osaksi kartoitus- ja arviointiprosessia

Osana kartoitusprosessia yritysten on tärkeää selvittää yleiset toimintonsa ja toimitusketjunjensa rakenne tunnistaa korkeariskiset toiminnot, alueet, tuotteet tai liiketoimintasuhteet. Kun korkean riskin alueet alkavat olla selvillä, yritys voi kartoittaa yksittäisiä liiketoimintasuhteita tarkemmin jatkoarvioitavien suhteiden tunnistamiseksi.

Esimerkki: Autoalan yritys voi kartoitusprosessin aikana havaita, että sen akkuihin liittyy tunnetun alakohtaisen tiedon perusteella muita tuotteita enemmän riskejä. Tässä vaiheessa yrityksellä tuskin on riittävän yksityiskohtaista tietoa tietyistä alihankkijoista ja alkuperämaista aloittaakseen akkutuotantoketjun seikkaperäisen arvioinnin. Sen sijaan yritys luultavasti kerää lisätietoa akkujen todellisista valmistuspaikoista ja kartoittaa kyseisten tuotteiden korkeariskisimmät tuotantoketjun vaiheet, akkumateriaalien todennäköiset alkuperämaat ja korkean riskin alihankkijoiden asianmukaisen huolellisuuden luonteen ja laatutason. Vasta tässä vaiheessa yritys voi siirtyä priorisoimaan yksittäisiä liiketoimintasuhteita perinpohjaista arviointia ja toimenpiteitä varten.

Esimerkki: Tuoteryhmiään tarkasteltuaan jalkinealan yritys tunnistaa, että sen nahkajalkineisiin liittyy merkittäviä parkitusprosessin aiheuttamia työ- ja ympäristöriskejä. Tämän jälkeen yritys voi selvittää tiettyjä nahkatuotteiden valmistukseen liittyviä liiketoimintasuhteita (esimerkiksi parkitsimoja) priorisoidakseen yksittäisiä korkeariskisillä alueilla toimivia toimittajia jatkoarviointia varten.

K20. Mitä tarkoitetaan toimialariskeillä, tuoteriskeillä, maantieteellisillä riskeillä ja yritystason riskeillä ▶ *Katso kohta II, 2.1*

Toimialoihin, tuotteisiin, maantieteellisiin alueisiin ja yritystasoon liittyvien riskien arvioinnista voi olla apua yrityksen omien ja sen liikekumppaneiden toimintojen kartoituksessa. Nämä riskitekijät määräytyvät aiempien vaikutusten ja uusien ongelmien perusteella.

- Toimialariskit ovat tietyllä alalla maailmanlaajuisesti vallitsevia riskejä, jotka aiheutuvat alan piirteistä, toiminnoista, tuotteista ja tuotantoprosesseista. Esimerkiksi kaivannaisteollisuudessa katsotaan usein esiintyvän suuren ympäristöjalanjälkeen ja paikallisyhteisöille aiheutuviin vaikutuksiin liittyviä riskejä. Vaate- ja jalkinealalla riskit liittyvät muun muassa ammattiyhdistysoikeuksien noudattamiseen, työterveyteen ja -turvallisuuteen sekä matalaan palkkatasoon.¹⁴
- Tuoteriskit liittyvät tiettyjen tuotteiden kehityksessä ja käytössä hyödynnettäviin raaka-aineisiin ja tuotantoprosesseihin. Esimerkiksi helmikoristelua tai kirjontaa sisältäviin vaatetuotteisiin liittyy suurempi epävirallisen tai vaarallisen työn riski, ja puhelimissa ja tietokoneissa voidaan käyttää konfliktialueilta louhittavia raaka-aineita.

¹⁴ Lisätietoja vaate- ja jalkinealan riskeistä on julkaisussa OECD (2017a), ja lisätietoja kaivannaisteollisuuden riskeistä on julkaisussa OECD (2016c).

- Maantieteelliset riskit ovat tiettyssä maassa vallitsevia olosuhteita, jotka voivat lisätä toimialariskien todennäköisyyttä. Maantieteellisten riskien voidaan yleisesti katsoa liittyvän sääntelyjärjestelmään (esimerkiksi kansainvälisten sopimusten noudattamiseen), hallintoon (esimerkiksi tarkastusvirastojen ja oikeusturvan tehokkuuteen sekä korruptiotasoon), sosioekonomiseen kontekstiin (esimerkiksi köyhyys- ja koulutusasteet, haavoittuvuus ja tiettyjen väestönosien syrjintä) sekä poliittiseen tilanteeseen (esimerkiksi konfliktit).
- Yritystason riskit ovat tiettyyn yritykseen liittyviä riskejä, kuten heikko hallinto, puutteellinen liiketoiminnan vastuullisuuskulttuuri tai ihmisoikeuksien, työntekijöiden oikeuksien, korruptionvastaisten standardien ja ympäristöstandardien laiminlyönti toimintahistorian aikana.

K21. Millaisia tietolähteitä on saatavilla kirjalliseen aineistoon pohjautuvaan tutkimukseen? ► *Katso kohta II, 2.1*

- Useimmat toimiala- ja tuoteriskit sekä maakohtaiset olosuhteet ovat hyvin tiedossa, tai niistä on helppo saada käsitys tarjolla olevan tiedon perusteella. Esimerkiksi teknisten prosessien ja tuotteiden vaaralliset ympäristö- ja terveysvaikutukset ymmärretään yleensä riittävän hyvin toimialojen sisällä.
- Kansainvälisten organisaatioiden, kansalaisjärjestöjen, kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, valtion virastojen, ammattiyhdistysten sekä työnantaja- ja yritysjärjestöjen raportit voivat tarjota arvokasta tietoa asianmukaista huolellisuutta koskevan prosessin kaikilla osa-alueilla, mutta erityisesti kartoitusvaiheessa. Media-artikkelit voivat myös lisätä tietoisuutta paikallisista, alueellisista, kansallisista ja poliittisista tilanteista. ► Katso luettelo aineistoresursseista taulukosta 5
- Yritysten on tärkeää arvioida riskejä koskevia tietoja tarjoavien lähteiden oikeellisuutta ja luotettavuutta. Tämä koskee erityisesti saatuja lähteitä, kuten aiempia arviointejä, liikekumppanin, ostetun yrityksen tai vertaisyrityksen toteuttamia tutkimuksia ja muita toisen käden lähteitä. Arvioinnin voi tehdä vertaamalla tietoja muihin lähteisiin, tarkastelemalla tietojen luonnetta, lähdettä ja julkaisupäivää sekä kysymällä epäselvissä tapauksissa neuvoa kolmansilta osapuolilta, kuten kansalaisjärjestöiltä. Yrityksen ei kuitenkaan tarvitse vahvistaa ulkoisten raporttien tietoja käyttääkseen niitä jatkoselvitysten lähtökohtana.

Taulukko 6. Esimerkkejä asianmukaisen huolellisuuden toteutukseen mahdollisesti liittyvistä toimijoista ja toiminnoista

Osastot ja/tai toiminnot	Aiheet*
Ensikäden lähteet	<ul style="list-style-type: none"> Sopimukset, luvat, asiaankuuluva sääntely ja lainsäädäntö sekä projektiin tai toimintoon sovellettavaa oikeus- ja sääntelyjärjestelmää vastaava yrityksen toimintatapa Muiden osapuolien tilaamat tai muissa projektin vaiheissa toteutetut perustasotutkimukset/vaikutusarviot Viranomaisten tuottamat tiedot työttömyydestä, köyhyydestä, terveyden ja koulutuksen tasoista, palkkauksesta, työolosuhteista, työsuojelusta jne. Väestönlaskentatiedot, tulotasoja ja köyhyysasteita koskevat tiedot (voivat olla epäluotettavia kehittyvissä talouksissa) Maakartoitukset ja muut projektia tai toimintoa koskevat tiedot Paikkatietojärjestelmien ja muiden lähteiden avulla kerätyt keskeiset indikaattorit Muut olemassa olevat aineistot ja saadut tiedot yritysstojen yhteydessä (jos ovat saatavilla) Paikallisyhteisön valitukset ja rekisteröidyt vaatimukset
Toisen käden lähteet	<ul style="list-style-type: none"> Tutkijoiden, kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, valtion virastojen ja teollisten toimijoiden tutkimukset ja indeksit Hallitustenvälisten järjestöjen sekä monen- ja kahdenvälisten kehitysjärjestöjen tutkimukset ja raportit Kansalaisjärjestöjen sekä alakohtaisten, kansallisten ja kansainvälisten ammattiyhdistysjärjestöjen tutkimukset ja indeksit Yhteisöjen sijoituksia tai alueen muita teollisia projekteja koskevat kehitysohjelmat Yhteisöjen (esimerkiksi alkuperäiskansojen) tai niitä edustavien järjestöjen tekemät tutkimukset keskeisistä projektikehitykseen liittyvistä ongelmista Muiden paikallisalueella toimivien yritysten saatavilla olevat raportit

K22. Miten tietovajeisiin tulisi puuttua? ► *Katso kohta II, 2.1-2.2*

Tietyistä strategioista voi olla hyötyä yrityksen omiin toimintoihin ja sen liiketoimintasuh-teisiin liittyvien tietovajeiden täyttämisessä – ottaen huomioon asiaankuuluvat olosuhteet ja todelliset rajoitteet.

► ESIMERKIKSI

- Valitusmekanismeja ja muita seurantajärjestelyjä (esimerkiksi kansallisia seuran-takomiteoita) voidaan perustaa ilmoittamaan yrityksille todellisia tai mahdollisista haittavaikutuksista, jotka voivat olla jääneet niiltä huomaamatta). ► Katso liite K54
- Todellisia tai mahdollisia haittavaikutuksia koskevia tietoja tai väitteitä ei tarvitse vah-vistaa täysin, jotta niiden perusteella voidaan käynnistää lisäarviointeja.
- Yritykset voivat hyödyntää keskeisiä sidosryhmiä ja asiantuntijoita ymmärtääkseen toimialoihin, tuotteisiin tai maantieteellisiin alueisiin liittyviä riskejä esimerkiksi kes-kustelutilaisuuksien kautta.

Käytetään yllä tunnistettuja merkittäviä riskialueita lähtökohtana, ja toteute-taan iteratiivisia ja toinen toistaan seikkaperäisempiä arvioita priorisoiduista toiminnoista, toimittajista ja muista liiketoimintasuh-teista todellisten ja mahdollisten vastuulliseen liiketoimintaan liittyvien haittavaikutusten tun-nistamiseksi ja arvioimiseksi. ► *Katso kohta II, 2.2*

K23. Miten yritys voi arvioida oman toimintansa haittavaikutuk-sia? ► *Katso kohta II, 2.2*

Monesti yritykset tekevät oma-aloitteisesti itsearviointeja tai tilaavat ulkoisia auditointeja tai tarkastuksia selvittääkseen oman toimialansa tärkeimpiä riskejä. Joissain tapauksissa tällaisia arviointeja edellytetään kansallisessa lainsäädännössä. Työsuojelutarkastukset, lupien vaati-mat ympäristötarkastukset, korruptionvastaisten toimien hallintajärjestelmät, vastapuolen tuntemukseen tähtäävät prosessit, tilintarkastukset, ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnit ja tuotelisensointiprosessit ovat esimerkkejä yleisistä riskienarvioinneista, joita yritys voi toteuttaa itsenäisesti yhteistyössä asianmukaisten viranomaisten kanssa. Yritykset voivat muokata tai täydentää olemassa olevia arviointeja vastaamaan kansainvälisiä standar-deja tai vastuullisen liiketoiminnan suosituksia.

Tavallisten arviointien lisäksi yrityksellä voi olla jo käytössään sisäisiä arviointeja, joilla sel-vitetään yrityksen toimintaan liittyviä mahdollisia riskejä ja todellisia haittavaikutuksia ja varmistetaan näin, että toiminta vastaa vastuullisen liiketoiminnan vaatimuksia ja OECD:n ohjeita monikansallisille yrityksille.

► **ESIMERKIKSI** yritys voi tilata ulkoisen arvion syrjintää ja seksuaalista häirintää ehkäisevien toimintatapojensa toteutuksesta.

► **ESIMERKIKSI** tytäryhtiö voi toteuttaa sen omiin toimintoihin liittyvän ympäristövaikutusten arvioinnin ja jakaa tiedot emoyhtiön kanssa.

K24. Miten yritys voi määrittää omien toimintojensa ja liiketoimintasuhteidensa arviointijärjestyksen? ► *Katso kohta II, 2.2*

Monet erityisesti suuret yritykset eivät pysty arvioimaan todellisia ja mahdollisia haittavaikutuksia tavalla, joka kattaa kaikki toiminnot ja liiketoimintasuhteet. Tästä syystä yritykset voivat priorisoida arvioitaviksi toimintoja tai liiketoimintasuhteita, jotka ovat haittavaikutuksiltaan merkittävimpiä.

► *Lisää merkittävimpiin vaikutuksiin liittyviä ohjeita on kohdan II kappaleessa 2.4 ja liitteessä Q3.*

Priorisoinnissa tulee huomioida muun muassa seuraavat asiat:

- Toiminto tai liiketoimintasuhde sijaitsee tavallista korkeamman riskin maassa (konflikti, haavoittuvia ihmisryhmiä, heikko oikeusturva, korkea korruptiotaso jne.).
- Toimintoon tai liiketoimintasuhteeseen liittyy toiminto tai tuotantoprosessi, jonka riski on tavallista korkeampi (yleensä runsas epävirallisen työn esiintyvyys, vaarallisten kemikaalien käyttö, raskaiden koneiden käyttö jne.).
- Riskejä on tunnistettu aiemmassa arvioinnissa.

On tärkeää huomata, että liiketoimintasuhteet luokitellaan ”korkeariskisiksi” ja priorisoidaan jatkoarviointiin riskiprofiilin perusteella – ei sen perusteella, miten tiivis suhde on.

► **ESIMERKIKSI** elektroniikka-alan yritys voi kiinnittää huomiota tiettyihin korkeariskisillä konfliktialueilla tapahtuvaan mineraalien kaivannaistoimintojen riskialttiuteen riippumatta siitä, että sillä ei ole suoria näihin liiketoimintasuhteisiin liittyviä sopimussuhteita.

Toisinaan korkean riskin liiketoimintasuhteiden yhteydessä tarvitaan jatkopriorisointia. Näissä tapauksissa yritys voi aloittaa kaikkien riskialttiiden liiketoimintasuhteiden arviointiprosessin priorisoimalla korkean riskin liiketoimintasuhteet, joiden merkittävyys perustuu yrityksen niiltä hankkimien tuotteiden prosenttiosuuksiin (tai maakohtaisiin hankintaosuuksiin).

K25. Miten yritys voi toteuttaa liiketoimintasuhteiden arvioinnin kartoitusvaiheeseen perustuvan priorisoinnin pohjalta?

► *Katso kohta II, 2.2*

Kartoituksen aikana yritys tunnistaa laajoja sen liiketoimintasuhteisiin liittyviä riskiluokkia. Arvioinnit ovat seikkaperäisempiä priorisoitujen riskien katselmuksia, jotka seuraavat kartoitusvaihetta. Esimerkkejä arvioinneista ovat toimittajien itsearvioinnit sekä paikan päällä tehtävät tarkastukset ja auditoinnit. Yrityksen käyttämä arviointimenetelmä mukautetaan riskin luonteeseen sopivaksi.

► ESIMERKIKSI

- Paikan päällä tehtävät tarkastukset voivat olla tarpeen esimerkiksi työsuojeluun, tuoteturvallisuuteen ja ympäristöön liittyvien riskien arvioinnissa.
- Asiakirjatarkastuksista voi olla hyötyä arvioitaessa, noudattaako yritys tilinpäätösraportoinnin standardeja.
- Työntekijöiden haastattelut ja kohderyhmäkeskustelut voivat soveltua työvoima- ja ihmisoikeusriskien arviointiin erityisesti arkaluontoisissa ja ei-dokumentoiduissa tapauksissa. Mikäli työntekijät eivät ole valmiita vastaamaan johdon kysymyksiin avoimesti, keskustelut, haastattelut ja kohderyhmäkeskustelut voi olla tarpeen jättää kolmansien osapuolien toteutettaviksi.
- Sidosryhmien osallistamista ja asiaankuuluvien kansalaisjärjestöjen konsultointia voidaan tarvita arvioitaessa yrityksen toiminnan haittavaikutuksia paikallisyhteisöille.

K26. Mitä liiketoimintasuhteiden arviointi pitää sisällään, ja kenen sellainen pitäisi tehdä? ► *Katso kohta II, 2.2*

Useimpien riskityyppien kohdalla arviointi kattaa seuraavat asiat:

- todelliset haittavaikutukset tai yrityksen kokonaan tai osittain aiheuttamat haittavaikutusriskit (esimerkiksi kemikaalien turvaton käsittely ja viranomaisten lahjonta) – myös ne, jotka liittyvät tuleviin projekteihin tai toimintoihin
- liiketoimintakumppaneiden kyky ja halukkuus noudattaa asianmukaista huolellisuutta
- asianmukaisen huolellisuuden riittävyys sisältäen toimet, jotka yritys tai sen liiketoimintakumppani on toteuttanut haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi (esimerkiksi toimintatavat, vaatimustenmukaisuuden valvontajärjestelmät, alihankkijoiden arvioinnit, laitosparannukset ja pääsyn tarjoaminen valitusmekanismeihin).

Arviointien toteuttajilla tulisi olla seuraavat pätevyudet:

- yrityksen arvioimisiin riskeihin (esimerkiksi ihmisoikeuksiin, työsuojeluun ja korrup-tioon) liittyvä asiantuntemus ja käsitys parhaasta metodologiasta, jolla tunnistetaan todelliset ja mahdolliset haittavaikutukset paikallisessa yhteydessä
- tietämys haittavaikutukseen liittyvistä kansainvälisistä ja kansallisista standardeista
- kyky toteuttaa arviointi paikallisessa asiayhteydessä (esimerkiksi tarvittavat kielitaidot).

Yhdellä henkilöllä ei todennäköisesti ole yllä mainittua osaamista kaikilla riskialueilla ja kai-kissa konteksteissa. Tästä syystä arviointien toteutuksessa voidaan käyttää työryhmiä, joilla on yhdessä yllä mainittu osaaminen.

K27. Milloin on syytä arvioida liiketoimintasuhteita?

► *Katso kohta II, 2.2*

Yrityksiä kannustetaan arvioimaan

- olemassa olevia korkean riskin liiketoimintasuhteita (eli suhteita, joihin liittyy kor-keita maantieteellisiä tai tuote- tai toimialakohtaisia haittavaikutusriskejä), joita ei ole vielä arvioitu.
- uusia erityisen korkean riskin liiketoimintasuhteita. ► Katso liite K18
- liiketoimintasuhteita silloin, kun korkean riskin liiketoimintasuhteiden toimintaym-päristö on todennäköisesti muuttunut.

Joissain tapauksissa haittavaikutusten riskit tietyllä alueella ovat niin merkittäviä, ettei yksittäisten liiketoimintasuhteiden arvioinnilla voida saada uutta tietoa. Tällöin yritys voi halutessaan ryhtyä välittömästi ehkäisemään tai lieventämään haittavaikutuksia.

► **ESIMERKIKSI** Yritys saa tietoa seksuaalisen häirinnän yleisyydestä vientiteollisuuden vapaa-alueella (EPZ – export processing zone). Ottaen huomioon, miten vaikeaa tiettyjen häirintätapausten tunnistaminen on, yritys päättää jättää yksittäisten toimittajien arvioinnin toistaiseksi tekemättä ja sen sijaan rohkaisee kaikkia toimittajia toteuttamaan seksuaalista häirintää ehkäiseviä toimenpiteitä (esimerkiksi johdon koulutus).

Toisinaan luotettavia ja uskottavia arvioita liiketoimintasuhteista voi jo olla saatavilla. Yrityksien tulisi mahdollisuuksien mukaan arvioida havaintojaan ja toteuttaa toimia tunnis-tettujen haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi sekä edistymisen seuraamiseksi.

K28. Miten yritykset voivat arvioida liiketoimintasuhdetta, joihin niillä ei ole suoraa sopimussuhdetta? ► *Katso kohta 2.2*

Mikäli yrityksellä ei ole sopimussuhdetta, jota voisi hyödyntää näkyvyyteen ja vaikutusvalttaan liittyvien haasteiden yhteydessä, se voi tukeutua moniin muihin työkaluihin ja lähestymistapoihin, kun se arvioi korkean riskin liiketoimintasuhdetta.

► **ESIMERKIKSI** Läpinäkyvyyden parantamiseksi yritys voi:

- pyytää liiketoimintakumppaneiltaan tarpeellista tietoa toimittajiin ja liiketoimintasuhteisiin liittyvien riskien arvioimiseksi (tiedot voivat liittyä esimerkiksi alihankkijoihin tai alkuperämaahan). Yritykset voivat luoda ja käyttää alan yleisiä raportointipohjia liikekumppaneiden liiallisen kuormittamisen välttämiseksi
► Katso liite K12
- käyttää olemassa olevaa jäljitettävyyden- tai käsittelyketjujärjestelmää¹⁵ parantaakseen ylempänä toimitusketjussa olevien liiketoimintasuhteiden näkyvyyttä. Tämä on erityisen oleellista tuotepainotteisille yrityksille, joilla on fyysisiä toimitusketjuja.

Arvioidakseen ylempänä toimitusketjussa olevia liiketoimintasuhdetta yritykset voivat mahdollisuuksien mukaan toimia seuraavasti:

- Yritys voi käyttää olemassa olevia luotettavia arviointia näistä liiketoimintasuhteista – esimerkiksi yhteistyöaloitteen kautta jaettuja arvioita, portaittain ilmoitettuja yritystoimintaa koskevia tietoja tai kirjallisista sopimuksista toisiin siirtyneitä ehtoja.¹⁶
- Mikäli portaittaisen raportoinnin, periytyneiden ehtojen tai jäljitettävyyden avulla saatuja luotettavia arviointia ei ole, muiden teollisten toimijoiden kanssa yhteisiä liiketoimintasuhdetta voidaan tunnistaa niitä koskevien arviointien tekemiseksi tai teettämiseksi.
- Yritys voi arvioida toimitusketjun valvontapisteissä toimivien liikekumppanien asianmukaisen huolellisuuden prosessia. ► Katso laatikko 5

¹⁵ Jäljitettävyyden prosessi, jonka avulla yritykset voivat seurata materiaaleja ja tuotteita toimitusketjussaan.

¹⁶ Portaittaisessa ilmoittamisessa yritys ilmoittaa tietoja ketjussa seuraavana oleville hankinnoilleen, jotka ilmoittavat niitä edelleen omille hankinnoilleen. Peritty ehto on lauseke, joka siirtyy yleisestä sopimuksesta alemman tason sopimuksiin.

Laatikko 5. Toimitusketjun hallintapisteissä toimivat liiketoimintakumppanit

Yritykset voivat tunnistaa hallintapisteitä (kutsutaan toisinaan myös "pullonkauloiksi") huomioimalla

- toimitusketjun keskeiset muutoskohdat, joissa jäljitettävyyys- tai käsittelyketjutiedot voivat sulautua yhteen tai kadota
- toimijoiden lukumäärän esimerkiksi tapauksissa, joissa verrattain pieni määrä yrityksiä käsittelee suurta osaa prosessin syötteistä ja välittää ne eteenpäin toimitusketjussa
- kohdan, jossa yrityksellä on eniten vaikutusvaltaa toimitusketjun loppuosaan nähden
- kohdat, joissa järjestelyt ja auditointiohjelma ovat jo käytössä, ja hyödyntää näitä järjestelmiä päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Hallintapisteiden yrityksillä on todennäköisesti enemmän näkyvyyttä ja/tai vaikutusvaltaa ylempänä toimitusketjussa olevien toimittajiensa ja liikekumppaneidensa tekemisiin kuin lähempänä kuluttajia ja loppuasiakkaita olevien yritysten toimintaan. Selvittämällä asianmukaisen huolellisuuden mukaisesti, että hallintapisteiden yritykset omalta osaltaan noudattavat asianmukaista huolellisuutta, saavutetaan jonkinlaista varmuutta toimittajiin liittyvien haittavaikutusriskien tunnistamisesta, ehkäisystä ja lieventämisestä. Hallintapisteitä voidaan tunnistaa ja osallistaa lisäämällä toimittajien ja liikekumppanien kanssa tehtyihin sopimuksiin vaatimuksia tunnistaa hallintapisteitä (luottamuksellisesti) ja pyytämällä toimittajia/liikekumppaneita tekemään hankinnat näiden ohjeiden vaatimukset täyttäviltä hallintapisteiltä. Tietoa ylempänä toimitusketjussa olevista toimijoista voidaan välittää luottamuksellisilla toimittajia koskevilla tiedonjakojärjestelmillä ja/tai koko alan kattavilla järjestelyillä.

Arvioidaan yrityksen osallisuutta tunnistettuihin todellisiin tai mahdollisiin haittavaikutuksiin asianmukaisten toimenpiteiden määrittämiseksi. Arvioidaan erityisesti, (a) onko yritys aiheuttanut (tai aiheuttaisiko se) haittavaikutuksen, (b) onko se myötävaikuttanut (tai myötävaikuttaisiko se) haittavaikutukseen tai (c) liittyykö (tai liittyisikö) haittavaikutus suoraan liiketoimintasuhteen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin.

► *Katso kohta II, 2.3*

K29. Mitä tarkoitetaan haittavaikutuksilla, jotka yritys on ”aiheuttanut”, joihin se on ”myötävaikuttanut” ja jotka ovat ”suorassa yhteydessä” sen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin?

► *Katso kohta II, 2.3*

Aiheuttaminen: Yritys aiheuttaa haittavaikutuksen, jos sen toiminta itsessään¹⁷ saa vaikutuksen aikaan.

► **ESIMERKIKSI** Yritys syrjii naisia tai rotuvähemmistöjä rekrytointikäytännöissään tai lahjoo ulkomaisia viranomaisia.

Myötävaikuttaminen: Yritys myötävaikuttaa haittavaikutukseen, jos se toiminnallaan yhdessä muiden tahojen kanssa aiheuttaa haittavaikutuksen tai jos toinen taho päätyy aiheuttamaan haitan yrityksen vaikutuksesta, avustuksella tai kannustamana. Myötävaikutuksen on oltava merkittävä: se ei siis tarkoita vähäisiä ja merkityksettömiä myötävaikutussuhteita.

Monien tekijöiden huomiointi voi olla tarpeen, kun arvioidaan myötävaikutuksen merkittävyyttä ja selvitetään, onko toinen taho aiheuttanut haittavaikutuksen yrityksen vaikutuksesta, avustuksella tai kannustamana. Seuraavat tekijät on huomioitava:

- Miten suurissa määrin yritys kannusti ja motivoi toista tahoa aiheuttamaan haittavaikutuksen – eli miten paljon sen toiminta lisäsi vaikutuksen riskiä.
- Olisiko yritys voinut tai olisiko sen pitänyt tietää haittavaikutuksesta tai sen riskistä (ennustettavuus).
- Miten paljon yrityksen toimet todellisuudessa lievensivät haittavaikutusta tai sen toteutumisen riskiä.

Pelkkä haittavaikutuksille suotuisat olosuhteet aiheuttavan liiketoimintasuhteen tai toiminnan olemassaolo ei välttämättä muodosta myötävaikutussuhdetta. Kyseessä olevan toiminnan tulisi merkittävästi lisätä haittavaikutuksen riskiä.

¹⁷ OECD-ohjeiden (2011) luvun IV kappaleessa 42. todetaan, että ”toimintaan voivat sisältyä sekä teot että tekemättä jättämiset.”

► **ESIMERKIKSI** Jälleenmyyjä määrittää tuotteille erittäin lyhyen toimitusajan, vaikka aiempien vastaavien tuotteiden perusteella tavoitetta ei pystytäkään toteuttamaan. Samalla myyjä rajoittaa ennalta hyväksytyin alihankinnan käyttöä.

- Liian lyhyt toimitusaika ja alihankintajärjestelyjen käytön rajoittaminen lisäävät valmistajan riskiä joutua teettämään työntekijöillään liikaa ylitöitä.
- Vaikutuksen ennustettavuus voi olla selvä, sillä jälleenmyyjä tietää kokemuksesta, ettei toimitusaika ole riittävä ja että liian lyhyet toimitusajat johtavat alalla yleisesti liiallisiin ylitöihin.
- Mikäli jälleenmyyjä ei siis ryhdy vaikutusta lieventäviin toimiin, se saattaa myötävaikuttaa siihen, että valmistajan henkilöstöllä on liikaa ylitöitä.

► **ESIMERKIKSI** Yksityinen terästehtaan hallituksessa istuva ja johdon kanssa usein keskusteleva pääomasijoittaja vastustaa äänestyksessä valumaveden käsittelylaitteiston asentamista tehtaalle. Käsittelyjärjestelmän puuttumisen takia valumavesi saastuttaa paikallisyhteisön juomaveden.

- Projektin johdon kannustaminen olemaan asentamatta teknologiaa, joka voi ehkäistä tai lieventää vesistöjen saastumista, lisää haittavaikutusten riskiä.
- Ennustettavuus voi olla selvä, sillä terästeollisuuden ympäristöasioiden ammattilaisten keskuudessa tiedetään hyvin, että vedenkäsittelylaitteistoa tarvitaan estämään juomaveden saastuminen.
- Jos sijoittaja olisi noudattanut asianmukaista huolellisuutta ja puoltanut erillistä valumaveden käsittelylaitosta, juomaveden saastumisriski ja haitan ennustettavuus olisivat olleet matalampia eikä sijoittajalla olisi ollut myötävaikutussuhdetta haittaan.

Suora yhteys: Yhteys määrittyy haittavaikutuksen ja yrityksen toiselta taholta hankkimien tuotteiden, palveluiden tai toimintojen (eli liiketoimintasuhteen) perusteella. Suora yhteys ei tarkoita suoraa sopimussuhdetta (esimerkiksi suoraa hankintasuhdetta).

► **ESIMERKIKSI** Yritys hankkii lapsityövoimalla louhittua kobolttia ja käyttää sitä tuotteissaan, joten yrityksen ja haittavaikutuksen (lapsityövoiman käytön) välille muodostuu suora yhteys. Tässä tapauksessa yritys ei itse aiheuttanut haittavaikutusta tai myötävaikuttanut siihen, mutta koska sillä on liiketoimintasuhte materiaalia tuottaviin tahoihin (eli sulattamo, mineraalin jälleenmyyjät ja kaivosalan toimijat, jotka käyttävät lapsityövoimaa), yrityksen tuotteiden ja haittavaikutuksen välille voi silti syntyä suora yhteys.

Yrityksen suhde haittavaikutukseen ei ole staattinen. Se voi muuttua esimerkiksi tilanteiden kehittyessä ja sen mukaan, miten paljon asianmukainen huolellisuus ja tunnistettuihin riskeihin ja vaikutuksiin puuttuminen vähentävät haittavaikutusten toteutumisriskiä.

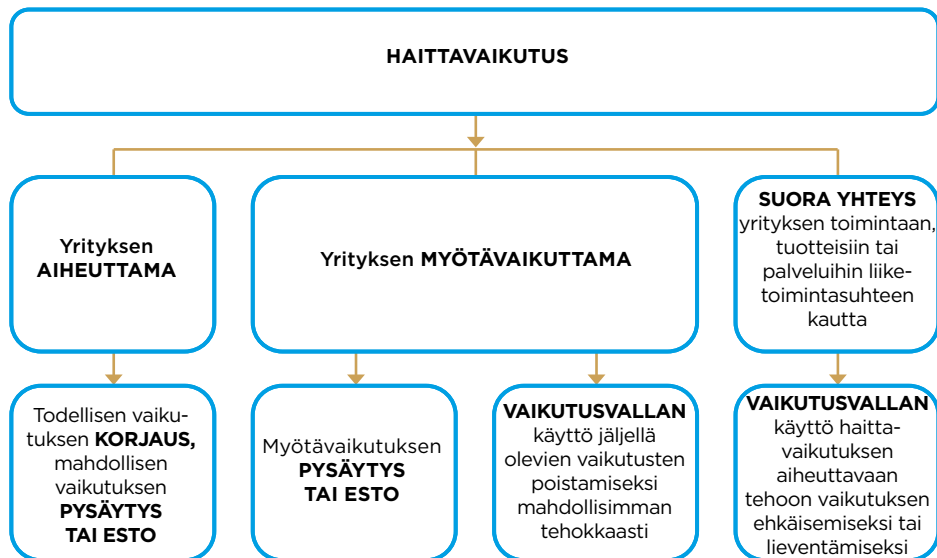
Yleensä yritys aiheuttaa haittavaikutuksen todennäköisemmin omien toimintojensa yhteydessä, ja suora yhteys muodostuu useimmiten liiketoimintasuhteiden aiheuttamiin haittavaikutuksiin. Myötävaikutusta voi tapahtua yrityksen omien toimintojen tai liiketoimintasuhteen yhteydessä.

Yllä olevia luonnehdintojen ei ole tarkoitus kumota minkäänlaisia oikeudellisia vastuuta. Kansallinen lainsäädäntö voi sisältää tarkkoja näkökantoja tai sääntöjä, jotka koskevat oikeudellisen vastuun määrittämistä tukevia vaikutussuhteita. Esimerkiksi lahjontaan syyllistyneet yritykset katsotaan yleensä paikallisissa korruptionvastaisissa laeissa haittavaikutuksen aiheuttajiksi tai myötävaikuttajiksi.

K30. Miksi tavalla, jolla yritys on osallinen haittavaikutuksiin, on merkitystä? ► Katso kohta II, 2.3

Yrityksen suhde haittavaikutukseen (eli onko yritys vaikutuksen aiheuttaja tai myötävaikuttaja, vai onko sillä suora yhteys vaikutukseen liiketoimintasuhteen kautta) on tärkeä näkökohta, sillä se määrittää, miten yrityksen tulee reagoida vaikutukseen ja onko sillä tilanteessa vastuuta korjata tilanne tai osallistua korjaamiseen. ► Katso kuva 2

Kuva 2. Haittavaikutuksiin puuttuminen

Huomio: Tarkempia ohjeita ihmisoikeuksiin liittyviin haittavaikutuksiin puuttumisesta on annettu OECD-ohjeiden (2011) luvussa IV.

Todellisista ja potentiaalisista haittavaikutuksista satujen tietojen avulla priorisoidaan tarvittaessa olennaisimpia vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä riskejä ja vaikutuksia vakavuuden ja todennäköisyyden perusteella. Priorisointi on olennaista, kun kaikkia potentiaalisia ja todellisia haittavaikutuksia ei ole mahdollista korjata välittömästi. Kun kaikkein tärkeimmät vaikutukset on tunnistettu ja käsitelty, yrityksen tulisi siirtyä käsittelemään vähemmän merkityksellisiä vaikutuksia. ► *Katso kohta II, 2.4*

K31. Miten yritys voi priorisoida toimiaan pyrkiessään ehkäisemään ja lieventämään haittavaikutuksia kaikissa toiminnoissaan ja liiketoimintasuhteissaan?

► *Katso kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden keskeiset ominaispiirteet – Asianmukainen huolellisuus voi sisältää priorisointia (riskiperusteista); Kohta II, 2.4*

Kun priorisoidaan vastetoimia todellisen tai mahdollisen haitan merkittävyys on tärkein tekijä.¹⁸ Ottaen huomioon, että yritys voi joutua tekemisiin monien merkittävien haittavaikutusten kanssa, haitan välittömyyttä voidaan tarkastella toissijaisesti.

► **ESIMERKIKSI** Jos tehtaalla havaitaan välitön vaarallisista sähköjärjestelmistä johtuva tulipaloriski, voidaan ensisijaisesti pyrkiä varmistamaan, että rakennus on turvallinen ja työntekijät ovat tietoisia menettelystä tulipalon sattuessa. Tämän jälkeen voidaan siirtyä käsittelemään veden saastumisriskiä, joka on yhtä vakava, mutta jonka ei odoteta toteutuvan viiden vuoden sisällä.

¹⁸ Ihmisoikeuksiin kohdistuvien riskien priorisoinnissa mahdollisen haittavaikutuksen vakavuus tulee asettaa etusijalle sen todennäköisyyteen nähden.

A.3

Haitallisten vaikutusten pysäyttäminen, ehkäiseminen ja lieventäminen

Lopetetaan toiminta, joka aiheuttaa vastuulliseen liiketoimintatapaan liittyviä haittavaikutuksia tai myötävaikuttaa niiden syntymiseen. Tämä perustuu yrityksen arvioon haittavaikutuksistaan. Kehitetään ja toteutetaan tarkoitukseen sopivia suunnitelmia, joiden avulla voidaan ehkäistä ja lieventää mahdollisia (tulevia) haittavaikutuksia. ► *Katso kohta II, 3.1*

K32. Mitä eroa on haittavaikutusten ehkäisemisellä ja niiden lieventämisellä? ► *Katso kohta II, 3.1*

Ehkäisemisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla pyritään ehkäisemään haittavaikutuksen toteutuminen (esimerkiksi haittavaikutuksen toteutumisiriskiä alentavat toimet).

Lieventäminen taas viittaa toimenpiteisiin, jotka vähentävät haitan toteutumisesta aiheutuvia vaikutuksia. Ehkäiseminen on asianmukaisen huolellisuuden pääasiallinen tavoite.

► ESIMERKIKSI

- Työsuojelun yhteydessä vaaran poistaminen katsotaan parhaaksi tavaksi estää tapaturmat ja terveyshaitat.
- Vedenkäsittelyprosessit voivat lieventää veden saastumista vähentämällä epäpuhtauksien määrää vedessä.

► ESIMERKIKSI

- Osallistumalla korkean riskin alueilla yhteisiin hankkeisiin, joilla koulutetaan paikallisia toimijoita vastustamaan lahjontaa ja parantamaan paikallishallinnon mahdollisuuksia valvoa ja pitää yllä lahjontaa estävää lainsäädäntöä.
- Lahjonnan vaikutuksia voidaan lieventää tekemällä yhteistyötä syyttäjän kanssa ja ilmiantamalla lahjuksia pyytäneet viranomaiset asianmukaisesti.

K33. Miten yrityksen tulisi ehkäistä ja lieventää todellisia tai mahdollisia haittavaikutuksia, jotka se voi aiheuttaa tai joihin se voi myötävaikuttaa? ► Katso II, 3.1

Tärkeintä on, että yritykset lopettavat kaiken todellisia haittavaikutuksia aiheuttavan ja niihin myötävaikuttavan toiminnan.

Yrityksillä on monia tapoja ehkäistä tai lieventää omien toimintojensa tulevia haittavaikutuksia.

► ESIMERKIKSI

- Soveltamis-/muokkaustoimet: Toisinaan tiettyjä osa-alueita yrityksen toiminnoista, tuotteista tai palveluista voidaan joutua soveltamaan tai muokkaamaan haittavaikutusten ehkäisemiseksi. Esimerkiksi öljyputki voidaan joutua siirtämään paikallisyhteisöjen terveysriskien välttämiseksi, tai tuotantoprosesseja voidaan joutua muuttamaan myrkyllisten aineiden välttämiseksi.
- Laitosten uusiminen: Joitain haittavaikutuksia voidaan välttää ainoastaan sijoittamalla laitosten ja laitteistojen päivityksiin. Näihin investointeihin voivat kuulua valaistus, ilmanvaihto, hätäpoistumistiet, uudet laitteistot, haittavaikutuksia estävä teknologia jne.
- Menettelyt: Yritystason menettelyjen ja niihin liittyvien toteutusohjeiden kehittäminen voivat itsessään estää haittavaikutusten toteutumisen. Esimerkiksi rekrytoinnissa tapahtuvaa syrjintää estävällä menettelyllä ja siihen liittyvillä prosesseilla voidaan estää syrjintää. ► *Katso kohta II, 1.1–1.2*
- Koulutus: Työntekijöiden ja johdon tehokkaalla koulutuksella voidaan auttaa ehkäisemään haittavaikutusten toteutumista. Koulutukseen voi liittyä laajalti erilaisia tekijöitä, kuten yritystason menettelyjä ja ohjeita, lakeja ja velvoitteita, koneistoon ja kemikaalien turvalliseen käsittelyyn liittyviä vaatimuksia sekä keinoja lisätä tietoisuutta riskien tunnistamisesta. ► *Katso kohta II, 1.2(f); 1.3(d)*
- Varoitusjärjestelmät: Osana näitä järjestelmiä tunnistetaan varoitusmerkkejä tai riski-indikaattoreita sekä kehitetään menettelyjä, joiden avulla yritys voi seurata suoraan tai myötävaikutuksella aiheutettujen haittavaikutusten havainnointia.
- Järjestelmään liittyviin ongelmiin puuttuminen: Aiheuttaessaan haittavaikutuksia tai myötävaikuttaessaan niihin yrityksillä on velvollisuus puuttua vaikutuksiin myös silloin, kun toiminta-alueella on yleisiä järjestelmään liittyviä ongelmia. Vaikka yrityksillä ei ole vastuuta selvittää järjestelmään liittyviä ongelmia yhteiskunnan tasolla, näihin haasteisiin vastaaminen voi olla tehokas tapa ehkäistä tai lieventää haittavaikutuksia. ► *Lisätietoja järjestelmään liittyviin riskeihin puuttumisesta on laatikossa 6*

Laatikko 6. Rakenteellisten ongelmien käsittely

Rakenteelliset ongelmat viittaavat ongelmiin tai haasteisiin, joita esiintyy tietyissä olosuhteissa ja jotka johtuvat yrityksen välittömän vaikutuspiirin ulkopuolisista juurisista, mutta jotka silti lisäävät haittavaikutusten riskiä yrityksen omassa toiminnassa tai toimintusketjussa. Rakenteelliset riskit voivat johtua hallinnollisista virheistä sekä hallitusten kyvyttömyydestä täyttää tehtävänsä lain ja ihmisoikeuksien noudattamisessa. Esimerkkejä rakenteellisista ongelmista ovat huono koulutuksen saatavuus ja korkea köyhyysaste, jotka saattavat kasvattaa lapsityövoiman, lahjonnan ja korruption riskiä hallinnossa sekä vähemmistöryhmien rakenteellisen syrjinnän ja laajalle levinneen naisten ja tyttöjen häirinnän ja hyväksikäytön riskiä yhteiskunnassa. Vaikka yritykset eivät olekaan vastuussa hallitusten kyvyttömyydestä toimia, päätös toimia olosuhteissa, joissa esiintyy rakenteellisia ongelmia vaikuttaa asianmukaisen huolellisuuden luonteeseen ja laajuuteen.

Yritykset voivat käsitellä rakenteellisiin ongelmiin liittyviä riskejä monilla tavoilla. Yritykset voivat esimerkiksi toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- **Tehdä yhteistyötä yli toimialarajojen** – Järjestelmälliset ongelmat koskettavat usein monia eri toimialoja jonkin tietyn kontekstin sisällä. Yritykset voivatkin päättää tehdä koordinointi- ja yhteistyötä useiden toimialojen kanssa skaalataksaan tehokkaita ongelmien ehkäisy- ja lievennyskeinoja. Näin ongelmaa ei vain siirrellä toimialalta toiselle.*
- **Osallistaa julkishallintoa** – Lainmukaisten ja käytännön sanelemien rajoitusten tunnustaminen niissä olosuhteissa, joissa julkishallinto ei toteuta tehtävänsä suojella kansalaisiaan, yritykset voivat käyttää vaikutusvaltaansa (paikallista tai kansallista) julkishallintoa kohtaan ja kannustaa hallintoa aikaansaamaan muutosta, esimerkiksi tehokkaamman lakien ja säädösten toimeenpanon tai vastuullisen liiketoiminnan mahdollistamisen kautta. Osallistaminen voi käsittää useita toimenpiteitä, kuten avoimia kirjeitä julkishallinnolle, sitouttamista useiden sidosryhmien välisten aloitteiden kautta, vuoropuheluun osallistumista, jne. Yritykset voivat myös tehdä yhteistyötä julkishallintojen kanssa ja kannustaa niitä edistämään vastuullista liiketoimintaa.
- **Tunnistaa tehokkaita olemassa olevia aloitteita** – Yritykset voivat torjua tavanomaisia toimialakohtaisia riskejä hyödyntämällä suositeltavia hallitusten, teollisuusjärjestöjen, useiden sidosryhmien välisten aloitteiden tai samalla alalla toimivien vertaistensa kehittämia ehkäisy- ja lievennyskeinoja. Olemassa olevien aloitteiden ja niiden tavoitteiden tunnistaminen auttaa yrityksiä ymmärtämään, kuinka ne pystyvät hyödyntämään olemassa olevia strategioita rakenteellisten riskien ehkäisyssä ja lievennyksessä. Yritykset voivat esimerkiksi hyödyntää yhteisössä jo käytössä olevia valitusmekanismeja.

Rakenteellisten ongelmien käsittely voi olla hidasta ja kouriintuntuvien tulosten saaminen voi kestää kauan, mutta tämän ei kuitenkaan tulisi estää tai horjuttaa rakenteellisiin ongelmiin tarttumista. Siitä huolimatta yritysten, jotka toimivat olosuhteissa, joissa esiintyy niiden omia toimintoja ja toimitusketjuja haittaavia rakenteellisia ongelmia tulee valmistautua olemaan läpinäkyviä päätöksenteossaan ja toimintansa jatkamisen perusteluissa, ja harkitsemaan pystyvätkö ne jatkamaan toimintaansa tai hankintaansa vastuullisesti olosuhteissa edellä mainittujen toimenpiteiden ollessa käynnissä. Monessa tapauksessa vaaditaan entistä tehokkaampia toimia haittavaikutusten valvontaan ja ehkäisyyn yrityksen toiminnassa ja toimitusketjuissa samalla, kun yritys pyrkii löytämään ratkaisuja rakenteellisiin ongelmiin.

* Esimerkiksi olosuhteissa, joissa lapsityövoima on rakenteellinen riski, lapsityövoiman poistaminen yhdeltä toimialalta saattaa vain siirtää lapset työskentelemään toisaalle. Siksi tarvitaan toimialarajat ylittäviä toimia.

Yrityksen priorisoinnin perusteella kehitetään ja toteutetaan suunnitelmia, joiden avulla pyritään estämään tai lieventämään vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä todellisia tai mahdollisia haittavaikutuksia, jotka ovat suoraan yhteydessä yrityksen tai liiketoimintakumppanin toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin. ► *Katso kohta II, 3.2*

K34. Kuinka yritys voi liiketoimintasuhteissaan pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään toteutuneita tai mahdollisia vaikutuksia, jotka liittyvät suoraan sen toimintoihin, tuotteisiin tai palveluihin

► *Katso kohta II, 3.2*

Vaatimuksen, että yritys pyrkii liiketoimintasuhteissaan ehkäisemään ja lieventämään toteutuneita tai mahdollisia haittavaikutuksia, jotka liittyvät suoraan sen toimintoihin, tuotteisiin tai palveluihin ei ole tarkoitus siirtää vastuuta haittavaikutuksen aiheuttavalta tai siihen myötävaikuttavalta taholta yritykselle, jonka kanssa taholla on liiketoimintasuhde.¹⁹ Vastuu vaikutuksista pysyy taholla tai tahoilla, jotka aiheuttavat haittavaikutuksia tai myötävaikuttavat niihin.²⁰ Vaikka yritys ei pystyisikään itse käsittelemään haittavaikutusta, sen tulisi pyrkiä vaikuttamaan omaan liiketoimintasuhteeseensa, jotta se voisi ehkäistä tai lieventää haittavaikutuksia. ► *Katso kohta I, Asianmukaisen huolellisuuden ominaispiirteet – Asianmukainen huolellisuus ei siirrä vastuuta*

Seuraavassa on lueteltu toimia, joiden avulla voidaan yrittää ehkäistä tai lieventää liiketoimintasuhteeseen liittyviä haittavaikutuksia:

- Liiketoiminnan muokkaaminen yrityksen liiketoimintakumppaneihin liittyvien haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. ► *Katso liite K35*
- Vaikutusvallan käyttäminen mahdollisuuksien mukaan muutoksen aikaansaamiseksi haittavaikutuksia aiheuttavan tahon toiminnassa. ► *Katso liitteet K36–37*
- Liiketoimintakumppanien tukeminen haittavaikutusten ehkäisemisessä tai lieventämisessä. ► *Katso liite K38*
- Liiketoimintasuhteen lopettaminen. ► *Katso liite K39*
- Rakenteellisten ongelmien käsittely. ► *Katso laatikko 6*

¹⁹ OECD (2011), luku II, kappale 12.

²⁰ Emt.

K35. Miten yritys voi pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään liikesuhteisiin liittyviä haittavaikutuksia? ▶ Katso kohta II, 3.2

Monet yritysten ohjeiden kohdan II, alakohdan 1.1 mukaisista hallintajärjestelmistä auttavat ehkäisemään ja lieventämään haittavaikutuksia yrityksen toimitusketjussa joko vähentämällä korkean riskin liiketoimintakumppanien kanssa työskentelyn todennäköisyyttä alun alkaen tai lisäämällä yrityksen vaikutusvaltaa uusien toimittajien/liikekumppanien suhteen. Tällaisia keinoja voivat muun muassa olla vastuullisen liiketoiminnan vaatimusten sisällyttäminen kumppanuuteen esimerkiksi asettamalla pätevyys- tai kilpailutuskriteerejä, jotka pohjaavat vastuullisen liiketoiminnan standardeihin.

Muita yritysten käytössä olevia keinoja ehkäistä tai lieventää haittavaikutuksia ovat muun muassa sen toiminnan, tuotteiden tai palvelujen soveltaminen tai muokkaaminen.

Tulevia riskejä voidaan välttää esimerkiksi sisällyttämällä asianmukaisen huolellisuuden vaatimuksia tuotteen suunnitteluprosessiin ottamalla mahdolliset vastuullisen liiketoiminnan näkökohdat huomioon tuotteen muiden ominaisuuksien, kuten toteuttamiskelpoisuuden, hinnan ja kysynnän, ohella ja selvittämällä kannattaako tuotetta ylipäänsä viedä kehittelystä tuotantoon.

K36. Kuinka yritys voi hyödyntää vaikutusvaltaansa?

▶ Katso kohta II, 3.2(c)–(e)

Yrityksellä on vaikutusvaltaa silloin kun ”sillä on mahdollisuus saada aikaan muutos haittaa aiheuttavan toimijan virheellisissä toimintatavoissa”.²¹ Vaikutusvallan oikeanlainen käyttö määräytyy kyseessä olevien haittavaikutusten, yrityksen käytössä olevan vaikutusvallan ja muiden toimialakohtaisten tekijöiden ja/tai liikekumppanuuden laadun perusteella. Yritykset voivat myös hyödyntää useiden keinojen yhdistelmää käyttäessään vaikutusvaltaansa.

▶ **ESIMERKIKSI** seuraavat keinot saattavat sopia joillekin toimialoille ja joihinkin tilanteisiin:

- Liikekumppanin suostuttelu ehkäisemään ja/tai lieventämään haittavaikutuksia tuomalla esiin vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä haittavaikutuksia kirjoittamalla kirjeitä, lähettämällä sähköpostia, soittamalla puhelimella tai järjestämällä tapaamisia kumppanin suorittavan portaan, ylemmän johdon ja/tai hallituksen kanssa.
- Vastuullisen liiketoiminnan ja asianmukaisen huolellisuuden edellyttäminen etenkin kaupallisissa sopimuksissa.

21 OECD (2011), Yleisiä periaatteita koskeva selitysosa, kappale 19.

- Taloudellisten kannusteiden – kuten sitouttamisen pitkäaikaisiin sopimuksiin ja uusiin tilauksiin – ja vastuullisen liiketoiminnan yhdistäminen.
- Sijoittajien läsnäolo vuosikokouksissa sekä puheenvuorojen ja äänioikeuden käyttäminen vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä haittavaikutuksia koskien, vastuullisuustietojen pyyntö sijoittavilta yhtiöiltä ja omien odotusten esille tuonti.
- Keskustelu vastuulliseen liiketoimintaan liittyvistä haittavaikutuksista lainsäätäjien ja valtaapitävien kanssa, jotta he saisivat aikaan muutoksia haittaa aiheuttavien toimijoiden virheellisissä toimintatavoissa.
- Sen kertominen, että liikekumppanuus saattaa päättyä, jos vastuullisuusasioita koskevia odotuksia ei täytetä (esimerkiksi sopimuslausekkeiden, yrityksen käytäntöjen ja päätöksentekijöiden kanssa pidettyjen tapaamisten avulla).

Joskus vaikutusvallan hyödyntämistä on rajoitettu tai yrityksellä ei ole vaikutusvaltaa.

► *Katso liite K37*

K37. Miten yritys voi toimia, jos sillä ei ole riittävää vaikutusvaltaa?

Jos yrityksellä ei ole tarvittavaa vaikutusvaltaa liikesuhteissaan, se voi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä lisäämään vaikutusvaltaansa.

► Yritys voi **ESIMERKIKSI**

- integroida vastuullista liiketoimintaa ja asianmukaista huolellisuutta koskevat odotuksensa kaupallisiin sopimuksiinsa
- asettaa taloudellisia, vastuullisen liiketoiminnan kriteereihin liittyviä kannustimia
- pyrkii luomaan pitkäkestoisia liikesuhteita toimittajiinsa tai liiketoimintakumppaneihinsa.

Yritykset, joilla ei ole liikesuhteissaan riittävää vaikutusvaltaa, voivat lisätä vaikutusvaltaansa siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista viestimällä yhteisistä odotuksistaan ja toteuttamalla toimenpiteitä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

► **ESIMERKIKSI**

- Samalta toimittajalta tuotteita tai palveluita hankkivat yritykset voivat laatia yhteiset vastuullisen liiketoiminnan vaatimukset toimittajalle. Vastaavasti samalta toimittajalta tuotteita tai palveluita hankkivat yritykset voivat käyttää yhteistä vaikutusvaltaansa rohkaistakseen yhteisiä toimittajiaan ottamaan käyttöön tehokkaat korjaustoimenpiteet kilpailulainsäädännön vaatimukset huomioon ottaen.

► *Katso liite K13*

- Samalla alalla toimivat yritykset voivat toimia yhteistyössä alakohtaisesti tai alueellisella tasolla tunnistaakseen ja sitouttaakseen toimittajia, jotka toimivat alan toimitusketjun yhteisissä valvontapisteissä.

- Yritykset voivat osallistua maantieteellisesti rajattuihin tai asiakohdaisiin hankkeisiin, joiden tavoitteena on estää ja lieventää haitallisia vaikutuksia määritetyillä alueilla (esimerkiksi maa, tuote- tai alakohtaiset pyöreät pöydät, usean sidosryhmän hankkeet ja paikan päällä toteuttavat hankkeet).
- Vähemmistöosakkaat voivat laatia yhteisen kirjeen vastuullista liiketoimintaa koskevista odotuksistaan sijoituksen kohteena olevalle yritykselle ja rohkaista yritystä estämään tai lieventämään haitallisia vaikutuksia tarpeen mukaan.

OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille tunnustetaan käytännön rajoitukset siltä osin, mitkä ovat yritykset mahdollisuudet saada aikaan muutos toimittajiensa toiminnassa.²² Lisäksi hallintotapaa säätelevä lainsäädäntö saattaa joissakin tapauksissa rajoittaa yrityksen keinoja vaikuttaa toimittajan toimintaan tai hallita sitä, kuten sidosryhmien ja sijoituksen kohteena olevien yritysten, hallitusten, johdon ja emoyhtiöiden ja sen tytäryhtiöiden ja/tai yhteisyritysten välistä toimintaa. Yrityksen vaikutusvallan määrä liikekumppania kohtaan, joka aiheuttaa haitallisia vaikutuksia, on merkittävä tekijä, jos pohditaan sitä, mitä yritys voi tehdä suostutellakseen liikekumppaniaan muuttamaan toimintaansa. On kuitenkin otettava huomioon, että yrityksillä on vastuu noudattaa asianmukaista huolellisuutta ja hyödyntää tehokkaasti sitä vaikutusvaltaa, jota niillä on.

K38. Miten yritys voi tukea liikekumppaniaan haittavaikutusten ehkäisemissä tai lieventämisessä? ► Katso kohta II 3.2(b) ja 3.2(g)

Yritys voi tukea liikekumppaniaan suorittamalla toimenpiteitä ohjeiden kohdan II 3.2 mukaisesti.

► Yritys voi **ESIMERKIKSI** toteuttaa seuraavat toimenpiteet:

- Tehdä ja toteuttaa yhteistyössä toimittajien/liikekumppaneiden kanssa aikarajoitteisen ja tulossuuntautuneen korjaavan toimintasuunnitelman.
- Antaa toimittajille/liikekumppaneille teknistä tukea esimerkiksi koulutuksen tai hallintajärjestelmien päivityksen avulla jne.
- Helpottaa toimittajien/liikekumppaneiden osallistumista laajempiin, koko alaa koskeviin tai alueellisiin hankkeisiin, joiden tavoitteena on ehkäistä haitallisia vaikutuksia.
- Edistää toimittajien/liikekumppaneiden ja paikallisten palveluntarjoajien välisiä yhteyksiä.
- Helpottaa korjaavien toimintasuunnitelmien toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen saatavuutta toimittajille/liikekumppaneille esimerkiksi suoran rahoituksen, halpakorkoisten lainojen ja taattujen pitkien hankintasopimusten avulla sekä tarjoamalla apua rahoituksen hankkimiseen.

²² OECD (2011), Yleisiä periaatteita koskeva selitysoisa, kappale 21.

K39. Miten yritys voi päättää liikesuhteen? ► *Katso kohta II, 3.2(h)*

Ohjeiden mukaan liikesuhteen päättäminen saattaa olla viimeinen keino sen jälkeen, kun yritys on käyttänyt muut keinot vakavien haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi tapauksissa, joissa haittavaikutukset ovat peruuttamattomia, joissa muutosta ei kohtuullisesti katsoen voida olettaa tapahtuvan tai joissa on tunnistettu vakavia riskejä tai haittavaikutuksia eikä niitä aiheuttava taho ole ryhtynyt välittömiin toimenpiteisiin riskien tai haittavaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. Yrityksen vaikutusvallan kannalta on usein merkittävää, että se voi tarvittaessa päättää liikesuhteen. Tällaisissa tapauksissa yrityksen on huomioitava myös mahdolliset liikesuhteen päättämiseen liittyvät haittavaikutukset. Jos yritys katsoo liikesuhteen päättämisen olevan paras mahdollinen keino toimia, se voi ryhtyä useisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että liikesuhde päättyy vastuullisesti.

► *Katso kohta II, 3.2(h)*

► **ESIMERKIKSI**

Yrityksen on noudatettava kansallista lainsäädäntöä, kansainvälisiä työelämän normeja ja työehtosopimusten ehtoja.

- Yritys voi esittää liikekumppanilleen ennakoon liikesuhteen päättämiseen liittyviä vaatimuksia.
- Yritys voi antaa yksityiskohtaista, liikesuhteen lopettamista koskevaa päätöstä tukevaa tietoa johdolle ja tarvittaessa ammattiliitolle.
- Yrityksen on tärkeää antaa liikekumppanilleen ennakkovaroitus liikesuhteen päättämisestä hyvissä ajoin.²³

Joissakin tapauksissa liikesuhteen päättäminen ei ole yrityksen kannalta mahdollista tai järkevää.

► **ESIMERKIKSI**

- tapaukset, joissa liikesuhteen ehdot on määritetty sopimuksella tai liikesuhteen päättäminen ei ole käytännön syistä järkevää (esimerkiksi investoinnit koostettuihin salkkuihin tapauksissa, joissa sijoittajan asiakkaat eivät koe sijoitusten purkamista järkeväksi; määräaikaisten sopimukset)
- tapaukset, joissa toimittaja on yrityksen toiminnan kannalta ratkaisevan tärkeä liikekumppani²⁴ (esimerkiksi toimittaja toimittaa yrityksen ydintuotteiden kannalta tärkeää harvinaista mineraalia, jota voidaan ostaa vain pieneltä, riskialttiissa olosuhteissa toimivalta toimittajajoukolta).

23 Tapauksissa, joissa on tunnistettu vakavia haittavaikutuksia tai joissa yritys ei pidä haittavaikutusten ehkäisemistä tai lieventämistä mahdollisena, yritys ei kuitenkaan välttämättä pysty antamaan liikekumppanilleen riittävää ennakkovaroitusta liikesuhteen päättämisestä.

24 Liikesuhde voidaan katsoa ratkaisevan tärkeäksi tilanteissa, joissa sen puitteissa toimitetaan yrityksen liiketoiminnan kannalta ratkaisevan tärkeitä tuotteita tai palveluita, eikä toimittajalle ole olemassa kohtuullista vaihtoehtoa.

Tällaisissa tapauksissa suositellaan, että yritys raportoi tilanteesta sisäisesti, jatkaa liikesuhteen seuraamista esimerkiksi pitämällä yllä tietokantaa tilanteesta ja tarkastelee päätöstään liikesuhteen jatkamisesta olosuhteiden muuttuessa tai osana yrityksen kaikkien haitta-vaikutusten järjestelmällisen käsittelemisen pitkän aikavälin strategiaa. Lisäksi joissakin tapauksissa yrityksen kannattaa selittää toimittajalleen/liikeyhteistyökumppanilleen, miksi se haluaa edelleen jatkaa liikesuhdetta, mikä on jatkamispäätöksen ja yrityksen prioriteettien ja toimintaohjeiden suhde, millaisia toimenpiteitä yritys toteuttaa pyrkiäkseen hyödyntämään vaikutusvaltaansa vaikutusten lieventämiseksi sekä miten yritys jatkossa valvoo liikesuhdetta.

K40. Miten yritys voi pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään liikesuhteisiin liittyviä haittavaikutuksia tapauksissa, joissa yrityksellä ei ole sopimussuhdetta haittavaikutuksia aiheuttavan tahon kanssa? ▶ *Katso kohta II, 3.2*

Yritys voi pyrkiä monin tavoin ehkäisemään ja lieventämään liikesuhteisiin liittyviä haittavaikutuksia tapauksissa, joissa yrityksellä ei ole sopimussuhdetta haittavaikutuksia aiheuttavan tahon kanssa.

▶ ESIMERKIKSI

- Yritys voi pyytää sopimusperustaisia liikeyhteistyökumppaneitaan harjoittamaan liiketoimintaansa ennalta hyväksytyjen liikeyhteistyökumppanien kanssa.
- Yritys voi tehdä hankintoja ja muita kaupallisia toimia sellaisten liikeyhteistyökumppanien kanssa, jotka toimivat toimitusketjun valvontakohdissa ja joilla on käytössään toimitajatia koskevat luotettavat asianmukaisen huolellisuuden prosessit (toimitusketjun osalta). ▶ *Katso liitteen laatikko 5*
- Yritys voi tunnistaa ne korkean riskin liikeyhteistyökumppanit, joiden kanssa yrityksellä ei ole sopimusta, ja toimia suoraan niiden kanssa haittavaikutusten ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi samalla tavalla kuin kohdassa K34 on kuvattu.

A.4

Toteutuksen ja tuloksien seuranta

Seuraa yrityksen asianmukaisen huolellisuuden toimenpiteiden toteutusta ja tehokkuutta eli niitä toimenpiteitä, joiden tavoite on tunnistaa, ehkäistä ja lieventää haittavaikutuksia ja tarpeen mukaan tukea haittavaikutusten korjaamista omassa ja liikekumppanien toiminnassa. Hyödynnä seurannasta opittua näiden prosessien parantamisessa tulevaisuudessa.

► Katso kohta II, 4.1

K41. Mitä tietoja asianmukaisen huolellisuuden prosessissa seurataan? ► Katso kohta II, 4.1

Seurannassa arvioidaan ennen kaikkea sitä, onko tunnistettuihin haittavaikutuksiin puututtu tehokkaasti. Tunnistettuihin haittavaikutuksiin puuttumisen seurannan lisäksi yritykset voivat arvioida koko asianmukaisen huolellisuuden prosessiaan tai tähän liittyviä, useita sidosryhmiä ja alaa koskevia hankkeitaan laajemmin niiden tehokkuuden varmistamiseksi. Arviointia voidaan tehdä säännöllisin väliajoin tai silloin, kun seuranta paljastaa, että merkittäviin haittavaikutuksiin ei ole puututtu tehokkaasti.

Asianmukaisten laadullisten ja määrällisten mittarien määrittäminen saattaa auttaa seurannassa.

► Sopivia mittareita ovat **ESIMERKIKSI** seuraavat:

- niiden haittavaikutusten kohteena olevien sidosryhmien prosenttiosuus, joiden mielestä haittavaikutuksiin on puututtu asianmukaisesti
- suunnitellun aikataulun mukaan toteutettujen sovittujen toimenpiteiden prosentti- tai lukumäärä
- niiden haittavaikutusten kohteena olevien sidosryhmien prosenttiosuus, joiden mielestä valitusten tekemisen kanavat ovat helposti saavutettavia, oikeudenmukaisia ja tehokkaita
- tunnistettuihin haittavaikutuksiin liittyvien toistuvien ongelmien määrä.

Mittarit voivat olla tilannekohtaisia ja vaihdella yrityksen asianmukaisen huolellisuuden prosessiin liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden mukaan.

K42. Miten yritys voi seurata toteutusta ja tuloksia?

► *Katso kohta II, 4.1*

Se, miten yritys seuraa asianmukaisen vastuullisuuden prosessin toteutusta ja tuloksia sekä haittavaikutuksiin puuttumisen tehokkuutta, vaihtelee yrityksen toimintaympäristön, koon sekä sen omaan toimintaan ja liikesuhteisiin liittyvien riskien mukaan. Useissa tapauksissa yrityksen on tarkasteltava monenlaisia lähteitä ja tietoja, kuten arviointitietoja, valitusmekanismeista saatuja tietoja ja sidosryhmien antamaa palautetta saadakseen kokonaiskuvan siitä, arvioidaanko haittavaikutuksia vai ei.

► **ESIMERKIKSI** jos yritys pyrkii seuraamaan sen suoriin toimittajiin yhdistetyn lapsityövoiman valvonnan tehokkuutta useissa maissa, yritys voi harkita seuraavia toimenpiteitä:

- Toimipaikan tasolla yritys voi:
 - » seurata yksittäisten toimittajien edistystä lapsityövoiman lopettamiseen tähtäävien korjaavien toimintasuunnitelmien toteuttamisessa
 - » kerätä työntekijöiltä, työntekijöiden edustajilta ja ammattiliitoilta palautetta siitä, miten lapsityövoimaan liittyviin asioihin on kussakin toimipaikassa puututtu tehokkaasti
 - » seurata tunnistettuja lapsityövoimatapauksia sekä sitä, miten tapauksiin on puututtu (eli miten asia on korjattu).
- Maailmanlaajuisella tasolla yritys voi tarkastella arviointitietoja, raportoituja valituksia ja kaikilta sen korkean riskin toimittajilta tai korkean riskin toimipaikoista kerättyjä luotettavia raportteja vuosittain arvioidakseen lapsityövoiman ehkäisemisen ja vähentämisen edistymistä ja kehityskulkuja.

Se, miten usein yritys seuraa edistystä, riippuu myös yrityksen seuraamien toteutuneiden tai mahdollisten haittavaikutusten luonteesta ja vakavuudesta. Esimerkiksi vakavia haittavaikutuksia on seurattava tarkemmin, jotta voidaan varmistua, että niihin on puututtu tehokkaasti.

Useissa tapauksissa toteutuksen ja tuloksien seuranta voidaan integroida olemassa oleviin sisäisiin seuranta- ja raportointiprosesseihin.

K43. Kuka yrityksessä vastaa toteutuksen ja tulosten seurannasta? ► *Katso kohta II, 4.1*

Vastuu toteutuksen ja tulosten seurannasta voidaan antaa useille henkilöille yrityksen eri liiketoimintayksiköissä tai toimipaikoissa tarpeen mukaan.

► ESIMERKIKSI

- Yrityksen hankintaosastolla voi olla ensisijainen vastuu toimittaja-arviointien toteutuksen seurannasta ja niihin liittyvistä korjaavista toimenpiteistä.
- Yrityksen osto-osastolla voi olla ensisijainen vastuu liian myöhään tehtyjen tilausten, tilausten muutosten tai tilausten perumisten seurannassa – siis kaikkien sellaisten käytäntöjen, jotka saattavat aiheuttaa työvoimariskejä toimittajilleen.
- Operatiivisen tason henkilöstö voi pyytää haittavaikutusten kohteeksi joutuneilta sidosryhmiltä ja oikeuksien haltijoilta palautetta siitä, onko haittavaikutuksiin puututtu (esimerkiksi konsultoimalla paikallisia yhteisöjä, keräämällä palautetta kokouksiin ja foorumeihin osallistuvilta henkilöiltä tai tekemällä muistiinpanoja ongelmista, joita on esitetty korjattavaksi).

Jos yrityksen ylin johto valvoo toteutuksen ja tulosten seurantaa, voidaan saada entistä täydellisempi kuvan yrityksen edistymisestä koko organisaation tasolla.

Esimerkiksi paikallisella tasolla tietoja (esimerkiksi tiedot toimittaja-arvioinneista) keräävät järjestelmät, joiden tiedot yhdistetään keskitettyyn yksikköön (esimerkiksi päätoimipaikkaan tai alueelliseen toimipaikkaan), saattavat auttaa tunnistamaan laajempia kehityskulkuja, jolloin niistä saatua ymmärrystä voidaan hyödyntää kaikkialla yrityksessä.

K44. Miten yritys voi reagoida seurannan tuloksiin?

► *Katso kohta II, 4.1 (e)–(f)*

Seuranta tarjoaa yritykselle tietoa siitä, auttavatko sen perustamat järjestelmät tehokkaasti yritystä välttämään ja käsittelemään sen oman toiminnan ja sen toimintaketjun haittavaikutuksia sekä siitä, voitaisiinko järjestelmistä tehdä entistäkin tehokkaampia.

► ESIMERKIKSI

- Jos yrityksen toimittaja-arviointi ei paljasta paloturvallisuusriskejä ja toimittajan tiloissa on tulipalo, yritys voi vastata tähän tarkastelemalla uudelleen sitä, miten se arvioi toimittajiensa paloturvallisuutta.
- Jos yritys järjestää lahjusten torjuntaan liittyvää sisäistä koulutusta ja toteuttaa muita lupa-asioihin liittyviä lahjusten torjuntatoimenpiteitä, mutta saa ulkoisen raportoinnin avulla selville, että luvista kuitenkin maksetaan lahjuksilla, yritys voi tarkistaa sisäistä valvontaansa ehkäistäkseen ja lieventääkseen tulevia rikkomuksia.

Jos yrityksen asianmukaisen huolellisuuden prosessit tai menettelytavat eivät toimi tehokkaasti, yrityksen kannattaa teettää sisäinen arviointi asian selvittämiseksi. Tässä prosessissa kannattaa konsultoida asianmukaisen huolellisuuden prosesseissa toimivia työntekijöitä ja asiaan liittyviä ulkoisia sidosryhmiä. Myös ylemmän johdon suorittama seurannan valvonta auttaa osaltaan varmistamaan, että seurannasta saatua tietoa hyödynnetään ja että asianmukaisen huolellisuuden järjestelmiä voidaan kehittää jatkuvasti.

K45. Miten seurantatoimenpiteet priorisoidaan?

► *Katso kohta II, 4.1*

Seurantatoimenpiteet priorisoidaan yrityksen haittavaikutusten ehkäisemisen ja lieventämisen yhteydessä tehtyjen priorisointipäätösten mukaisesti. Toisin sanoen yritysten tulisi priorisoida niiden haittavaikutusten seuranta, jotka ne ovat arvioineet kaikkein merkittävimmiksi ja joita ne ovat ryhtyneet ehkäisemään ja lieventämään. Asianmukaisen huolellisuuden prosesseja voidaan arvioida tarkemmin ja laajemmin säännöllisin väliajoin tai silloin, kun käy ilmi, ettei merkittäviin haittavaikutuksiin ole puututtu tehokkaasti. ► *Katso liitteet K3 ja K315*

Vaikutuksien käsittelyyn liittyvä viestintä

Viestitään ulkoisesti olennaisia tietoja asianmukaisen huolellisuuden prosesseista sekä todellisten tai potentiaalisten haittavaikutuksien tunnistamiseksi ja käsittelemiseksi suoritetuista toimenpiteistä mukaan lukien kyseisiin toimenpiteisiin liittyvät havainnot ja tulokset. ► *Katso kohta II, 5.1*

K46. Millaista on asianmukainen julkinen viestintä ja viestintä sidosryhmille, joihin vaikutukset kohdistuvat? ► *Katso kohta II, 5.1*

Ohjeiden kohdan II 5.1 mukaisesti julkinen viestintä voidaan järjestää monella tavalla edellyttäen, että tieto on julkisesti helposti saatavilla. Lisäksi joillakin lainkäyttöalueilla tai pörsseillä voi olla erityisiä asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä raportointivaatimuksia.

Jos yritys aiheuttaa ihmisoikeuksiin liittyviä haittavaikutuksia tai muuten myötävaikuttaa niihin, sen on ilmoitettava asianmukaiset tiedot vaikutusten kohteena oleville tai mahdollisesti vaikutuksen kohteena oleville oikeuksienhaltijoille ajoissa, kulttuurisensitiivisesti ja helposti saavutettavalla tavalla. Tiedon saatavuus ei tarkoita ainoastaan tiedon fyysistä saatavuutta, vaan myös sitä, että tieto on ymmärrettävää ja julkaistaan sellaisena aikana, sellaisessa muodossa, sellaisella kielellä ja sellaisessa paikassa, että se saavuttaa parhaiten ne, joille se on tarkoitettu, jotta he voivat hyödyntää tietoa mahdollisimman tehokkaalla tavalla. Tiedon tulisi osoittaa yrityksen puuttumisen riittävyys kussakin ihmisoikeuksien haittavaikutuksiin liittyvässä tapauksessa, eikä tieto saisi aiheuttaa riskiä asiaan liittyville sidosryhmille, henkilöstölle tai kaupalliseen luottamuksellisuuteen liittyville lainmukaisille vaatimuksille.²⁵

Viestinnän tulisi lisäksi olla kohdeyleisölle saavutettavassa muodossa.

► Yritys voi **ESIMERKIKSI** toteuttaa viestintää seuraavilla tavoilla:

- henkilökohtaiset tapaamiset
- verkkokeskustelu
- neuvottelu vaikutusten kohteena olevien tai mahdollisesti vaikutusten kohteena olevien oikeuksienhaltijoiden kanssa
- muodolliset julkiset raportit²⁶
- auditointien tai arviointien löydösten jakaminen ammattiliittojen kanssa
- viestintä sopivan välittäjän avulla.

²⁵ YK (2011), periaate 21, selitysosa.

²⁶ Emt.

Sopivaa sidosryhmäviestinnän tapaa valitessaan yritys voi pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Kenelle viestintä on suunnattu?
- Miten kohderyhmä saavuttaa tiedon?
- Millaisia tiedon saatavuuteen liittyviä esteitä tietyillä marginalisoiduilla tai haavoittuvilla sidosryhmillä saattaa olla?
- Millaiset taidot ja kapasiteetti kohderyhmällä on (kieli, lukutaito, sijainti, aika, saatavuus, tekninen osaaminen)?
- Onko viestinnässä otettava huomioon yksityisyydensuojaan tai turvallisuuden liittyviä näkökohtia?
- Mikä on vaikutusten kohteena olevien tai potentiaalisesti vaikutusten kohteena olevien sidosryhmien ja oikeudenhaltijoiden mukaan tärkeää ja hyödyllistä tietosisältöä ja miten tieto olisi parasta jakaa?

Lisäksi yritykset voivat haluta viestiä vaikutusten kohteena olevien tai mahdollisesti vaikutusten kohteena olevien sidosryhmien ja oikeudenhaltijoiden kanssa myös silloin, kun sen liikesuhde on aiheuttanut tai edesauttanut merkittävien haittavaikutusten syntyyn.

Sopivat viestintätavat tällaisissa tilanteissa saattavat sisältää esimerkiksi seuraavia keinoja:

- Työvoima-, ihmisoikeus- tai ympäristöauditointien tai -tarkastusten tulosten jakaminen haittavaikutusten kohteena oleville tai mahdollisesti haittavaikutusten kohteena oleville oikeuksienhaltijoille luottamuksellisuusvaatimukset huomioon ottaen
- Viestintä haittavaikutusten kohteena oleville tai mahdollisesti haittavaikutusten kohteena oleville oikeuksienhaltijoille yhdessä asiaan liittyvien liikekumppaneiden kanssa.
- Viestintä haittavaikutusten kohteena oleville tai mahdollisesti haittavaikutusten kohteena oleville oikeuksienhaltijoille sellaisen usean sidosryhmän tai alakohtaisen hankkeen kautta, jolla voi olla paremmat yhteydet oikeuksienhaltijoihin.

K47. Miten kaupallisesti arkaluonteisista tiedoista voidaan viestiä? ► *Katso kohta II, 5.1*

Kaupallinen luottamuksellisuus ja muut kilpailuun ja turvallisuuteen liittyvät seikat tulisi huomioida viestinnässä.

► ESIMERKIKSI

- Kansallinen lainsäädäntö saattaa estää tiettyjen tietojen ilmoittamisen tai rajata tietyt tiedot suojelluksi kaupalliseksi tiedoksi.
- Yrityksen ja sen liikekumppanien väliset sopimukset saattavat estää tiettyjen tietojen (esimerkiksi asiakkaiden henkilöllisyyden) julkaisemisen.

- Kaupalliset, luottamuksellisuuteen liittyvät seikat saattavat estää tiettyjen tietojen ilmoittamisen (esimerkiksi hintatiedot, toimittajasuhteet).
- Jos tietojen julkaisemiseen liittyy mahdollisia riskejä sidosryhmille tai henkilöstölle (mukaan lukien henkilötietojen julkaisemisiin liittyvät riskit), kaikkia tietoja ei välttämättä voida ilmoittaa.

Joissakin tapauksissa tietojen julkaiseminen voi kuitenkin olla välttämätöntä ihmisoikeuksiin liittyvän yritysvastuun toteuttamiseksi.

► **ESIMERKIKSI**

- vaarallisille aineille altistumisesta tiedotetaan työntekijöille
- tuote- tai ympäristötestauksen tulosten ilmoittaminen elämään ja terveyteen liittyvien oikeuksien suojaamiseksi
- vaarallisia aineita koskevien tietojen ilmoittaminen teollisuusunnettomuuksien uhrien tehokkaan lääkinnällisen hoidon varmistamiseksi.

Tietyt toimintatavat saattavat olla erityisen hyödyllisiä viestittäessä tiedoista siten, ettei tietojen luottamuksellisuus vaarannu.

► **ESIMERKIKSI**

- pääsyn rajoittaminen arkaluonteiseen tietoon vain niille henkilöille, jotka tietojen antaja on hyväksynyt
- tietolähteen anonymisointi
- mahdollisuuksien mukaan pätevien perustelujen ja selitysten antaminen sille, miksi jotakin tiettyä tietoa ei jaeta
- kolmansien osapuolten tai innovatiivisen teknologian hyödyntäminen tärkeimpien tietojen ilmoittamisessa siten, että kaupallisesti arkaluonteiset tiedot suojataan, esimerkiksi julkaisemalla tiettyjä tietoja yhteisesti tai siten, ettei niistä voida tunnistaa yksittäisiä liikekumppaneita tai -suhteita
- raportoinnin siirtäminen ajankohtaan, jolloin henkilöihin kohdistuvat riskit eivät enää ole ajankohtaisia, esimerkiksi valituksen tai riskin käsittelyn jälkeen
- luottamuksellisuuden säilymisen varmistaminen muilla tavoin, kuten kutsumalla kolmas osapuoli arvioimaan yrityksen asianmukaisen huolellisuuden prosessit ja julkaisemaan tulokset julkisesti tai asianmukaiselle yhteistyöhankkeelle.

A.6

Korjaustoimenpiteistä huolehtiminen tai yhteistyön tekeminen tarvittaessa

K48. Mikä on asianmukaisen huolellisuuden ja korjaustoimenpiteiden suhde? ► *Katso kohta II, 6*

Korjaustoimenpide ei ole osa asianmukaisen huolellisuuden prosessia, vaan erillinen, tärkeä prosessi, jonka asianmukainen huolellisuus mahdollistaa ja jota se tukee. Valitus- ja korjaustoimenpideprosessit ovat vuorovaikutuksessa asianmukaisen huolellisuuden prosessin kanssa ja tukevat sitä tarjoamalla kanavia, joiden kautta yritys voi saada tietoonsa vastuulliseen liiketoimintaan liittyviä vaikutuksia ja puuttua niihin. Korjaamisprosessista saatu tieto ja palaute voivat auttaa vahvistamaan todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistamista kiinnittämällä huomiota asioihin, jotka ovat ehkä aiemmin jääneet huomiotta, ja antamalla tietoa siitä, miten haittavaikutuksiin voidaan puuttua tehokkaasti. Seuraavia esimerkkejä ja selityksiä ei voi pitää kattavana luettelona kaikista mahdollisista korjaustoimista.

Kun yritys huomaa aiheuttaneensa haittavaikutuksia tai vaikuttaneensa haittavaikutusten syntyyn, sen on puututtava haittavaikutuksiin tekemällä tarvittavat korjaustoimet itse tai yhteistyössä muiden kanssa. ► *Katso kohta II, 6.1*

K49. Mitä ”korjaaminen” ja ”korjaustoimi” tarkoittavat?

► *Katso kohta II, alakohtat 6.1 ja 6.2*

”Korjaaminen” ja ”korjaustoimi” viittaavat sekä haittavaikutuksen korjaamisprosessiin että niihin konkreettisiin toimenpiteisiin (eli korjaustoimiin), joilla haittavaikutus voidaan käsitellä tai korjata.

K50. Miten yritys voi tunnistaa sopivat korjaustoimet?

► *Katso kohta II, 6.1*

Sopiva korjaustoimi tai korjaustoimien yhdistelmä valitaan haittavaikutuksen luonteen ja laajuuden mukaan. ► *Katso kohta II, 6.1(b)*. Sopivat korjaustoimien muodot on esitetty ohjeiden kohdassa II 6.1(b). Lisäksi myös seuraavista voi olla apua sopivan korjaustoimen määrittämisessä:

- Olemassa olevat standardit – Joissakin tapauksissa kansalliset ja kansainväliset standardit määrittelevät sopivat korjaustoimet.

- Ennakkotapaukset – Jos kansallisia ja kansainvälisiä standardeja ei ole, yritys voi pyrkiä toimimaan yhdenmukaisesti aiempien vastaavien tapausten kanssa.
- Sidosryhmien toiveet – Ihmisoikeuksiin liittyviä haittavaikutuksia korjattaessa on tärkeää kuulla myös vaikutusten kohteeksi joutuneiden näkemys sopivista korjaustoimista.

Yrityksen on mahdollisuuksien mukaan tarjottava laillisia korjausmekanismeja tai tehtävä yhteistyötä sellaisten laillisten korjausmekanismien kanssa, joiden kautta vaikutuksen kohteena olevat sidosryhmät ja oikeudenhaltijat voivat tehdä valituksia ja osoittaa ne yrityksen käsiteltäviksi. ► *Katso kohta II, 6.2*

K51. Mitä ovat ”oikeutetut korjausmekanismit”?

► *Katso kohta II, 6.2*

Oikeutetut korjausmekanismit voivat olla valtion prosesseja tai siitä riippumattomia prosesseja, joiden kautta voidaan valittaa yrityksiä koskevista haittavaikutuksista ja hakea niiden korjaamista.²⁷

► ESIMERKIKSI

- Oikeudelliset menettelyt, kuten oikeudenkäynnit, kanteet ja välimiesmenettelyt, ovat esimerkkejä korjaavista valtion prosesseista.
- Muut kuin oikeudelliset valtion mekanismit, kuten erikoistuneet viranomaiset, kuluttajansuojavirastot, valvontaviranomaiset ja ympäristönsuojeluvirastot ovat esimerkkejä korjaavista prosesseista.
- OECD:n monikansallisille yrityksille suunnattujen toimintaohjeiden kansallinen yhteyselin on virallinen, ei-oikeudellinen mekanismi, jonka kautta voidaan tuoda esiin toimintaohjeiden toteuttamiseen liittyviä huolenaiheita yksittäistapauksissa. ► Katso laatikko 8
- Operatiivisten tason valitusmekanismit, jos ne täyttävät hyväksyttävyyden, saatavuuden, ennakoitavuuden, tasapuolisuuden ja läpinäkyvyyden ydinkriteerit, noudattavat OECD:n monikansallisille yrityksille suunnattuja toimintaohjeita ja perustuvat vuoropuheluun.
- Yritysten ja ammattiliittojen väliset kansainväliset puitesopimukset, useiden sidosryhmien valitusmekanismit, yhteisön valitusmekanismit, työehtosopimukset ja yrityksen toimitusketjun valitusmekanismit ovat esimerkkejä ei valtiollisista prosesseista, joilla voidaan edesauttaa haittavaikutusten korjaamista.

²⁷ OECD (2011) luku IV, kappale 46.

Laatikko 7. Valtion rooli tehokkaiden korjaustoimien saatavuuden varmistamisessa

Valtioiden tehtävä on torjua yritystoimintaan liittyviä ihmisoikeusväärinkäytöksiä. Osana tätä tehtävää valtion on varmistettava oikeudellisilla, hallinnollisilla ja muilla asianmukaisilla keinoilla, että tällaisten väärinkäytösten tapahtuessa valtion alueella ja lainkäyttöalueella niillä, joita väärinkäytös koskee, on mahdollisuus vaikutusten tehokkaaseen korjaamiseen. OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille ei ole tarkoitettu määrittelemään vastuuvuolisuuteen liittyviä juridisia käsitteitä, myöskään yritysten välillä.

Kansalliset tuomioistuimet käyttävät omia käsitteitään ja käytäntöjään tarkastellessaan haittoihin liittyviä vastuita ja asianmukaisia muutoksenhakukeinoja. Jos yritys kuitenkin päättää harjoittaa liiketoimintaa maassa, jossa valtio ei noudata tätä suojaamisvelvollisuuttaan, tämä ei vapauta yritystä vastuusta korjata mahdolliset haittavaikutukset tilanteissa, joissa yritys on aiheuttanut kyseiset vaikutukset tai edesauttanut niiden syntymistä.

Laatikko 8. OECD:n monikansallisille yrityksille tarkoitettujen toimintaohjeiden kansalliset yhteyselimet

OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille sisältävät ei-oikeudellisen valitusmekanismin eli kansalliset yhteyselimet. OECD:n kansainvälisiä investointeja koskevaan julistukseen sitoutuneet maat perustavat kansalliset yhteyselimet. Kansallisilla yhteyselimillä on valtuudet lisätä OECD:n monikansallisille yrityksille tarkoitettujen toimintaohjeiden tehokkuutta edistämistoimilla, käsittelemällä kyselyjä ja osallistumalla OECD:n toimintaohjeiden toteuttamiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseen yksittäistapauksissa.* Kuka tahansa yksityishenkilö tai yritys voi tuoda yksittäistapauksen (tapaus) yritystä vastaan sen kansallisen yhteyselimen käsiteltäväksi, jonka alueella yritys toimii tai jonka alueella sen päätoimipaikka on, yrityksen maailmanlaajuisesta toiminnasta riippumatta. Kansalliset yhteyselimet edistävät yhteisymmärrykseen ja vapaaehtoisuuteen perustuvia menettelyjä, kuten sovittelua ja välimiesmenettelyä, osapuolten välisten ongelmien ratkaisemisessa. Kansallisten yhteyselinten on annettava loppulausunto yksittäistapauksen käsittelyn päätyttyä. Kansalliset yhteyselimet voivat myös antaa suosituksia kunkin yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella.

* Yksittäistapaus on toimintaohjeissa käytetty käsite, jolla viitataan niihin käytännön ongelmiin, joita toimintaohjeiden toteuttamisessa voi ilmetä..

K52. Mitä ”yhteistyö oikeutettujen korjausmekanismien kanssa” tarkoittaa? ► *Katso kohta 6.2*

Jos yritys on saattanut aiheuttaa haittavaikutuksia tai myötävaikuttaa niiden syntymiseen, se voi hyödyntää mitä tahansa ohjeiden kohdassa II, 6.2(a)–(c) mainittua järjestelmää selvittääkseen, onko se aiheuttanut haittavaikutuksia tai myötävaikuttanut niiden syntymiseen ja miten se voi korjata tai käsitellä tällaiset mahdolliset haittavaikutukset.

Jos yritys ei kuitenkaan ole aiheuttanut haittavaikutusta tai myötävaikuttanut niiden syntymiseen, mutta se liittyy suoraan kyseiseen haittavaikutukseen, yritys voi silti omaksua jonkinlaisen roolin tapauksen korjaamisessa, vaikkei sen odotetakaan tarjoavan korjauskeinon itse. Yritys voi esimerkiksi käyttää vaikutusvaltaansa liikesuhteessa siinä määrin kuin kohtuullista pakottaakseen liikekumppaninsa osallistumaan haittavaikutuksia korjaaviin korjaustoimiin. Yritys voi tarvittaessa antaa tutkimuksia ja vuoropuhelua edistäviä tietoja.

K53. Millaisissa olosuhteissa voidaan käyttää useita prosesseja korjaamisen mahdollistamiseksi? ► *Katso kohta II. 6.2*

Sopiva korjaamisen mahdollistava prosessi valitaan monien tekijöiden perusteella, kuten juridiset velvoitteet, sidosryhmän toiveet, mekanismien saatavuus, haittavaikutuksen luonne ja tapauksen tapahtumapaikka (esimerkiksi yrityksen omassa toiminnassa vai yrityksen toimitusketjussa).

► ESIMERKIKSI

- Joissakin tapauksissa yrityksillä voi olla velvollisuus osallistua valtiollisiin oikeudellisiin valitusmekanismeihin tai ne voivat joutua rikossyytteen.
- Yrityksen omassa toiminnassa operatiivisen tason valitusmekanismi voi olla tehokas keino korjata haittavaikutus, jos korjaustoimi vastaa laillisuuden, saatavuuden, ennakoitavuuden, tasapuolisuuden, OECD:n monikansallisille yrityksille suunnattujen toimintaohjeiden mukaisuuden, läpinäkyvyyden sekä vuoropuheluun perustuvan osallistamisen ydinkriteerejä.
- Tarjolla olevat vaihtoehdot voivat kuitenkin olla rajatumpia silloin, kun ongelma liittyy yrityksen toimitusketjuun (eikä sen omaan toimintaan). Yritykset voivat perustaa prosesseja tai osallistua prosesseihin, jotka ovat olosuhteisiin nähden asianmukaisia ja toteuttamiskelpoisia, mikä voi tarkoittaa oman toimitusketjun valitusmekanismien perustamista, osallistumista usean sidosryhmän valitusmekanismiin tai kansainväliseen puitesopimukseen liittymistä.

K54. Mikä on varoitusjärjestelmän ja korjaustoimet mahdollistavat prosessin ero? ► Katso kohta II 6.2

Varoitusjärjestelmän tavoite on tunnistaa yritystoimintaan tai yrityksen liikesuhteisiin liittyvät riskit tai todelliset vaikutukset.

► Yritys voi **ESIMERKIKSI** perustaa työntekijöille ns. kuuman linjan, jonka avulla työntekijät voivat tuoda esiin esimerkiksi terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä oikeuksiaan koskevia huolenaiheita.

Korjausprosessin tavoitteena on korjata vahinkoa kokeneiden henkilöiden haitat.

► **ESIMERKIKSI** työntekijä voi tehdä valituksen siitä, että yrityksen johto on irtisanonut työntekijän epäreilulla tavalla. Prosessin avulla työntekijä ja yritys tuodaan yhteen päättämään sopivasta korjaustoimesta (kuten työsuhteen palauttaminen, korvauksen maksaminen jne.).

Sama järjestelmä, kuten valitusmekanismi, voi toimia sekä varoitusjärjestelmänä että tarjota korjaustoimet mahdollistavia prosesseja.

LIITE

Neuvoston suositus OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeista vastuulliseen liiketoimintaan

Hyväksytty 30.5.2018

Neuvosto

Ottaa huomioon 14.12.1960 allekirjoitetun, taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestöä (OECD) koskevan konvention 5 artiklan b kohdan;

Ottaa huomioon OECD:n kansainvälistä sijoitustoimintaa ja monikansallisia yrityksiä koskevan julistuksen [C(76)99/FINAL], neuvoston monikansallisille yrityksille suunnattuja OECD:n toimintaohjeita koskevan päätöksen [C(2000)96/FINAL] (jäljempänä ”toimintaohjeita koskeva päätös”), OECD:n yleissopimuksen kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjunnasta, neuvoston suosituksen konfliktialueilta ja korkean riskin alueilta peräisin olevien mineraalien toimitusketjun vastuullisuutta koskeviksi OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeiksi [C/MIN(2011)12/FINAL], neuvoston suosituksen investointipolitiikkaa koskevasta viitekehyksestä [C(2015)56/REV1], neuvoston suosituksen FAO:n ja OECD:n suuntaviivoiksi maatalouden vastuullisista toimitusketjuista [C(2016)83], neuvoston suosituksen asianmukaista huolellisuutta koskeviksi ohjeiksi merkityksellisessä sidosryhmien osallistamisessa kaivannaisteollisuudessa [C(2016)100] ja neuvoston suosituksen OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeiksi vastuullisille toimitusketjuille vaatetus- ja jalkinealalla [C(2017)63];

Ottaen huomioon, että OECD:n ministerit ovat kehottaneet OECD:tä laatimaan yleiset asianmukaisen huolellisuuden ohjeet, joita voidaan soveltaa millä tahansa toimialalla [C/MIN(2017)9/FINAL];

Toteaa, että OECD:n monikansallisille yrityksille tarkoitettujen toimintaohjeiden (jäljempänä ”toimintaohjeet”) noudattamista suosittelevien hallitusten yhteinen tavoite on edistää vastuullista liiketoimintaa;

Toteaa lisäksi, että toimintaohjeita koskevassa päätöksessä säädetään, että investointikomitean on yhdessä kansallisten yhteyselinten kanssa toteutettava ennakoivaa agendaä yhteistyössä sidosryhmien kanssa sen varmistamiseksi, että yritykset noudattavat tehokkaasti toimintaohjeiden sisältämiä tiettyjä tuotteita, alueita, toimialoja ja teollisuuden aloja koskevia periaatteita ja standardeja;

Ottaen huomioon kansainvälisen yhteisön toimet vastuullisen liiketoiminnan edistämiseksi maailmanlaajuisesti ihmisoikeuksia, työvoimaa, ympäristönsuojelua ja korruptionvastaista toimintaa koskevien standardien vahvistamiseksi ja harmonisoimiseksi sekä tasapuolisten edellytysten takaamiseksi yrityksille, jotka huomioivat toimintansa vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön;

Tunnustaa, että vastuullinen liiketoiminta kaikilla talouden osa-alueilla on olennaisen tärkeää kestävän kehityksen kannalta;

Muistuttaa, että toimintaohjeissa suositellaan yritysten toteuttavan riskiperustaisia asianmukaisen huolellisuuden periaatteita sellaisten todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi, ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi, jotka liittyvät yritystoimintaa koskevien tietojen ilmoittamiseen, ihmisoikeuksiin, työhön ja työelämäsuhteisiin, ympäristöön, lahjontaan ja korruptioon sekä yrityksen toimintaan, toimitusketjuun ja muihin liikesuhteisiin liittyviin kuluttajansuoja-asioihin;

Tunnustaa, että hallitukset, yritykset, ammattiliitot, kansalaisjärjestöt ja kansainväliset järjestöt voivat hyödyntää omaa erityistä osaamistaan ja omia tehtäviään vastuullisen liiketoiminnan edistämiseksi toimitusketjut mukaan lukien;

Ottaa huomioon OECD:n asianmukaista huolellisuutta koskevat ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan [C(2018)42/ADD1] (jäljempänä ”ohjeet”), joita investointikomitea voi harkintansa mukaan muuttaa etenkin silloin, kun asianmukaisen huolellisuuden käytännöt kehittyvät ja pystyvät entistä tehokkaammin ehkäisemään ja käsittelemään yhteiskuntaa ja ympäristöä koskevia haittavaikutuksia;

Ottaa huomioon YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet ja ILO:n monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa koskevan kolmikantaisen periaatejulistuksen, joiden sisältämien asianmukaisen huolellisuuden suositusten mukaisesti ohjeet on pyritty laatimaan;

Tunnustaa OECD:n ja hallitustenvälisten organisaatioiden arvokkaan yhteistyön ohjeiden kehittämisessä ja tulevassa toimeenpanossa;

Muistuttaa, että asianmukaisen huolellisuuden varmistaminen on jatkuvaa ja reagoivaa, sisältää useita prosesseja ja tavoitteita, tavoittelee ensisijaisesti yhteiskuntaan ja ympäristöön kohdistuvien haittavaikutusten ehkäisyä ja on riskiperustaista, yrityksen olosuhteisiin sopivaa, mukautettu liikesuhteissa esiintyvien rajoitteiden mukaisesti ja tiedostaa olennaisten sidosryhmien merkityksellisen osallistamisen tärkeyden;

Investointikomitean ehdotuksesta neuvosto:

- I. **Suosittelee**, että suositusta noudattavat jäsenvaltiot ja muut kuin jäsenvaltiot (jäljempänä ”suositukseen sitoutuneet valtiot”) ja tarvittaessa näissä valtioissa toimivat kansalliset yhteyselimet (jäljempänä ”kansalliset yhteyselimet”) edistävät aktiivisesti ohjeiden käyttöä yrityksissä, jotka toimivat niiden alueilla, tavoitteenaan varmistaa, että yritykset noudattavat sovittuja vastuullisen liiketoiminnan kansainvälisiä standardeja niiden toimintaan liittyvien haittavaikutusten ehkäisemiseksi ja kestäväen kehityksen edistämiseksi;
- II. **Suosittelee** etenkin, että suositukseen sitoutuneet valtiot ryhtymät aktiivisiin toimenpiteisiin tukeakseen ja valvoakseen ohjeissa annetun asianmukaisen huolellisuuden kehityksen noudattamista, jonka mukaan niiden alueilla toimivien yritysten tulee tehdä seuraavat toimenpiteet:
 1. vastuullisen liiketoiminnan sisällyttäminen osaksi yrityksen käytäntöjä ja hallintajärjestelmiä
 2. yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvien todellisten ja mahdollisten haittavaikutusten tunnistaminen ja arviointi
 3. haittavaikutusten pysäyttäminen, ehkäiseminen ja lieventäminen
 4. toteutuksen ja tuloksien seuranta
 5. vaikutusten käsittelyyn liittyvä viestintä
 6. korjaustoimenpiteistä huolehtiminen tai yhteistyön tekeminen tarvittaessa.
- III. **Suosittelee**, että suositukseen sitoutuneet valtiot ja tarvittaessa niiden kansalliset yhteyselimet varmistavat OECD:n sihteeristön tuella ohjeiden ja niiden aktiivisen käytön leviämisen yrityksissä mahdollisimman laajalle sekä edistävät ohjeiden käyttöä sidosryhmien resurssina, esimerkiksi alan yhdistyksissä, ammattiliitoissa, kansalaisjärjestöissä, useiden sidosryhmien hankkeissa ja alakohtaisissa hankkeissa, sekä raportoivat säännöllisesti investointikomitealle valvonta-, tiedotus- ja toimeenpanotoimistaan;
- IV. **Pyytää** suositukseen sitoutuneet valtioita ja OECD:n pääsihteeri tiedottamaan suosituksesta;
- V. **Pyytää** suositukseen sitoutumattomia valtioita ottamaan nykyisen suosituksen huomioon ja noudattamaan sitä;
- VI. **Kehottaa** investointikomiteaa seuraamaan suosituksen täytäntöönpanoa ja raportoidaan neuvostolle viimeistään viiden vuoden kuluttua suosituksen käyttöönotosta ja tämän jälkeen tarpeen mukaan.

Lähteet

Capobianco, Gillard and Bijelic (2015), "Competition law and responsible business conduct", Background Note for the 2015 Global Forum on Responsible Business Conduct, OECD, Paris, <https://mneguidelines.oecd.org/global-forum/2015GFRBC-Competition-background-note.pdf>.

ILO (2017), ILO Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy, 5th Edition, www.ilo.org/empent/areas/mne-declaration/lang--en/index.htm.

ILO (1998), ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm. (Kansainvälisen työjärjestön julistus työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista suomeksi <https://bit.ly/2QESQVe>)

ILO (1981), Occupational Safety and Health Convention, www.ilo.org/dyn/normlex/en/?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C155.

OECD (2017a), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector, <https://mneguidelines.oecd.org/responsible-supply-chains-textile-garmentsector.htm>.

OECD (2017b), Responsible business conduct for institutional investors: Key considerations for due diligence under the OECD Guidelines for Multinational Enterprises, <http://mneguidelines.oecd.org/rbc-financial-sector.htm>.

OECD (2016a), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas, <https://mneguidelines.oecd.org/mining.htm>.

OECD (2016b), OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains, <https://mneguidelines.oecd.org/rbc-agriculture-supply-chains.htm>.

OECD (2016c), OECD Due Diligence Guidance for Meaningful Stakeholder Engagement in the Extractive Sector, <http://mneguidelines.oecd.org/stakeholder-engagement-extractiveindustries.htm>.

OECD (2016d), Recommendation of the Council on Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence, www.oecd.org/tad/xcred/environmental-social-due-diligence.htm.

OECD (2015a), G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD Publishing, Paris, www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm.

OECD (2015b), OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises, 2015 Edition, OECD Publishing, Paris. www.oecd.org/corporate/guidelines-corporategovernance-soes.htm.

OECD (2015c), Policy Framework for Investment 2015 Edition, OECD Publishing, Paris. www.oecd.org/investment/pfi.htm.

OECD (2015e), OECD Recommendation of the Council on Public Procurement, www.oecd.org/gov/public-procurement/recommendation/.

OECD (2011), OECD Guidelines for Multinational Enterprises, <https://mneguidelines.oecd.org/guidelines/>. (OECD-ohjeet suomeksi: (OECD) (2011), OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, <https://bit.ly/2J8xoKe>)

OECD (2009), OECD Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (2009), www.oecd.org/daf/anti-bribery/oecdantibriberyrecommendation2009.htm.

UN (2011), UN Guiding Principles on Business and Human Rights, [https://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles.social progress, and a.oecd.org/](https://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles.social%20progress,%20and%20a.oecd.org/)

Lyhyesti

OECD:n asianmukaista huolellisuutta koskevat ohjeet vastuulliseen liike-toimintaan auttavat yrityksiä toteuttamaan käytännössä OECD:n toiminta-ohjeita monikansallisille yrityksille. Ohjeissa selitetään yksinkertaisella kielellä asianmukaista huolellisuutta koskevia suosituksia ja siihen liittyviä säännöksiä. Näiden suositusten noudattaminen auttaa yrityksiä välttämään sitä, että niiden toiminta, toimitusketju tai muut liiketoimintasuhteet vaikuttaisivat haitallisesti työntekijöihin, ihmisoikeuksiin, ympäristöön, kuluttajiin, lahjonnan torjumiseen tai hyvään hallintotapaan.

Ohjeiden liitteessä annetaan lisätietoja, vinkkejä sekä asianmukaista huolellisuutta havainnollistavia esimerkkejä. Ohjeet auttavat yrityksiä noudattamaan myös YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita sekä ILO:n kolmikantaista periaatejulistusta, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa.

Ohjeiden laatiminen tapahtui OECD:n vastuullisen liiketoiminnan työryhmän ohjauksessa ja se sisälsi laajan sidosryhmäprosessin, johon osallistui sekä OECD:n jäsenvaltioita että sen ulkopuolisia maita sekä yritysten, ammattiliittojen ja kansalaisyhteiskunnan edustajia.

Lisätietoja OECD:n vastuullisen liiketoiminnan työstä saa englanniksi osoitteesta <https://mneguidelines.oecd.org/> ja suomeksi osoitteesta <https://tem.fi/yhteiskuntavastuu>

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet